

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**AHKÂM ÂYETLERİNİN ESBÂB-I NÜZÛL
ÇERÇEVESİNDE HUKUK DALLARINA GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Tuğbanur AŞKIN**

**Danışman
Prof. Dr. Hadi Sağlam**

ŞUBAT 2023, ERZİNCAN

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**AHKÂM ÂYETLERİNİN ESBÂB-I NÜZÛL
ÇERÇEVESİNDE HUKUK DALLARINA GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Tuğbanur AŞKIN**

**Danışman
Prof. Dr. Hadi Sağlam**

ŞUBAT 2023, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tuğbanur AŞKIN

T.C.

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Temel İslam Bilimleri

Program Adı : Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Ahkâm Âyetlerinin Esbâb-ı Nüzûl Çerçevesinde Hukuk Dallarına Göre Değerlendirilmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 115 sayfalık kısmına ilişkin 14./02./2023 tarihinde **IThenticate/Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %25’ dir.

Filtrelemeye **alıntılar dâhil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Danışman: Prof. Dr. Hadi Sağlam

Öğrenci: Tuğbanur AŞKIN

İmza

İmza

KILAVUZA UYGUNLUK

“AHKÂM ÂYETLERİNİN ESBÂB-I NÜZÛL ÇERÇEVESİNDE HUKUK DALLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Tuğbanur AŞKIN

İmza

Danışman

Prof. Dr. Hadi SAĞLAM

İmza

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Hadi SAĞLAM danışmanlığında **Tuğbanur AŞKIN** tarafından hazırlanan “**Ahkâm Âyetlerinin Esbâb-ı Nüzûl Çerçevesinde Hukuk Dallarına Göre Değerlendirilmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim** Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

14.02.2023

JÜRİ:

Danışman: **Prof. Dr. Hadi Sağlam**

İmza

Üye: **Prof. Dr. Davut Yaylalı**

İmza

Üye: **Dr. Öğretim Üyesi Salih Güner**

İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun... /.../... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

... /.../ ...

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Yüce Allah Kur'an-ı Kerimde ahkâm âyetlerini sosyal hayat için ana temel olarak inşa etmiştir. Bu durum ahkâm âyetlerinin önemini bize göstermektedir. Buna mukabil olarak âlimler ahkâm âyetleriyle ilgili birçok eser ortaya koymuşlardır. Bu eserlerin ekserisi bizlere ulaşmıştır. Aynı zamanda bu âyetlerin daha iyi anlaşılması için de sebep-i nüzûl kitapları bulunmaktadır. Çünkü âyetlerin sebep-i nüzûllerini bilmek demek peygamberimizin uygulamalarını bilip daha geniş perspektiften olayları analiz etmek demektir. Ayriyeten toplumumuzun yapı taşları olan ibâdet, muamelat ve ukûbât konuları bilinmesinin yaşamımızı daha kolay kılacağı malumunuzdur. Bu sebepten her müslümanın yaşamını idame ettirmek ve Rabbim'in rızasını kazanmak için Kur'an-ı Kerimde ki hüküm âyetlerinin inceliklerini bilmesi gereklidir.

Çalışmamın tashihinde bizzat araştırmamın müsebbibi değerli danışmanım Prof. Dr. Hadi SAĞLAM hocama teşekkürü bir borç bilirim. Bu uzun ve zorlu tez sürecimde her pes ettiğimde elimden tutup kaldıran, desteğini her zaman dualarıyla birlikte yanımda hissettiğim anneme şükranlarımı sunuyorum. Tezin hazırlanma sürecinde gerek kütüphanesini açarakengin bilgileriyle gecesini gündüzüne katarak destek veren babama minnettarım. Tezimin son aşamasında bizzat okumasını yapan canım dostum Yasemin'e, bana daima destek olan üniversite hocalarıma teşekkür ediyorum.

Tuğbanur AŞKIN, Erzincan, 2023

AHKÂM ÂYETLERİNİN ESBÂB-I NÜZÛL ÇERÇEVESİNDE HUKUK DALLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Tuğbanur AŞKIN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Şubat 2023

Danışman: Prof. Dr. Hadi SAĞLAM

ÖZET

Bu çalışma, Kur'an-ı Kerimdeki ahkâm âyetlerinin belirlenmesi ve bunların hukuk dalları içerisinde değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Özellikle kamu ve özel hukuk dallarının içerisindeki başlıklar dikkate alınarak incelenmiştir. Günümüz tüketim çağında herşeyin olduğu gibi bilginin de çok çabuk tüketildiğini bilmekteyiz. Bu sebepten geniş ve detaylı bilgiler yerine daha özet ve hızlı bilgiler ön plana çıkmaktadır. Fakat bu çalışmada asıl gayemiz nüzûl sebeplerinden çok, hüküm bildiren âyetlerin incelenmesidir. Bu aşamada kamu ve özel hukukuna ait âyetler konu başlıklarına uygun olarak düzenlenmiştir. Kaynak olarak Ahkâm'ul Kur'an eserlerine başvurulmuştur. Hukuk konularını belirlemede ise klasik fıkıh kitaplarından faydalanılmıştır. Bina aleyh toplu halde bulunan âyet ve sebep-i nüzûlleri başlıklarla sistematik hale getirilmiştir. Çalışmamız iki ana kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda kamu hukuku incelenmiştir. Bu bölümün içerisinde anayasa, mali ve ceza hukukunda ayetler belirlenip aktarılmıştır. İkinci bölümde ise özel hukuk başlığı altında, aile, miras, eşya ve borçlar hukukundaki ayetler belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahkâm, Esbab-ı Nüzûl, Kamu Hukuku, Âyet, Özel Hukuk.

THE EVALUATION OF THE AHKÂM VERSES ACCORDING TO THE LAW FRAMEWORK WITHIN THE FRAMEWORK OF ESBÂB-I NÜZÛL

Tuğbanur AŞKIN

Erzincan Binali Yıldırım University,

Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, February 2023

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Hadi SAĞLAM

ABSTRACT

This study consists of the determination of the verses of the Qur'an and their evaluation within the branches of law. It has been examined especially considering the titles within the branches of public and private law. In today's consumption era, we know that information is consumed very quickly, as is everything else. For this reason, more brief and fast information comes to the fore instead of extensive and detailed information. However, our main purpose in this study is to examine the verses that declare judgment rather than the reasons for their revelation. At this stage, the verses of public and private law were arranged in accordance with the subject headings. The works of Ahkam'ul Qur'an were used as a source. Classical fiqh books were used to determine the legal issues. The verses and the reason for their revelations, which were found against the building, have been systematized with headings. Our work consists of two main parts. In the first part, public law is examined. In this section, verses in the constitution, financial and criminal law have been determined and transferred. In the second part, under the title of private law, verses in family, inheritance, property and debts law are determined.

Keywords: Ahkâm, Esbab-ı Nüzûl, Public Law, Verse, Private Law.

İÇİNDEKİLER

AHKÂM ÂYETLERİNİN ESBÂB-I NÜZÛL ÇERÇEVESİNDE HUKUK DALLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HUKUKU

1.1. Anayasa ve İdare Hukuku.....	5
1.1.1. Temel Hak ve Özgürlükler	5
1.1.1.1. Dinin Korunması: Din ve Vicdan Özgürlüğünün Teminat Altına Alınması.....	5
1.1.1.2. Aklın Korunması: Kişi ve Toplum Sağlığı.....	6
1.1.1.3. Canın Korunması: Yaşama Hakkı	7
1.1.1.4. Neslin Korunması: Aile Birliğinin Tesisi ve Korunması	9
1.1.1.5. Malın Korunması: Mülkiyet Hakkı ve Korunması.....	10
1.1.2. Devlet ve Hukuk Devletinin Genel İlkeleri	11
1.1.2.1. Kimse Kimsenin Günahını Çekemez	12

1.1.2.2. Berâat-i Zimmet Asıldır.....	12
1.1.3. Sosyal Güvenlik İlkesi.....	13
1.1.4. Yönetim İlkesi	14
1.1.4.1. Yasama	14
1.1.4.2. Yürütme	16
1.1.4.3. Yargı	17
1.1.5. Şûra (Danışma) İlkesi	19
1.2. Mali Hukuk.....	20
1.2.1. Devletin Gelirleri	20
1.2.1.1. Zekât	20
1.2.1.2. Humus.....	22
1.2.1.3. Fey	23
1.2.1.4. Ganimet	25
1.2.2. Devletin Giderleri (Sarf yerleri)	26
1.2.2.1. Zekât Giderleri.....	26
1.2.2.1.1. Fakirler ve Miskinler	26
1.2.2.1.2. Zekât Memurları	27
1.2.2.1.3. Müellefe-i Kulûb	27
1.2.2.1.4. Köle ve Cariyeler	28
1.2.2.1.5. Borçlular	28
1.2.2.1.6. Allah Yolundakiler	28
1.2.2.1.7. Yolcular	29
1.3. Ceza Hukuku	29
1.3.1. Suç	29
1.3.2. Ceza	30

1.3.3. Suç ve Cezada Kanunilik.....	30
1.3.4. Suçların Sınıflandırılması	30
1.3.4.1. Had Suçları ve Cezaları	30
1.3.4.1.1. İçki İçme (Şüreb) ve Sarhoşluk	30
1.3.4.1.2. Zina İftirası (Kazf) Suçu	33
1.3.4.1.3. Zina Suçu	35
1.3.4.1.4. Hırsızlık (Sirkat)	36
1.3.4.1.5. Hirâbe (Terör)	37
1.3.4.1.6. Bağy (İsyan)	38
1.3.4.1.7. İrtidat (Dinden dönme)	40
1.3.4.2. Kısas Suçları ve Cezaları	42
1.3.4.2.1. Kasten Öldürme	42
1.3.4.2.2. Kasten Yaralama.....	43
1.3.4.3. Ta'zir Suçları ve Cezaları	43

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL HUKUK

2.1. Aile Hukuku	45
2.1.1. Nikâh/Evlilik	45
2.1.1.1. Nikâhın Rükûnları	45
2.1.1.2. Nikâhın Şartları.....	46
2.1.1.3. Velâyet.....	47
2.1.1.4. Küfüv (Denklik)	48
2.1.1.5. Nikâhı Haram Olanlar	50
2.1.1.6. Kâfir ile Nikâh	54
2.1.1.7. Çok Evlilik (Eşler Arasında Adaletli Olmak).....	55

2.1.1.8. Nüşûz /Geçimsizlik.....	56
2.1.1.9. Mufavaza /Terk Edilen Kadınlar	57
2.1.1.10. Mehir	58
2.1.1.11. Nafaka.....	60
2.1.2. Talâk/Boşanma	61
2.1.2.1. Talâk	61
2.1.2.2. Kinayî Lafızlar.....	61
2.1.2.3. Ric'î Talak	62
2.1.2.4. Bâin Talak.....	62
2.1.2.5. Muhâlea/Mal Karşılığı Boşama.....	63
2.1.2.6. Îlâ	65
2.1.2.7. Zihâr.....	66
2.1.2.8. Liân.....	67
2.1.2.9. İddet.....	69
2.1.2.10. İhdâd	70
2.2. Miras Hukuku	71
2.2.1. Mûris.....	71
2.2.2. Ölüm	72
2.2.3. Vâris.....	73
2.2.4. Tereke	74
2.2.5. Mirasçılar ve Payları.....	76
2.2.6. Taksim	78
2.3. Eşya Hukuku.....	79
2.3.1. Mülkiyetin Kazanılması	79
2.3.2. Mülkiyet.....	80

2.3.2.1. Konusu Bakımından Mülkiyet Çeşitleri	80
2.3.2.1.1. Ayn	80
2.3.2.1.2. Deyn.....	81
2.3.2.1.3. Menfaat	81
2.3.2.2. Sahiplerine Göre Mülkiyet Çeşitleri	81
2.3.2.2.1. Müstakil Mülkiyet	81
2.3.2.2.2. Müşterek Mülkiyet	82
2.3.3. Mal Çeşitleri	82
2.3.3.1. Mislî- Kıyemî Mal	82
2.3.3.2. Mütakavvim- Gayri Mütakavvim Mal	82
2.4. Borçlar Hukuku	83
2.4.1. Genel Borçlar Hukuku (Helal Yolla Borç)	83
2.4.1.1. Borç	83
2.4.1.2. Borcun Kaynağı.....	83
2.4.1.2.1. Kanun.....	83
2.4.1.2.2. Sebepsiz Zenginleşme	83
2.4.1.2.3. Haksız Fiil.....	84
2.4.1.2.4. Hukuki İşlem	84
2.4.2. Özel Borçlar Hukuku.....	84
2.4.2.1. Meşru Akitler.....	84
2.4.2.1.1. Satım Akdi	84
2.4.2.1.2. Bağışlama (Hîbe)	85
2.4.2.1.3. Kira (İcâre)	85
2.4.2.1.4. Karz (Kredi).....	86
2.4.2.1.5. Âriyet	86

2.4.2.1.6. Vedâ.....	87
2.4.2.1.7. Kefâlet	87
2.4.2.1.8. Vekâlet.....	87
2.4.2.1.9. İstisna (Eser Sözleşmesi)	87
2.4.2.2. Gayri Meşru Akitler (Batıl Yolla Kazanılan)	88
2.4.2.2.1. Kumar	88
2.4.2.2.2. Ribâ.....	88
2.4.2.2.3. Garar	90
2.4.2.2.4. Gabn.....	90
2.4.2.2.5. İhtikâr.....	90
SONUÇ	91
KAYNAKÇA.....	93
ÖZ GEÇMİŞ	98

KISALTMALAR

AGE : Adı Geçen Eser

AS : Aleyhisselam

Bkz : Bakınız

DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi

HZ : Hazreti

SAV : Sallallahu aleyhi vesselam

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

Ahkâm, Kur'an-ı Kerimde olan ibâdat, muâmelât ve münakehatla ilgili âyetlerin ortaya konulduğu alanın adıdır. Ancak biz bu çalışmamızda ibadet alanı dışında hukuki alanı ele almayı amaçladık. Bu âyetlerin açıklanması ise Peygamberimiz döneminde gerçekleşmiştir. Bazen bir olay üzerine inen âyet veya bazen ise bir soru üzerine olan cevap şeklinde gerçekleşmiştir. Buna da âlimler sebab-i nüzûl diye isim vermişlerdir. Müstakil eserlerde olan bu sebab-i nüzûlleri her âyet için söz konusu değildir. Bu durum ahkâm âyetlerinin genelini kapsar. Çünkü toplumun yapı taşlarını bu olaylar oluşturur.

Peygamberimiz hayattayken Kur'an'ın tefsirini bizzat kendisi yapmıştır. Kur'an-ı Kerim bu vazifeyi ona yüklemiştir.¹ Ashap anlamadığı veya izaha ihtiyaç duyduğu yerleri bizzat Hz. Peygambere sormuş böylece tefsir daha da genişlemiştir. Böylece bugüne kadar ki âlimlerin yaptığı geniş izahlarla sahabe efendilerimizin öğrendiği bilgiler aktarıla gelmiştir. Bu müessese çoğalarak devam etmiştir. İnsanlık tarihi var oldukça da devam edecektir.

Kur'an-ı Kerim'in birçok bölümü bulunmaktadır. Âlimler bu bölümleri belirlemiş âyet sayılarını yaklaşık olarak bildirmiştir. Ahkâm âyetlerinde ise âlimler ihtilaf etmiştir. Özellikle hukukla ilgili âyetler belirlenirken sayı bakımından ortak bir tespit yoktur. Çünkü bazı âyetlerin ahkâm sayılıp sayılmadığı konusunda görüş birliği bulunmamaktadır.

Gazali ve Fahrettin Razi'ye göre Ahkâm Âyetlerinin sayısı yaklaşık 500 tanedir. Bazıları 800'e kadar ulaştırır. Ahkam ayetlerini 200'e düşürenler zannederiz ki sadece ahkâm içerikli olanları almışlardır. Bunun nedeni ahkâm âyetlerinin incelenmesini temelde ikiye ayrılmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de olan Bakara, Ali İmran, Nisa, Maide, Enam gibi sureler içinde doğrudan ahkâm bulunur. Fakat diğer âyetlerde doğrudan hüküm bulunmaz. Ancak istinat yoluyla ortaya çıkabilir. İstinat içinde ya başka bir âyete ya da hadislere başvurulması gerekir.”²

¹ Nahl 16/44; Kıyâme 75/19

² Bedrettin Çetiner, “Ahkâmü'l Kur'an”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 1:551-552

Ahkâm âyetlerinin hukuk dallarına göre tasniflerinde âlimler bazı sayılar vermişlerdir. Bunlar; ibâdat 140, aile hukuku 70, medeni hukuk 70, ceza hukuku 30, muhakemat 20, savaş ve barış hukuku 22, mali hukuk 10 şeklinede taksim edilmiştir.³

Çalışmamız da bu âyetler temel alınarak, aile 38, miras 15, eşya 3, borçlar 13, anayasa 16, ceza 12, mali hukuktan da 8, toplam 105 âyetin sebep-i nüzûllerini ele almış bulunmaktayız.

1. Konunun Takdimi

Yüce Allah Hz. Âdem'den beri insanlık tarihi boyunca bilim ve bilgiye önem vermiştir. Bunu Hz. Âdem'e Allâhü Teâlâ'nın öğrettiği ilk kelimelerden anlayabiliyoruz. Son kitap Kur'an-ı Kerimde de bunun örneklerine çokça rastlıyoruz. Bu sebeple ilim bilmektir denilir. Bizde buradan yola çıkarak insanlığa faydalı bilgilerin sistematik bir şekilde sunulmasına katkıda bulunmak istedik. Bunun için Kur'an-ı Kerim'e başvurduk. Ahkâm âyetlerini belirlemekle başladığımız tezimizde daha sonra yolumuza süzgeçten geçirdiğimiz iniş sebepleriyle ilerlemeye çalıştık. Günümüz hukuku yöntemini ele alarak bir sistematik kazandırmaya çalışılmıştır. Günlük hayatta hukuk adına yaşadığımız durumları temel alarak âyetleri başlıklara yerleştirdik. Bunu yaparken birçok kaynak inceleyip en uygununu bulmaya çalıştık. Daha sonra konuyla ilgili özet bilgi vererek, genel bilgi ve ilkeleri izah etmeye çalıştık. Böylece hem günümüz hukukunu hem de klasik kitaplarımızı birleştirmek suretiyle çalışmamızı tamamladık.

2. Araştırmanın Önemi

Bilgi, toplumsal değişimin içerisine girmiştir. Öyle ki teknolojik gelişimleri bunun dinamiği haline geldi. Bilgi çağı diye adlandırılan bu dönemde bilgiye ulaşmak hem kolay hem tehlikeli hale gelmiştir. Kişilerin tükettiği malzemelerin arasında bilgi yerini çoktan almıştır. Bu nedenle bilgiye hızlı ulaşmak elzem haline gelmiştir. Kitaplar raflardan artık dijital ortamlara ekranlara aktarılmıştır.

Hal böyle olunca üniversitelerde kütüphaneler yerine dijital ortamlar tezler ve makaleler tercih edilir hale gelmiştir. Bu durum bilginin araştırılma ortamlarını

³ Çetiner “Ahkâmü'l Kur'an”, 551-552

tamamen değiştirmiştir. Özellikle çok çabuk bilgiye ulaşmak ve bilgiyi elde etmek mümkün hale gelmiştir.

Bizde bu durumdan mütevellit özellikle ilahiyat fakültelerinde ihtiyaç olan bu konumuzu ele alıp sistematik bir şekilde incelemeye çalıştık. Böylece hem bilgiye en kısa sürede ve ortamda ulaşılmış oldu. Hem de bu konu hakkında farklı bir bakış açısı sunarak günümüz hukuk dallarıyla İslâm hukukunun yapı taşlarını birleştirmiş ve dinamikleştirmiş olduk.

3. Araştırmanın Sınırları

Kur'an'ın en önemli bölümlerini kuşkusuz ahkâm âyetleri oluşturmaktadır. Ana konularından olan muamelât ve mnakehat bu konunun ne kadar önemli olduğunu parmak basmaktadır. Bu nedenle hüküm demek, Kur'an'ın yaşanması demektir. Bu çalışmayla amacımız ahkâm âyetlerinin sistematikleştirilerek bir düzen halinde hukuk dallarına göre sıralamaktır. Böylece ciltler dolusu kaynakların süzgeçten geçirilip, Kur'an'da hüküm olarak bize bildirilen âyetler nelerdir ve ne üzerine inzal olmuş olduklarına genel bir bakış açısı bulmaya çalışacağız.

Çalışmamızda öncelikle hukuka dair âyetlerin belirlenmesi esas alınarak bunlar sebep-i nzller çerçevesinde incelenecektir. Kamu ve özel hukuk alanları belirlenecek âyetler alt dallarına göre ayırt edilecektir. Bunların ortaya konulmasında önce ahkâm âyetleri çeşitli kaynaklardan incelenecek daha sonra esbab-ı nüzûl eserlerinden tek tek âyetlerin sebep-i nuzlleri araştırılacaktır.

4. Araştırmada İzlenen Yöntem ve Teknikler

Nitel araştırma yöntemlerinden metin analizi kullanılmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden ise tanımlayıcı araştırma modeli baza alınmıştır.

Araştırma; İslâm hukuku kaynakları merkeze alınarak yürütülecektir. Hukuk alanında yapılmış olan hukuk dallarının sistematikleştirilmiş hali ele alınarak âyetler bu dalların altlarında belirlenecektir. Böylece iniş sırasına göre ahkâm âyetleri hukuk dalları ışığında belirlenmiş olacaktır. Daha sonra belirlenen âyetler sebep-i nüzûl kitaplarından araştırılacaktır. Bu durumda çalışma alanı daraltılmış ve ilgili bölümler incelenmiş olacaktır. Tüm bu araştırma süreci, Kur'an-ı Kerim ve İslâm hukuku

kaynaklarının taranmasıyla başlayıp toplanan verilerin esbab-ı nüzûl kaynaklarındaki analizlerinin yapılmasıyla son bulacaktır.

Araştırmamız İslâm hukuku ile ilgili âyetlerin çerçevesinde olacaktır. Gerekli kaynaklar taranarak veri toplama işlemi sonucunda genel değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılacaktır. Kaynak teşkil eden eserlerden analiz edilip ortaya konulmuş genel değerlendirmelerin İslâm hukuku alanına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Tezimizde veri olarak istifade ettiğimiz kaynaklar; konuyla ilgili olan Arapça yazılmış veya tercüme edilmiş fıkıh ve tefsirle ilgili eserler, dergi, kitap, makale, yüksek lisans ve doktora tez örnekleri vb. alanlardan toplanacaktır. Bu dökümanların tesbit edilebilmesi için de çeşitli araştırma araçlarına başvurulacaktır. Bunlardan bir kısmı internet ortamları olan, Ulusal Tez Merkezi, İSAM, Google Scholar, Dergipark vb. ortamlar; arapça kitap araştırmaları için kütüphaneler, sözlük ve ansiklopedik kaynaklara (Diyanet İslâm Ansiklopedisi) müracaat edilecektir.

Ortaya koyacağımız tezde ilgili kaynaklar taranarak günümüz hukuk dallarının içerisine giren âyetler belirlenecektir. Böylece sistematik bir gruplandırma ortaya çıkarılacaktır. Bu âyetler tesbit edildikten sonra genel bakış açısıyla bir değerlendirme yapılacaktır.

Bunun akabinde belirlenen âyetler kaynaklarda yer alan verilerle sebeb-i nüzûller ışığında incelenecektir. Belirlenen veriler analiz edilerek tümevarım bakış açısıyla bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

Bir yüksek lisans çalışması olarak İslam hukukunun hüküm ifade eden ahkâmının bilimsel çalışmada bendenize bir altyapı oluşturacağını düşünmekteyim. Gayret bizden başarı Allah'tandır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HUKUKU

1.1. Anayasa ve İdare Hukuku

1.1.1. Temel Hak ve Özgürlükler

1.1.1.1. Dinin Korunması: Din ve Vicdan Özgürlüğünün Teminat Altına Alınması

"لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ"⁴

Allâhü Teâlâ bu âyet-i kerîmede, dine girmede herhangi bir zorlama olmayacağını kesin bir şekilde ifade etmiştir.⁵

Câhiliye döneminde Yesrib kadınları doğan çocuklarının, sağ ve uzun ömürlü olurlarsa, onları Yahudi ve Hristiyan olarak yetiştirtireceklerine dair yemin ederlerdi. Daha sonra Yahudilerin Medîne'den sürgün edilmeleri ve çocuklarını Müslüman olmaya zorlamaları sebebiyle bu ayet inmiştir.⁶

Din, özgür irâdeye ve özgür seçime dayanır. Din ve vicdan özgürlüğü, günümüzde modernite ve medeniyetin en önemli simgesi ve insan haklarının kaçınılmaz kurallarından biridir. İslâm'ın temel özelliği insanları dine girme hususunda zorlama değil, onları din seçimi konusunda özgür bırakmasıdır. Zira amel ibâdet niteliğini ancak iyi niyetle kazanabilir. Aslında iman, kalbin huzur içinde, korkudan arınmış halidir. Hiç kimse herhangi bir dini kabul etmeye veya reddetmeye zorlanmamalıdır.⁷

⁴ Bakara 2/256

⁵ Bakara 2/256

⁶ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, "es-sünen", Cihad, 116; Vahidî, Ebü'l-Hasen Alî B. Ahmed B. Muhammed En-Nîsâbü'rî, "Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân" Nşr. Seyyid Ahmed Sakr, (Kahire 1389/1969), s. 59

⁷ Ali Şafak, "İslam Hukukunda İnanç, Fikir ve Söz Hürriyeti" Diyanet İlmi Dergi, 1976, c.XV, sayı 3

İnanç hürriyeti, insanın mânevî varlığıyla ilgili birinci sırada gelen temel yapı taşıdır. İslâm'ın temel kaynaklarında, inanç hürriyeti teminat altına alınmıştır. Kur'an bu konunun üzerinde hassasiyetle durmaktadır.⁸

Allâhü Teâlâ insanları en güzel şekilde yaratıp, onlara hiçbir varlıkta olmayan akıl ve irâde vermiştir. İnsanın bütün varlığında tasarruf hakkına sahip olan Allâhü Teâlâ, onu inanç konusunda serbest bırakmıştır.⁹

İnsanın inanç ve irâde hürriyeti bir başka açıdan “isteyen bu konuda iman eder isteyen inkâr eder” şeklinde âyet-i kerîmede bildirilir.¹⁰ Kısacası akıl sahiplerine din ve inanç özgürlüğünde tam hürriyet verilmiştir.

İslâm'da önemli yeri olan cihâd'ın, din ve vicdan özgürlüğüne ters düştüğü öne sürülmüştür. Fakat böyle bir durum söz konusu değildir. Aksine cihâd'ın amacı, İslâm'ı tüm insanlığa ulaştırmaktır. Onlara, yaratıcının varlığını ve birliğini anlatmaktır.¹¹

Günümüz hukukunda ise din ve vicdan hürriyeti özgürlüğü, anayasanın 24. maddesinde açık bir şekilde ele alınmıştır. Buna göre kimse din ve vicdan hürriyetinden mahrum bırakılamaz, herkes özgürdür. Bir başka maddede ise düşüncüyü belirtmede ve kanaatini açıklamada her türlü materyali kullanarak yayma hakkına sahip olduğu kayıt altına alınmıştır.¹²

1.1.1.2. Aklın Korunması: Kişi ve Toplum Sağlığı

Kur'an'da aklın korunmasına vurgu yapan birçok âyet bulunmaktadır.¹³ Kur'an'da akıl kelimesi 49 yerde geçmektedir.¹⁴ İnsanın en önemli vasfı, aklının olmasıdır. Bu vasıfla diğer canlılardan ayrılır ve dinen yükümlü olur. Bu yükümlülüğün geçerli olmasının şartı akıldır. Aklın işlevinin engellenmesine sebep olacak her şey yasaklanmıştır. Bakara 219, Nisa 43, Maide 90 âyetlerinin nüzûl sebepleri ve ifade ettiği hususlar bizzat aklın korunması hükmünü getirir. Hz. Hamza ve arkadaşlarının

⁸ Abese 80/11-12; İnsan 76/3

⁹ Yunus 10/99

¹⁰ Kehf 18/29

¹¹ Bekir Topaloğlu, “Din”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9: 322-325

¹² <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

¹³ Süleyman Hayribolay, “Akıl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2: 238-242

¹⁴ Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî b. Sâlih el-Mısıri, “*el-Mu‘cemü’l-müfehres li-elfâzi’l-Kur‘âni’l-Kerîm*” “akıl”md. (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1990), s. 468-469.

sarhoşken, Hz. Ali'nin develerini kesmeleri; ensardan Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın, şarap içmeleri sebebiyle kendilerinden geçip kavga etmeleri; Hz. Ömer'in sürekli Peygamberimiz'e gelip içkinin kötülüklerini anlatıp “Ya Resûlullah bu içki ne zaman haram kılınacak” diye serzenişte bulunması ve içki haram kılınınca “evet bıraktık” demesi.¹⁵ Bu olayların tamamı, aklın korunmasının çok büyük bir öneme sahip olduğunu gösterir.

Dinen yükümlü olmanın şartlarından ilki, akıllı olmaktır. Aklın korunmasının gerekliliklerinden biri de içkinin bırakılmasıdır. İslâm dininin temel kaideleri olan inanç, ibâdet, ahlâk, ukûbât ve muamelât gibi kişiyi ve toplumu ilgilendiren her husus akla bağlıdır.

1.1.1.3. Canın Korunması: Yaşama Hakkı

"مَنْ أَجَلَ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَآئِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ"¹⁶

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, cana kıymak, yeryüzünde fesat çıkarmak, bütün insanları öldürmüş olmak gibidir. Bunun aksine bir canı kurtarmak bütün insanlığı kurtarmak gibidir, buyurur.¹⁷

Haksız yere adam öldüren birisinin, yeryüzünde fesat çıkarmaya yol açtığı ve bunun engellenmesi için ise kısasın farz olduğu, bir insanın öldürülmesiyle yeryüzünde bozgunculuğun çıkacağı, dolayısıyla bunun engellenerek canın korunmasının sağlanması amaçlanır.¹⁸

"وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيٍّ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا"¹⁹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, hayat taşıyan canlıların öldürülmemesini, bilerek öldüren kişinin mirasçı olamayacağını kat'i surette belirtmiştir.²⁰

¹⁵ Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. İbn Kesîr, “Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri”, (İstanbul, Çağrı Yayınları,1992) 1: 5/2449-2450

¹⁶ Mâide, 5/32

¹⁷ Mâide, 5/32

¹⁸ Elmalılı Hamdi Yazır, “Hak Dini Kuran Dili”, (İstanbul, Eser yayınları,1979) 3/1656-1657

¹⁹ İsrâ, 17/33

²⁰ İsrâ, 17/33

Bu âyet-i kerîmenin tefsirlerinde öldürmenin haklı sebepleri şöyledir; evli olarak zina eden, Müslüman olduktan sonra irtidat eden, ölümü hak etmeyen müslümanı öldüren ve müslümanlarla savaşıp kimseler olarak bildirilmiştir.²¹

"وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا"

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ öldürmenin cezalarından bahsetmiş ve ebedi kalacak olan cehennemde bu kişilere hak olduğunu bildirmiştir. Allah'ın onlara lanet edeceği âyetle sabittir.²³

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir: Peygamber Efendimiz (s.a.v) zamanında bir gün, Mikyes İbn-i Sübâbe el Kinânî kardeşini ölmüş bulunca, Resûlullah (s.a.v)'e gelip bildirdi. Efendimiz (s.a.v) Fihroğullarına ya diyet ödemelerini ya da katili teslim etmelerini emretti. Onlar da diyetini ödediler. Mikyes 100 deve olan diyetini, Efendimiz (s.a.v)'in elçisi Zübeyr ile alıp giderken yolda, Zübeyr'in başını taşla ezip öldürdü ve irtidat edip Mekke'ye gitti.²⁴Bir başka rivâyette de Peygamberimiz (s.a.v)'in Mikyes için, "eğer Fihri'yi öldürdüyse ona eman vermem" dediği bildirilir.²⁵ Diğer rivâyette ise Mikyes'in Mekke'ye geldikten sonra fetih zamanında, kabenin örtüsüne yapışmış olarak bulunup öldürüldüğü aktarılır.²⁶

Toplumsal hayatın devamlılığı için, temel hak ve özgürlüklerin hem anayasa da hem de hukuki uygulamalarda şartsız bir şekilde yerine getirilmesi gerekir. Terör ve kargaşa ortamının oluşmaması, kan davalarının bitmesi ve ülkenin devamlılığı için bunlar bir mecburiyettir. İnsanlığın en çok çektiği sıkıntı kan davalarıdır. İslâm buna karşı çözüm getirmiştir. Peygamberimiz (s.a.v) veda hutbesinde bu konuya vurgu yapmıştır. Günümüz hukukunda ise herkesin yaşama özgürlüğü, maddi varlıkları ve mânevî kişilikleri koruma altına alınmıştır.²⁷

²¹ Ali Küçük, "Besâirü'l Kur'an", (İstanbul, Kişisel Yayınları, 2011) İsrâ 33

²² Nisâ, 4/93

²³ Nisâ, 4/93

²⁴ Vahidî, Ebü'l-Hasen Alî B. Ahmed B. Muhammed En-Nisâbü'rî, "Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân", Nşr. Seyyid Ahmed Sakr, (Kahire 1389/1969) 118-119

²⁵ Taberî, Ebu Cafer Muhammed B. Cerir, "Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an", (Beyrut, 1992), s. 237

²⁶ Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kuran Dili, 3/1760

²⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> 17. Madde

1.1.1.4. Neslin Korunması: Aile Birliğinin Tesisi ve Korunması

"وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا"²⁸

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, insanı sudan yarattığını, ondan neslini var edip akrabalık bağı ile güçlendirdiğini bildirmektedir.²⁹

Bu âyet-i kerîmenin sebep-i nüzûlü tefsirlerde şöyle geçmektedir. Aile yuvası meşru bir şekilde kurulmadan, masiyet (zina) yoluyla olursa nesep olmaz. İbn-i Sîrîn'in zikrettiğine göre bu âyet; Hz. Ali ve Peygamberimiz arasındaki bağla ilgilidir. Onlar hem nesep hemde sıhri açıdan akrabadır.³⁰

Aile yuvasının meşru zeminde kurulmamasından ortaya çıkan sonuçlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Devletlerin maddi ve mânevî gücü zayıflar, doğan çocukların babası belli olmaz ve kimse bu çocukları sahiplenmek istemez, yetişen çocuklar anne şefkatinden mahrum olduğu için suça meyilli olur, bu çocuklar toplumdan dışlanır, aralarında gayri ahlâki ilişkiler ortaya çıkar.

"يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا"³¹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, insanı bir nefisten yarattığını ve ondan da eşini hâlk ettiğini, daha sonra erkek ve kadın olarak çoğalttığını bildirir.³²

Bu âyet-i kerîmede bir tek nefisten kastedilenin, müfessirlerce anlamı şunlardır; Hz. Âdem, Kureyş kabilesi, Adnanoğulları veya tüm millet'tir.³³

1982 Anayasasının ilgili maddesinde, ailenin devletin koruması altında olduğu, bunun huzur ve refahın korunması neticesini doğurduğu, bu tedbirlerin devlet tarafından alınması gerektiğine vurgu yapılır.³⁴

Yukarıdaki ifadelerimizin sonunda şunu diyebiliriz; aile yuvasının korunması sadece Müslümanlık'ta olan bir temel kaide değil, bütün insanlık için olması gereken bir

²⁸ Furkân, 25/54

²⁹ Furkân, 25/54

³⁰ Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebu Bekr, "el Cami'u li Ahkâmi'l Kur'an" (Beyrut, Buruç Yayınları, 2006) c.12, 587 590

³¹ Nisâ, 4/1

³² Nisâ, 4/1

³³ İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail, çev. Bekir Karlığa, "Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri", (Kahire, Çağrı Yayınları, 2000) c. 4, 1542-1544

³⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=541>. Madde

toplumsal ve ahlâki düsturdur. Mevcut olan kanunlarımız da bu önemli kurumu koruma altına alıp bozulmaması için bütün tedbirleri almıştır.

1.1.1.5. Malın Korunması: Mülkiyet Hakkı ve Korunması

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا"³⁵

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, kişilerin birbirlerinin mallarını haksız yere yememeleri gerektiğini ve bu malların alınması için cana kıyılmamasını buyurur.³⁶

Bu âyet-i kerîmede, malların haksızlıkla yenmesinden maksat, müfessirler tarafından şu rivâyete dayandırılır:

İbn-i Cerir der ki: Bize İbn-i Abbas'ın rivâyet ettiğine göre; bir adam, elbise satın alıp, o hoşuna giderse alacağını yoksa almayacağını, bir dirhemle onu geri vereceğini söylemiş, bunun üzerine bu âyet-i kerîme inmiştir.³⁷

"وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ"³⁸

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, malların haksızlıkla yenmemesini, bilerek ve isteyerek malları haram yolla yemek için hâkimlere rüşvet verilmesini yasaklamıştır.³⁹

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir: Mukâtil İbn-i Hayyân şöyle anlatıyor: Hadramî "Ey Allah'ın Resûlü, bu adam babamdan kalan araziye el koydu" dediğinde Kindi "o yer benim ekip biçtiğim tarlamdır" dedi.⁴⁰ Efendimiz (s.a.v), Hadramî'ye "oranın senin arazin olduğuna dair delilin varsa getir, yoksa aranızda yemin teklif edeceğim" buyurdu. Bunun üzerine Hadramî, "yemin edip arazimi alıp gidecek ey Allah'ın Resûlü" dedi. Efendimiz (s.a.v), "delilinin olmaması sebebiyle yeminden başka çaresi olmadığını" söyledi. Daha sonra da "kim Müslüman kardeşinin mallarından bir parçasının üzerine çökmek için yalancılıkla yemin ederse, önce Allah'a, Allah'da ona öfkeli bir şekilde kavuşur" buyurdu. İmmû'l Kays el Kindî, "hak kendinin olduğu halde bırakmış kişiye ne vardır?" diye sorunca, Efendimiz (s.a.v), "cennet vardır" buyurdu.

³⁵ Nisâ, 4/29

³⁶ Nisâ, 4/29

³⁷ İbn Kesir, "Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri", 4/1655

³⁸ Bakara, 2/188

³⁹ Bakara, 2/188

⁴⁰ Vahidî, "Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân", 39

İmmû'l Kays “Seni şahit tutarım ki, ben o tarlayı ona bıraktım” demek suretiyle davadan vazgeçti.⁴¹ Bu hadis Saîd b. Cübeyr’den bir başka rivâyetle de gelmiştir.⁴²

İnsanların mal edinme hırsı, yeryüzüne hâkim olmaya başladıktan sonra daha çok arttı. Günümüz toplumlarında insanlar dünyevileşti ve isteklerinin sınırını çizemediler. Zengin olan daha çok zengin olmak istiyor ve dünyanın tamamının kendisinin olmasını arzuluyor. Bunu edinme yollarının hepsini meşru sayıyor. Gasp, ihtikâr, hırsızlık vb. gibi İslâm’da haram olan her yolu mübah sayıyorlar. Peygamberimiz (s.a.v) ise insanın dünyaya olan aşırı isteğinin bitmeyeceğini, gözünü saadece toprağın doyuracağını bizlere bildiriyor. Günümüz hukukunda da mal edinmenin meşru yolları kanunla belirtilmiş gayri meşru olan yollar ise yasaklanmıştır. 1982 Anayasasının ilgili maddesinde, her bir kimsenin mal edinme ve miras kazanma haklarına sahip olduğu bildirilmiştir.⁴³

1.1.2. Devlet ve Hukuk Devletin Genel İlkeleri

Devlet, Kur’an-ı Kerim’de “dûlet” olarak, malın el değiştirmesi manasında kullanılmıştır.⁴⁴ Buna göre devlet, sınırları belli bir toprak parçası olan, insanların hukuk ve siyasal olarak düzenini oluşturup onları temsil eden birimdir. Devlet başkanının görevleri konusunda Kur’anda, ilahi emirleri yerine getiren ve bu doğrultuda yöneticilik yapan kişiler olduğu bize bildirilir.⁴⁵

Devletin unsurlarından şu üç tanesi önem arz eder. Bunlar; ülke, egemenlik, halk ‘tır. Bunların dışında İslâm, siyasi organizasyon bulunması için bir devlet başkanının olmasının zorunluluğunu bildirir.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v)’in Medîne site devletindeki uygulamalarından anlaşıldığı üzere devlet başkanlığı, dini koruma ve dünyayı idare etme görevinin bir devamı olduğu için zaruridir.⁴⁶

⁴¹ Bedreddin Çetiner, *Fatiha'dan Nas'a Esbâb-ı Nüzûl Kur'an Âyetlerinin İniş Sebepleri* (İstanbul, Çağrı Yayınları, 2019), I, 67-68

⁴² Abdulfettah el-Kadi, *Esbâb-ı Nüzûl Sahabe ve Muhaddislere Göre*, çev. Salih Akdemir, (Ankara: Fecr Yayınları, 2016), 45-46

⁴³ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=535>. Madde

⁴⁴ Haşr 59/7

⁴⁵ Bakara 2/30; Zariyat 51/56

⁴⁶ Ayhan Pak, *İslam Kamu Hukuku*, (Samsun: Üniversite Yayınları, 2020), 38-39

1.1.2.1. Kimse Kimsenin Günahını Çekemez

"وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى"⁴⁷

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, hiçbir günah işleyen kulun başkasının günahını alamayacağını ve bundan dolayı da sorumlu tutulamayacağını buyurur.⁴⁸

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir: İbn Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: “Bana itaat edin ve Muhammed’i reddedin. Eğer bir günahı mevcutsa benim boynuma olsun” diyen Velîd b. Muğîre hakkında indirilmiştir.⁴⁹

Kur’an ve sünnet ışığında, İslâm’da insana Allâhü Teâlâ irâde gücü vermiştir. Bundan dolayı da yaptığı eylemlerden sorumlu tutmuştur. İrade, insanın hür olarak verebileceği kararları ifade eder. İyilik ve kötülük insan tarafından seçilir. Sonuç olarak, dünya ve ahirette mükâfat ve cezaları hak eder. Bu mükâfat ve cezaların uygulanmasında Allâhü Teâlâ, cezanın şahsiliğini önceler. Çünkü hiç kimse bir başkasının cezasını çekmek gibi bir sorumluluğa sahip değildir. Günümüz anayasasında da cezanın sorumluluğu kişiye aittir. Kimse başkasının yaptığından dolayı yükümlü tutulamaz.⁵⁰

1.1.2.2. Berâat-i Zimmet Asıldır

“Bir şahıs birinin malını yok edip, miktarı konusunda ayrılığa düşerlerse, söz malı yok edenin olup, mülk sahibi iddia ettiği fazlalığı ispat etmeye muhtaç olur.”⁵¹

Suç sonradan işlenir. İnsan evvelinde suçlu değildir; sonra bir neden ve fiilden dolayı suçlu olabilir. Örneğin;

a) Hırsızlık suçu iddiasıyla, hükmedicinin huzuruna çıkarılan şahıs hakkında ilk akla gelen husus, hırsız olmamasıdır. Hırsız olduğu delil ile ispat edilmedikçe suçu olmadığı kanaatine varılarak o kişi serbest bırakılır. Çünkü aslolan, kişinin suçsuz olduğudur.

⁴⁷ En’âm 6/164

⁴⁸ En’âm 6/164; İsrâ 17/15; Fâtır 35/18; Zümer 39/7; Necm 53/38

⁴⁹ Kurtubi, “*el Cami’u li Ahkâmi’l Kur’an*”, 7/102; Şehâbeddin Mahmûd el Alûsî, “*Rûhu’l-Meânî*”, (Beyrut, 1985), 3/184

⁵⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=520>. Madde

⁵¹ Mustafa Yıldırım, *Mecelle’ nin Külli Kaideleri*, (İzmir: Tıbyan Yayıncılık, 2015), 44

b) Bir kimse bir başkasının malını itlaf eder de o malın ne kadar olduğunda ihtilâfa düşerlerse, mülk sahibi iddia etmiş olduğu fazlalığı ispat edemediği takdirde, söz, o mülkü itlaf edenindir. Yani onun etmiş olduğu sözü kabul edilip hüküm verilir.⁵²

Suçlu olmadığı hüküm dâhilinde sabit oluncaya kadar, hiç kimse suçlu durumda sayılamaz.⁵³ Görüldüğü üzere hem mecelle’de hem de T.C. Anayasası’nda berâat konusu temel hak olarak ele alınmıştır. Bu da hukuk devleti’nin genel ilkelerindendir.

1.1.3. Sosyal Güvenlik İlkesi

"وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ"⁵⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ malların Allah yolunda harcanması gerektiğini ve bunun bir kurtuluş yolu olduğunu bildirir.⁵⁵

Bu âyetin kaynaklarda 3 tane sebep-i nüzûlü geçmektedir:

Ensar ellerinden geldiği kadar mallarından infak ederlerdi. Fakat bir yıl kıtlık oldu ve veremediler. Bu âyet Allah yolunda infakta bulunmayan ensar hakkında nazil oldu.⁵⁶ Konstantiniyye seferinde bir adam rumlara karşı tek başına savaşmaya kalkınca insanlar ona “sübhânallah, kendini elleriyle tehlikeye attı” dediler. Biz ise “mallarımız zayi oldu, biraz da mallarımızla meşgul olsak da bozulan zayı olanları ıslah etsek, düzeltsek” dedik. Bunun üzerine Allâhü Teâlâ bu âyeti indirdi.⁵⁷

Nu'man b. Beş'îr'de diyor ki: Kişi bir günah işler sonra da, Allah bu günahımı bağışlamaz, derdi. Allâhü Teâlâ “kendilerinizi ellerinizle tehlikeye atmayın” âyetini indirdi.⁵⁸

Bu âyet sosyal güvenlik bakımından iradi ve gayri iradi tehlikelere karşı tedbirlere işaret eder.⁵⁹

⁵² Yıldırım, *Mecelle' nin Külli Kaideleri*, 43

⁵³ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=538>. Madde

⁵⁴ Bakara 2/195

⁵⁵ Bakara 2/195

⁵⁶ Vahidî, “*Esbâbü Nüzûli'l-Kur'an*”, 41

⁵⁷ Taberî, “*Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an*”, 11/119

⁵⁸ Çetiner, *Fatiha'dan Nas'a Esbâb-ı Nüzûl*, 1, 67-68; Vahidî, “*Esbâbü Nüzûli'l-Kur'an*”, 42

⁵⁹ Hadi Sağlam, “*İslâm Hukuk Tarihinde Nasslar Doğrultusunda Kurulan Sosyal Güvenlik Müesseseleri ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teknikleri ve Fonksiyonları*”, (Erzincan: Doğu Yayıncılık, 2011),99

İslâm ‘da sosyal güvenlik ilkesi vahiy ve akıl gibi iki temel bilgi kaynağıyla belirlenmiştir. Mekke döneminde sosyal güvenlik alanında infak kavramı kullanılarak altyapı hazırlanmış. Medîne döneminde ise anayasayla (Medîne sözleşmesi) güvence altına alınmıştır. Bu durum Müslümanların nimetlerde paylaşımı ve tehlikelerde ortak hareket etmeleri içindir.⁶⁰

Sosyal güvenlik ilkesi çok geniş bir ilkedir. Neredeyse tüm hayatı etkiler. Örneğin devlet; gazilerin, şehit yakınlarının, yaşlıların, korunmaya muhtaç çocukların sosyal güvencesini sağlamak zorundadır.⁶¹

1.1.4. Yönetim İlkesi

Devletin 3 tane temel yetkisi bulunur. Bunlar; yasama, yürütme, yargı’dır. Yönetim organları da denilen bu fonksiyonlar, toplumdan alınan yetkiyi vekâleten kullanırlar.

1.1.4.1. Yasama

"وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا"⁶²

Allâhü Teâlâ; Allah’ın ve Resûlü’nün bir konu hakkında hüküm verdikten sonra o hükme insanların uymaları ve karşı gelmemeleri gerektiğini bildirir. Eğer karşı gelinirse sapıklığa düşeceklerini beyan eder.”⁶³ Bu âyette de bildirildiği gibi hukuk kurallarını koyan ancak Allah ve Resûlüdür.⁶⁴

Bu âyetin sebab-i nüzûlünde şöyle geçmektedir. İbn-i Abbâs’tan rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Peygamberimiz (s.a.v), Zeynep bint-i Cahş’ı azatlısı Zeyd’e istediğinde Zeynep: “Hayır onla evlenecek değilim” deyince bu âyet-i kerîme nazil olmuş, Zeynep: “Allah ve Resûlüne karşı gelecek değilim, onunla evlenmeye razı oldum” demiş.⁶⁵

⁶⁰ Hadi Sağlam, “Din Görevlileri Sosyal Güvenlik Rehberi, Tarihten Günümüze Sosyal Güvenlik” (DİB, SGK), 29

⁶¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=560-61>.

Madde

⁶² Ahzab 33/36

⁶³ Ahzab 33/36, bkz. Nur 24/63

⁶⁴ Araf 7/157

⁶⁵ Taberî, “Camîu’l-Beyan Fi Te’vil’il-Kur’an”, 22/9; Çetiner 2/725

Bir başka rivâyette ise bu kişinin Ümmü Gülsüm olduğu ve Peygamberimiz’le evlenmek istediği fakat Peygamberimiz (s.a.v)’in onu Zeyd’e vermek istediği, bunun üzerine bu âyetin nazil olduğu bildirilir.⁶⁶

"قَالَ وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا"

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ; aralarında anlaşmazlık hususunda hüküm verdikten sonra senin bu hükmünü kabul etmeyenler iman etmiş olmazlar diye buyurur.⁶⁷

Bu âyette vurgulanan hükmü, kabul etmeyen kimselerin, kâfir olması söz konusu değildir. Tefsirler’de de ifade edildiği gibi dünyevi işlerde verilen hükümler bizlerin aleyhine bile olsa, Allah ve Resûlü buna karar vermişse itiraz hakkımız bulunmamaktadır. Sahabeler arasında çıkan bağ sulama problemini Peygamberimiz (s.a.v) çözmüş ve karara bağlamış ancak Zübeyr’in komşusu verilen hükmü içselleştirememiştir. Fakat daha sonra hüküm uygulanmıştır.⁶⁸

“Yasamanın temel kaynakları; kitap, sünnet, icmâ ve bunlara bağlı içtihatlardır.”⁶⁹ Yasama kapsamında içtihat faaliyeti, Kur’an ve sünnete ters bir hüküm koyamaz. İchtihat nasslarda bulunan ancak gizli olan manaları ortaya çıkarır. Âyet ve hadislerde doğrudan belirtilmeyen düzenlemeleri, devlet organları değil de ilim meclislerindeki müçtehitler belirler. Bu nedenle “İslâm Medeniyetinin yasama kurumları okullardır.” denilebilir. Devlet başkanının görevinde temel hükümleri ne kadarda kaldıramama yetkisi olmasa da siyasi ve idari yapı, ta’zir suçları vb. kurallar onun önceliğine sunulmuştur. Bu da ona bir sınırlı yetki getirir.⁷⁰ Ayrıca anayasanın ilgili maddesinde; yasama yetkisi Türk milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi’nindir. Bu yetki devredilemez.⁷¹

⁶⁶ Çetiner, *Fatiha'dan Nas'a Esbâb-ı Nüzûl*, 2/725

⁶⁷ Nisa 4/65

⁶⁸ Hayrettin Karaman, Mustafa Çağırıcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020) 2/ 90-91

⁶⁹ Ak, *Kamu Hukuku*, 45

⁷⁰ Ak, *Kamu Hukuku*, 45-46

⁷¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=57>. Madde

İslâm Tarihinde ise kanunlaştırma açısından yasama, ilk olarak “Meclisi Ahkâmı Adliyye” üst kuruludur.⁷² Günümüzden önceki yaşayan İslâm toplumlarında hukukun uygulanmasının en üst basamağı ve yasa yapma yetkisi şûraya verilmiştir.

1.1.4.2. Yürütme

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا"⁷³

Allâhü Teâlâ, kendisine, peygamberine ve bizden olan idarecilere itaat edilmesi gerektiğini emretmiş, herhangi bir anlaşmazlık olduğunda da Allah’a ve Resûlüne arz edilip halledilmesini buyurmuştur.⁷⁴

Bu âyet-i kerîmenin sebep-i nüzûlleri şöyledir:

Sûddi’den rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Allah Resûlü, Hâlid b. Velîd komutasında bir seriyye gönderdi. Kabileye yaklaştıklarında birisi onlara haber verdi. Bir kişi hariç hepsi kaçtı. O kişi Ammar b. Yâsir’in yanına gelip müslüman olduğunu söyledi, sabahı bekleyip beklememesi konusunda soru sorunca, Ammar ona eman verdiğini, kabilesinin bulunduğu yere gidip ailesiyle bekleyebileceğini söyledi. Sabahleyin müslümanlar, kabilede ondan ve ailesinden başka kimseyi bulamadılar. Ona ve malına el koydular. Ammar bunu görünce ona eman verdiğini söyledi. Hâlid b. Velîd “emir ben iken nasıl eman verirsin” dedi. Sonra Resulullah (s.a.v)’e gittiler. Onun yanında da tartışmaya devam ettiler. Allah Resûlü Ammar’a, bir daha eman vermemesini emretti. Buna rağmen birbirlerine hakaret edince, Allah Resûlü “Ey Hâlid Ammar’a sövme, kim Ammar’a söverse Allah’da ona söver, kim Ammar’a buğzederse, Allah’da ona buğzeder, kim Ammar’a lanet okursa, Allah’da ona lanet eder.” buyurdu. Bunun üzerine Hâlid, Ammar’ın elbisesini tutup özür diledi, ondan razı olmasını istedi, Ammar’da razı oldu. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.⁷⁵

Başka bir rivâyette, Allah Resûlü, Abdullah b. Huzâfe’yi bir seriyyeye komutan tayin eder. Hüzafe etrafındakilere “Bana itaatle yükümlü müsünüz?” diye sorunca onlar “evet” dediler. Abdullah b. Huzâfe; “o zaman şu ateşe atlayın” deyip sonra da “şaka

⁷² Ak, *Kamu Hukuku*, 46

⁷³ Nisa 4/59

⁷⁴ Nisa 4/59

⁷⁵ Taberî, “*Camîu’l-Beyan Fi Te’vil’il-Kur’an*”, 5/94; Vahidî, “*Esbâbü Nüzûli’l-Kur’ân*”, 111

yaptım” dedi. Bu olay Peygamberimiz’e bildirilince, Efendimiz (s.a.v); “sizlere tayin edilen emirlerden her kim, Allah’a isyan etmenizi emrederse, ona sakın itaat etmeyin” buyurmuştur.⁷⁶

Diğer bir rivâyette ise; seriyye’nin komutanı olan Alkame’nin bir şeye sinirlenmesi sonucu ateş yaktırması ve içine atlayın demesi üzerine, etrafındakilerden bazıları “biz, ateşten kaçarak Resulullah (s.a.v)’e iman ettik, şimdi niye ateşe girelim.” dediler. Bu olay Peygamberimiz (s.a.v)’e bildirilince, “eğer o zaman ateşe girmiş olsaydınız, bir daha asla çıkamaz, kıyamete kadar orada kalırdınız” buyurmuştur.⁷⁷

İslâm’da ulûl-emr’e itaatin sınırları vardır. Allah’a isyan, can ve malın zarara uğraması söz konusuysa devlet başkanına itaat yoktur. Allah’a isyan konusu dışında devlet başkanına itaat gereklidir. Devlet başkanı, yürütme yetkisini yardımcılara veya devlet erkânına dağıtabilir. Bu husus zamanın şartlarına göre işleyiş biçiminden değişiklik gösterebilir. Yürürlükteki kanunlara göre ise, yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.⁷⁸

1.1.4.3. Yargı

"وَأَن لَّكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَن يَفْتِنُوكَ عَن بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِن تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَن يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ"⁷⁹

Allâhü Teâlâ Resûlüne, Allah’ın indirdiği ile hükmetmesini emreder. Bunun neticesinde onların söylemiş olduğu arzulara uymaması gerektiğini, onların tağut gibi şeylerle Peygamberimizi caydırmalarına izin vermemesini buyurur. Allah’ın o kimseleri günahlarından dolayı azaba uğratacağını ve eğer arzularına göre davranırlarsa onların fasık olarak nitelendirileceğini bildirir.⁸⁰

Bu âyetin sebab-i nüzûlü 2 şekilde geçmektedir:

⁷⁶ İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, “es-Sünen”, (İstanbul, Çağrı Yayınları, 1981) “Cihad” 40/ 2863

⁷⁷ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cuffî, “el-cami’us- sahih”, (İstanbul, Çağrı Yayınları, 1981) “Ahkâm” 4; Müslim, Ebû’l -Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b.el-Kuşeyrî, “el-cami’us- sahih”, (İstanbul, Çağrı Yayınları, 1981) “İmara”40; Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî, “es-sünen” (İstanbul, Çağrı Yayınları, 1981) “Beyan”, 34

⁷⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=58>. Madde

⁷⁹ Maide 5/49

⁸⁰ Maide 5/49, bkz. Nisa4/ 58-105

İbn-i Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Bir grup Yahudi aralarında, “gelin Muhammed’e gidip onunla konuşalım, belki onu dininde fitneye düşürürüz” dediler. Allah Resûlüne gelip “Ey Muhammed biz kavmimizin üstünleriyiz, bizimle kavmimiz arasındaki davayı lehimize çöz, biz de sana iman edelim” dediler. Efendimiz bu teklifi kabul etmedi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.⁸¹

Bir başka rivâyette de Mukâtil’in zikrettiğine göre; Nadiroğullarından bir grup Hz. Peygamber (s.a.v)’e gelerek “Kureyzaogulları ile aramızda olacak diyetlerde bizim lehimize hükmedersen, sana biat etmemize ne dersin?” dediler ve bu âyet nazil olmuştur.⁸²

İslâm hukukunda yargı, Kur’an ve sünnetle sabittir ayrıca yargılama yetkisi devlet başkanına aittir. Devlet başkanı bu yetkisini amirlerine devredebilir. Bu devretme özellikle Peygamberimiz zamanında başlayıp resmîleşmiştir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v), Hz. Ali’yi Yemen’e kadı olarak tayin etmiş,⁸³ devletin tüm yetkilerini de ona devretmiştir. Peygamberimiz (s.a.v) den sonra dört halifeyle başlayan dönemde bu atanan kadılar, valilere değil bizzat halifeye bağlanmıştır. Bu uygulamanın da gösterdiği gibi yargı bağımsızdır. Vali bile olsa, yargıya müdahale söz konusu olamaz.⁸⁴

Yargıyla ilgili mecelle’nin 1792. Maddesinde şöyle geçmektedir: “Hâkim; hakîm, fehîm, müstakîm ve emîn, mekîn, metin olmalıdır.”⁸⁵ Mecelle’nin bu maddesinde belirtilen hâkimin şartları kısaca şunlardır: Bilgin olmalı, zeki ve anlayışlı olmalı, dosdoğru olmalı, güvenilir olmalı, vakarlı olmalı, sağlam ve dayanıklı olmalıdır.

Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.⁸⁶ Mahkemelerde bulunan hâkimler görevlerinde bağımsızdır. Ancak anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdana uygun hüküm vermeleri gerekir.⁸⁷

⁸¹ Taberî, “*Camîu’l-Beyan Fi Te’vil’il-Kur’an*”, 6/177

⁸² İbnü’l Cevzî, Ebu’l Ferec Cemaleddin Abdurrahman İbn Ali, “*Zad’ul Mesîr fi İlmi’t Tefsir*”, (Beyrut, 1412/1912), 2/375

⁸³ Rıfat Uslu, “İslam Yargı Hukukunda Hâkimlik Müessesesi”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/4 (2018) 04 12 2022 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/639119>

⁸⁴ Ak, *Kamu Hukuku*, 48

⁸⁵ Mustafa Avcı, “Mecelleye Göre Hâkimin Nitelikleri Ve Yargılama Etiği”, “*Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*” 01.07.2016, 33-58 (04.12.2022) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52666/694134>

⁸⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=59>. Madde

⁸⁷ Necip Bilge, *Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel İlkeleri*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 1990), 148

İslâm hukuku Peygamberimiz (s.a.v) tarafından inşa edilmiş ve hâla birçok İslâm ülkesinde uygulanmaktadır. Buna ilaveten İslâm hukuku, günümüz meselelerine çözüm getirmekte ve onu eleştirenlerin yorumlarının yanlış olduğunu ispatlamaktadır. Bu yüzden İslâm hukuku donmuş değildir.

Kur'an ve sünnet temel hukuk kaidelerini koymuştur. Bu kâidelerin ışığında yeni meselelere çözümleri de İslâm âlimleri getirmelidir. Hukukun uygulanması da bu çerçevede hâkimlere verilmiştir. Osmanlıdaki uygulamalara baktığımızda ise mahkeme tutanakları günümüzdeki birçok âlim tarafından araştırılmış, hâkimlerin kararı kayıt altına alınmıştır. Bu kararların hiçbirinde temel hukuk kâideleri aşılmamıştır.⁸⁸

1.1.5. Şûra (Danışma) İlkesi

"فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ"⁸⁹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, Resûlüne Uhud Savaşı'nda Müslümanlara yumuşak davrandığını, eğer katı ve kaba davranmış olsaydı, onların etrafından dağılacağını söylemiştir. Onları affetmesi ve bağışlanmalarını dilemesi gerektiğini bildirmiş. Bir iş olduğu zaman onlara danışması ve öyle karar vermesini, Allah'ın kendisine güvenip dayananları sevdiğini buyurmuştur.⁹⁰

Bu âyetin sebep-i nüzûlünde: İbn Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre, "iş hakkında onlarla istişare et" âyet-i kerîmesi Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer hakkında nazil olmuştur.⁹¹

"وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ"⁹²

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, onların rablerine karşı namazlarını kıldıklarını ve işlerini aralarında danışma ile yürüttüklerini, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiklerini harcadıklarını buyurur.⁹³

⁸⁸ Mustafa Baktır, "Kâide", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24: 205-210

⁸⁹ Ali İmran 3/159

⁹⁰ Ali İmran 3/159

⁹¹ Alûsî, "Rûhu'l-Meânî", 4/107

⁹² Şûra 42/38

⁹³ Şûra 42/38

Bu âyet-i kerîmenin sebep-i nüzûlünün, ensar hakkında nazil olduğu rivâyet edilir. Ancak müfessirler Mekke’de ya da Medîne’de indiğine dair ihtilaf etmişlerdir. Mekki olduğunu düşünürsek hicretten önce Akabe biatlarına katılan kişiler hakkında, Medenî dersek ensardan olan Müslümanlar hakkında nazil olduğu anlaşılır. Bu durum her hâlükârda ensar hakkında nazil olduğunu yine de değiştirmez.⁹⁴

Cessas’a göre: “Onların işleri aralarında şûra iledir” âyetinde şûra’nın müslümanların bir karar alma yöntemi olduğunu söylemiş, iman edip namazı özenle kılanların bir niteliği olarak zikredildiğinden, onlar istişare ile emrolunmuşlardır.⁹⁵

Şûra kelimesi kamu hukuku alanına girer ve danışma anlamında kullanılır. Hz. Muhammed (s.a.v) döneminde şûra, istişare olarak yer almış ve onu ashabı ile gerçekleştirmiştir. Fakat daha sonra gelen Halifeler ashabın hepsiyle değil sadece ileri gelenlerle yapmışlardır.⁹⁶

İslâm devletinin ilk devlet başkanı, bir peygamber olan Hz. Muhammed (s.a.v)’dir. Allâhü Teâlâ, Hz. Muhammed (s.a.v)’e yapacağı devlet işlerinde şûra’yı emretmiştir. Peygamberimizden sonra gelen yöneticiler bunu nispeten uygulasalarda, çerçevesini daraltmışlardır. İleri gelen ve bilgisi konusunda şüphe duyulmayan kişilere öncelik vermişler, tüm sahabilere danışmamışlardır. Sonraki devirlerde de devletler şûra için bir kurul oluşturmuşlar ve bu şekilde uygulamışlardır. Fıkıh doktrinine göre şûrayla alınan karar, devlet başkanını bağlamaz. Ancak çağdaş hukukçulara göre ise şûra da alınan kararlar, devlet başkanını hukuken bağlar. Çünkü şûra vaciptir.⁹⁷

1.2. Mali Hukuk

1.2.1. Devletin Gelirleri

1.2.1.1. Zekât

Kur’an-ı Kerimde zekât kelimesi 37 yerde geçmektedir.⁹⁸

"وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّائِعِينَ"⁹⁹

⁹⁴ Alûsî, “Rûhu’l-Meânî”, 25/45

⁹⁵ Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, “Ahkâmu’l Kur’an”, (İstanbul, Çağrı Yayınları, 1335), 3/572

⁹⁶ Talip Türcan, “Şûra”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39: 230-235

⁹⁷ Nizâmülmülk, “Siyâsetname”, çev. Mehmet Altay Köymen, (Ankara, 1999), 134

⁹⁸ Muhammed Fuad Abdülbâki, “el-Mu‘cemü’l-müfehres li-elfazi’l-Kur’âni’l-Kerîm” “zkt”md. (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1990), 331-332

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, namazı dosdoğru kılmalarını, zekâtı vermelerini ve rükû edenlerle beraber rükû etmelerini emreder.¹⁰⁰

Bu âyetin sebep-i nüzûlü tefsirlerde şöyle geçmektedir:

Mukâtil der ki: Allâhü Teâlâ ehli kitaba “zekâtı verin” buyurmakta, Hz. Peygamber (s.a.v)’e zekât vermelerini emretmektedir. Onlara “Rükû edenlerle birlikte rükû edin” buyurmakta, yani Muhammed (s.a.v) ümmetiyle birlikte rükûya gitmelerini emretmektedir. Kısaca onlarla birlikte, beraber olun buyurmaktadır. Sahabe efendilerimizden Hz. Ali:“ Zekâtın maksat, Allah’a ihlas’tır.” buyurur. İbn-i Ebi Hatim ise “fıtır sadakasıdır” demiştir.¹⁰¹

"خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ"¹⁰²

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, onlardan kendilerini temize çıkaracak sadakalardan almasını Peygamberimiz (s.a.v)’e emreder. Böylece onların günahlardan arınmasının mümkün olduğunu, onlar için dua etmesini buyurur.¹⁰³

Bu âyet-i kerîmenin sebep-i nüzûlü şöyledir:

İbn-i Abbâs’tan rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Ebû Lübâbe ve iki arkadaşı, Tebük seferinden geri kalmaları sonucu pişman olup kendilerini direğe bağladılar. Akabinde bu âyetin inmesi ile affedildiler. Daha sonra mallarını Efendimiz’e getirip, bu malların kendilerini seferden alıkoyduğunu, bu yüzden onları sadaka olarak vermesini istediler. Ancak, Peygamberimiz (s.a.v); “emr olunmadıkça sizden bir şey alıp da sadaka olarak dağıtmam” buyurdu. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.¹⁰⁴

Sadaka, Kur’an-ı Kerim’de zekât anlamında on iki yerde geçer. Ayrıca yılı tartışmalı olsa da zekâtın Medîne döneminde farz olduğunu bilmekteyiz.¹⁰⁵

⁹⁹ Bakara 2/43

¹⁰⁰ Bakara 2/43

¹⁰¹ İbn Kesir, “Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri”, 2/321-322

¹⁰² Tevbe 9/103

¹⁰³ Tevbe 9/103, Ayrıca bkz. Tevbe 9/60

¹⁰⁴ Taberî, “Camîu’l-Beyan Fi Te’vil’il-Kur’an”, 11/13

¹⁰⁵ Mehmet Erkal, “Zekât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44: 197-207; detaylı bilgi için bkz. Serahsi, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed, “*el-Ebsut*”, (Beyrut, 1978) 2/162-182-211; Kâsânî, Alaeddin Ebu Bekir b. Mesud, “*el-Bedâ’i*”, (Kahire, 1910), 2/2-75; Merginâni, Burhaneddin Ali b. Bekir, “*el-Hidaye*”, (İstanbul 1986), 1/96-117

İslâm devletinde gelirler birçok şekilde elde edilir. Zekât'ta bu gelirlerin en önemlilerindendir. Zekât zengin olan Müslümanlardan alınır. Peygamberimizin de ifade ettiği gibi zekâta tabi olan malların kırkta biri fakirlerin hakkıdır. Ayrıca zekât maddi olarak malın artmasına sebeptir, mânevî olarak da zengin olup zekâtını ödeyenler peygamberlerle beraberdir.

1.2.1.2. Humus

"وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنْتُمْ أَمْنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ أَجْمَعِينَ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ"¹⁰⁶

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, savaşta alınan ganimetlerin beşte birinin Allah'a, peygamberine ve onun yakınlarına, yetim ve yoksullara ait olduğunu, onların hakkı olduğunu bildirir. Eğer inananlardan iseler bu taksime uymaları gerektiğini buyurur.¹⁰⁷

Bu âyet-i kerîme, Enfal suresinin ilk âyetinden sonra nazil olmuştur. İbn-i Abdi'l-Berr, bu konuda icma olduğunu söyler.¹⁰⁸ Bazı rivâyetlere göre: Bedir Gazvesin'de nazil olduğu söylenir.¹⁰⁹ İbn-i Kesir'e göre ilk âyet Bedir Gazvesinden sonra, bu âyet ise Nadiroğulları Gazvesin'den sonra nazil olmuştur.¹¹⁰ Vakidi ise Kaynukaoğulları Gazvesin'de nazil olduğunu da söyler.¹¹¹

Humus, belirli kamu alanlarına harcamak için devletin gelirleri olarak sayılır. Humus esas olarak savaşla elde edilir. Fakat Peygamberimiz, savaş sonucunda elde edilen topraklarda bazen farklı uygulamalara da gitmiştir. Buna Hz. Ömer'in Irak topraklarında uyguladığı sistemi de katarsak; humusun savaşla alınan topraklardan alınması konusun da farklı görüşler öne sürülmesine zemin hazırlamıştır.¹¹²

Devletin gelirlerinden bir başkası da farklı bir uygulama olan humustur. Bu, zekât'tan, sadakadan ve diğer elde edilen gelirlerden bağımsızdır. Savaş yoluyla elde edildiği için, Allah'a, peygamberine ve yakınlarına ayrılan hisse diğer gelirlerde şart olarak koşulmamıştır. Şu an ki uygulanan sistemde de, devlet başkanının örtük ödenek

¹⁰⁶ Enfal 8/41

¹⁰⁷ Enfal 8/41

¹⁰⁸ Kurtubi, "el Cami'u li Ahkâmi'l Kur'an", 8/4

¹⁰⁹ Alûsî, "Rûhu'l-Meânî", 5/2

¹¹⁰ İbn Kesir, "Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri", 4/3

¹¹¹ Çetiner, Fatih'dan Nas'a Esbâb-ı Nüzûl, I, 423

¹¹² H. Yunus Apaydın, "Humus", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18: 365-369

diye bir hakkı bulunmaktadır. Bunu istediği yere sarf edebilir. Kanuna göre, bu ödeneği harcamada kimseye karşı sorumlu değildir.

1.2.1.3. Fey

"مَا أَقَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ"¹¹³

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, savaşta fethedilen yerlerin gelirlerinin, Allah'a, peygambere ve akrabalarına, yetimlere, fakirlere ve yolda kalmışlara verilmesi gerektiğini ve onların hakkı olduğunu bildirir. Bu taksiminde, malların zenginlerde bir servet kaynağı olmaması için Peygamberimiz'in neyi vermişse onu o şekilde kabul etmeleri gerektiğini buyurur.¹¹⁴

"الْفُقَرَاءُ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصَرُّونَ لِلَّهِ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ"¹¹⁵

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, bu ganimetlerin hicret eden fakirlerin hakkı olduğunu bildirmiştir. Bu durumda onlar, Allah Resûlüne yardım için hicret etmişler. Bundan dolayı yurtlarından ve mallarından olmuşlardır.¹¹⁶

"وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ"¹¹⁷

Allâhü Teâlâ bu âyet-i kerîmesinde, ensarın, muhacirleri sevdiklerini ve onlara verilen şeylerden rahatsızlık duymadıklarını bize bildirir. İhtiyaçları olsa bile muhacirleri tercih ettiklerini söyler. Kurtuluşa erenlerin, mallara karşı nefsiyle mücadele edenin olduğunu buyurur.¹¹⁸

Bu âyet-i kerîmenin iki sebab-i nüzûlü rivâyet edilir:

İbn-i Münzir'in Yezid el Es'am'dan rivâyet ettiğine göre ensar: "Ey Allah'ın Resûlü arazilerimizi muhacirlerle aramızda yarı yarıya pay et." demişler. Resûlülâh da: "Hayır öyle yapmayın; onların zaruri ihtiyaçlarını giderin, meyvelerinizi paylaşın, ama

¹¹³ Haşr 59/7

¹¹⁴ Haşr 59/7

¹¹⁵ Haşr 59/8

¹¹⁶ Haşr 59/8

¹¹⁷ Haşr 59/9

¹¹⁸ Haşr 59/9

araziler sizin arazileriniz olarak kalsın.” buyurmuştur. Onlar da “Pekâlâ buna razıyız” demişler ve bu âyet-i kerîme nazil olmuştur. ¹¹⁹

Ebû Hüreyre’den rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Bir adam Rasulüllah’ın yanına gelip “Ey Allah’ın elçisi yoksulluğumdan bunaldım, son raddesine geldim.” dedi. Hz. Peygamber onu yedirmeleri için hanımlarına yolladı. Fakat onlar da yedirecek birşey yoktu. Allah Resûlü bunun üzerine ashabına, onu doyuracak kimse olup olmadığını sordu. Ebû Tâlha diye biri: “Ben misafir ederim Ey Allah’ın elçisi.” dedi. Evine götürüp hanımına onun Allah’ın Resûlünün misafiri olduğunu ve bu gece onu doyurmaları gerektiğini söyledi. Hanımı sadece çocuklara yetecek kadar yiyeceklerinin olduğunu söyleyince, Ebû Tâlha: “Çocuklar akşam yemeği istediğinde onları uyut, bizde ışıĒı kapatalım, karnımızı sarar ve açlıĒımıza katlanırsız” dedi. Çocukların yiyeceğini misafire verdiler, sabah olunca misafir kalktı ve Rasulüllah’ın yanına gitti. Hz. Peygamber: “Allah filan adam ve kadına, (Hz. Peygamberin misafirini alıp evine götüren sahabe ve hanımına) şaştı ve güldü” buyurdu. Daha sonra bu âyet-i kerîme inzal oldu. ¹²⁰

Fey, gayrimüslimlerden elde edilen cizye, haraĒ, öşür gibi alınan mallara denir. ¹²¹ Genel olarak zekât ve ganimet dışında kalan gelirleri ifade eder. Yukarıda bahsettiĒimiz âyetler konusunda mezhepler farklı görüşler öne sürmüştür. İlk dönemde fey gelirlerinin dağıtımı âyetteki gibi olmuş, ¹²² Hz. Ömer döneminde artan fey gelirleri için divan teşkilatı kurulmuştur. Ancak divan teşkilatı fey gelirlerinin sarf yerlerini devlet başkanının belirlemesini kararlaştırmıştır. Bu konuda mezhepler arasında da görüş ayrılıkları vardır. ÇoĒunluĒa göre paylar konusunda fakirle zengin arasında fark yoktur. Ancak Mâlikî mezhebine göre yalnız fakirler alırlar. ¹²³

İslâm devletinde zekât ve sadaka devlet hazinesinin malı sayılmamış, bunun dışında elde edilen gelirler fey olarak isimlendirilmiştir. Bu gelir, devletin bütün giderlerine kullanılabilir. İmar, eğitim ve öğretim, sosyal güvenlik gibi hususlara

¹¹⁹ Süyûtî, Abdurrahman b. Ebu Bekr b. Muhammed, “*Lübabu’n Nükûl fî Esbabı-n Nüzûl*”, (Beyrut 1978), 11,160

¹²⁰ Müslim, Eşribe, 172-173; Taberî, “*Camîu’l-Beyan Fî Te’vil’il-Kur’an*”, 28/29

¹²¹ İbn Manzûr, Ebûl-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî, “*Lisânu’l-Arâb*”, (Beyrut,1375),“fy’e” md.

¹²² Ak, *Kamu Hukuku*, 135

¹²³ Mustafa Fayda, “Fey”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12: 511-513

harcandır. Yukarıdaki âyetlerin nüzûl sebepleri ışığında, ensar ve muhacir arasındaki maddi yardımlaşma, elde edilen gelirin verilmesi hususudur. Aslolan husus malın kişinin kendisinde kalması fakat elde edilen gelirin paylaşılmasıdır.

1.2.1.4. Ganimet

"يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَأَتَقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ" ¹²⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, Resûlullah'a ganimetlerle ilgili soru sorulduğunda onun şöyle söylemesini emretmiştir. Ganimetler Allah ve Resûlüne aittir. Bu nedenle Allah'ın emrine uyun ve itaat edin buyurmuştur. ¹²⁵

Bu âyet-i kerîmenin iki sebab-i nüzûlünün olduğu rivâyet edilir.

Sâd b. Ebî Vakkâs'ın kardeşi Ümeyr öldürüldü. Sâid İbn-i As'da öldürüldü, onun "Zû'l-Ketife" adında kılıcı vardı. Sâd b. Ebî Vakkâs Peygamberimiz'e gelip o kılıcın kendisine ganimet olarak verilmesini istedi. Hz. Muhammed (s.a.v): "Git ve onu ganimetlerin içine geri koy" buyurdu. Sâd dönüp onu koyarken: "Allah biliyor ki içimde kardeşimin öldürülmesi ve elde ettiğim ganimeti alamamamdan dolayı hoşnutsuzluk vardı." dedi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil oldu. Efendimiz (s.a.v): "Git kılıcını al." buyurdu. ¹²⁶ Bir başka rivâyette ise Peygamberimiz'in: "Bu kılıç ne senin ne de benim koy onu." buyurduğu daha sonra vahiy geldiğinde ise "Benden kılıcı istediğinde ne bana ne sana aitti. Ama Rabbim onu bana verdi. İşte ben de sana veriyorum" buyurduğu aktarılır. ¹²⁷

Diğer sebab-i nüzûle gelince; Bedir savaşının sonunda alınan ganimetler konusunda sahabe arasında tartışmalar çıktı. Ubâde İbn-i Sâbit: "Ganimetler konusunda ahlâkımız bozulduğunda, Allah onları elimizden aldı ve Resûlü'ne verdi, O da aramızda taksim etti." diyor. ¹²⁸

Ganimet, İslam devlet hazinesinin bir geliridir. Efendimiz (s.a.v) Bedir'den elde edilen ganimetleri, savaşa katılanlara eşit bir şekilde paylaştırmıştır. Daha sonra gelen

¹²⁴ Enfal 8/1

¹²⁵ Enfal 8/1

¹²⁶ Vahidî, "Esbâbü Nüzûli'l-Kur'an", 160; Süyûtî, "Lübabu'n Nükûl fî Esbabı-n Nüzûl", 1/169

¹²⁷ Ebû Dâvûd, Cihad, 144/2744

¹²⁸ İbn Hişam, Abdulmelik, "es-Siretun Nebeviyye", (Kahire 1375/1955), 1/666-667; Taberî, "Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an", 4/116; Alûsî, "Rûhu'l-Meânî", 4/162

Enfal suresinin 41. âyetinde ganimetlerin paylaşımı detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v) Bedir'deki uygulamadan farklı olarak, Benî Kaynuka Yahudileri'nin ganimetlerini bu taksime göre yapmıştır.¹²⁹

1.2.2. Devletin Giderleri (Sarf yerleri)

Devletin giderlerinde belirleyici olan, nasslar ve Hulefâ-i Râşidî'nin uygulamalarıdır. Humus ve fey gelirlerinde devletin insiyatifi vardır. Fakat zekât gelirlerinin nerelere verileceği âyetle sabittir. Devlet gelirleri ve devlet başkanının mal varlığı Hz. Peygamber (s.a.v) döneminden beri birbirinden ayrılmıştır. Osmanlı'da, beytûlmâl-i hâssa padişahın, beytûlmâl-i âmme ise devlet hazinesinindir.¹³⁰

1.2.2.1. Zekât Giderleri

“إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ”¹³¹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, zekât gelirlerinin ancak şunlara ait olduğunu bildirmiştir. Yoksullar, düşkünler, fakirler, zekât vermekle görevli memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenenler, borçlular, kölelerdir.¹³²

Zekât gelirlerinin sarf yerleri âyette sekiz kısım olarak belirlenmiştir. Şâfiîlere göre bu paylaşım, zekât görevlileri dışında olmalıdır. Diğer mezheplere göre ise zekât, zekât görevlisi dâhil hepsine verilir.¹³³

1.2.2.1.1. Fakirler ve Miskinler

Fakir ve miskinlerin kimler olduğu konusunda görüş farklılıkları vardır. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre fakir, miskiniden daha muhtaç olan kimsedir. Fakir, kendisi ve bakmakla yükümlü olduklarını geçindirecek malı ve geliri olmayan, miskin ise geçimini zorlukla temin edendir. Hanefîler'e göre fakir, nisap miktarı mala sahip olmayan, miskin ise hiçbir şeyi olmayandır. Mâlikîlerde Hanefîler gibi bu kavramları tanımlar.¹³⁴ Hanefîler'e göre fakir ve miskinlere, nisap miktarından fazla zekât verilmez.

¹²⁹ Mehmet Erkal, “Ganimet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13: 351-354

¹³⁰ Ak, *Kamu Hukuku*, 144

¹³¹ Tevbe 9/60

¹³² Tevbe 9/60

¹³³ Ak, *Kamu Hukuku*, 145

¹³⁴ Ak, *Kamu Hukuku*, 146

Çünkü nisaptan fazla malı olanın, zekât vermesi gerekir.¹³⁵ Şâfiîler’e göre ise böyle bir sınır yoktur. İsteddiği kadar verebilir, isterse bir ömür onu geçindirecek kadar da olabilir. Mâlikî ve Hanbelîler’e göre bölge örfüne göre 1 yıllık verilir.¹³⁶

1.2.2.1.2. Zekât Memurları

Tevbe sûresi 60. âyette zekât memurları “Âmil” diye bahsedilir. Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde âmiller, bir beldedeki zekât gelirlerinin, zâhir veya bâtin olsun hepsini toplarlar. Bunun dışında sadece zekât gelirlerini değil, diğer gelirleri de (fey, cizye, haraç) toplarlardı. Yine Peygamberimiz (s.a.v) döneminde başka beldelere görevli olarak gönderilirdi.¹³⁷

Zekât memurlarının Müslüman, emin, ehliyetli olması ve zekâtın hükümlerini bilmesi şarttır. Buna ilave olarak, Peygamberimiz’in soyundan gelenlere zekât verilemeyeceği için âmillik görevi verilemez.¹³⁸ Ayrıca sadece zekât toplayan memurlar zekâttan ücret alır, âmillik dışında işi olanlara ise zekât verilmez. Sonraki dönemlerde âmillik görevinin kapsamı genişletilmiş, bunlara ek olarak vali, kadı ve ordu komutanı bu görevi üstlenmiştir.

1.2.2.1.3. Mûellefe-i Kulûb

Kalpleri İslâma ısındırılmak istenenlere veya yeni Müslüman olmuş kimselere verilmesi, âyetle sabit olan sınıflardan biridir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) döneminde yürürlüğe girmiş ve özellikle İslâma girmede olumlu yönde etki etmesi için bir zemin hazırlamıştır. Ancak Hz. Ömer döneminden itibaren devam ettirilmemiştir. Şâfiîler’e göre bu zekât türü bulunmamaktadır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) gayri müslimlere zekât vermemiştir. Diğer mezheplere göre ise Peygamberimiz (s.a.v) mûellefe-i kulûb’e pay vermiştir. Hanefî ve Şâfiîler’e göre artık zekât’ta garimüslimlerin payı yoktur. Mâlikî ve Hanbelîler’e göre ise bu hüküm ihtiyaç halinde uygulanabilir.¹³⁹ Günümüzde

¹³⁵ Cengiz Kallek, “Miskin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 12: 183-184

¹³⁶ Osman Eskicioğlu, “Fakir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12: 129-131

¹³⁷ Mehmet Erkal, “Âmil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3: 58-60

¹³⁸ Ak, *Kamu Hukuku*, 147

¹³⁹ Ak, *Kamu Hukuku*, 148

ise Kuveyt'te yapılan, güncel zekât meseleleri üçüncü toplantısındaki karara göre müellefe-i kulûb sekiz kısımdan biri olup, bu hükmün geçerliliği devam etmektedir.¹⁴⁰

1.2.2.1.4. Köle ve Cariyeler

İslâm da köle ve cariyeye sistemi vardır.¹⁴¹ Âyette geçen “rikab” ifadesi mezhepler arasında tartışılmıştır. Hanefî ve Şafîîler'e göre, efendisiyle sözleşme yapan kölenin zekâtтан ayrılan payla sadece hürriyetine kavuşacağını, Mâlikîler ise bütün kölelerin bu kapsamda olduğunu dile getirir.¹⁴² Günümüzde kölelik ve cariyelik kavramı bulunmayıp uygulama alanı yoktur.

1.2.2.1.5. Borçlular

Âyette geçen “ğarimin” kelimesinden kastedilen mâna konusunda âlimler arasında ihtilâf vardır.¹⁴³ Hanefîler'e göre ğarimin, nisap miktarı malı olmayıp, borçlu olandır. Diğer mezheplere göre ise iki kısımda incelenir. İlki kendi ihtiyacı için borçlananlar, ikincisi toplum yararına olan borçlanmadır.¹⁴⁴ Borçluya verilecek zekât miktarı, borcunu ödeyecek kadardır. Eğer zekât verildikten sonra borç ortadan kalkmışsa geri alınır.¹⁴⁵ Toplumsal barış ve huzurun sağlanması, mali suçların azalması, ülkedeki huzur ve güvenin temini için, borçluya verilen zekât büyük bir öneme sahiptir.

1.2.2.1.6. Allah Yolundakiler

Âlimler “fisebilillah” ifadesinin “Allah yolunda savaşılanlar” anlamına geldiğini bildirmişlerdir. Ancak zekâtın sarf yeri açısından farklı görüşler vardır. Hanefîler'e göre Allah yolunda savaşılan fakat malzemeleri olmayana, bu kalemden zekât verilebilir. Fakat savaşı katılan zenginlere verilmez. Diğer mezheplere göre ise zengin fakir ayrımı yapılmaksızın her ikisine de Allah yolunda savaştıklarından dolayı zekât verilir. İslâm âlimlerinden bazıları ise ilim öğrenme yolunda yapılacak harcamaları ve bu tahsili yapan talebeleri “fisebilillah” olarak değerlendirmişlerdir. Devletler, bu kısmı

¹⁴⁰ Cengiz Kallek, “Müellefe-i Kulûb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31: 473-475

¹⁴¹ Mehmet Akif Aydın-Muhammed Hamidullah, “Köle”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26: 246-248

¹⁴² Ak, *Kamu Hukuku*, 149

¹⁴³ Nihat Dalgın, “Zekât Hükümleri” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2004, c.16, sayı 16

¹⁴⁴ Ak, *Kamu Hukuku*, 149

¹⁴⁵ Mehmet Erkal, “Zekât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44: 197-207

bahsedilen yerlere harcamakla devamlılık sağlamış, cehaletin ortadan kalkmasına da vesile olmuşlardır.¹⁴⁶

1.2.2.1.7. Yolcular

İbnü's sebîl olarak geçen “yolcular”, yaşadığı yerde malı olup, malının olmadığı bir yerde bulunan kimselerdir.¹⁴⁷ Şafiîler’e göre memleketinde olup, malı olmadığı için seyahat edemeyen de bu gruba girer. Diğer mezheplerde bu durum yoktur. İbnü's sebîl kavramına, ülkelerini terketmek zorunda olan muhacirleri de bazı alimler dâhil etmişlerdir.¹⁴⁸

1.3. Ceza Hukuku

1.3.1. Suç

İslâm Hukukunda “cerime” veya “cinâyet” anlamıyla bilinen suç; yaptırım olan bir fiili işlemektir.¹⁴⁹ İnsan varsa suç da vardır.¹⁵⁰ Kur'an-ı Kerim’de bazı suçların işlenmesinin toplum için faydalı olacağından bahsedilmiştir.¹⁵¹ Bu ifadeyi detaylandıracak olursak, “ifk” hadisinde meydana gelen olayların akabinde, hem Peygamberimiz (s.a.v) hem de Hz. Âişe validemiz hoş olmayan bir duruma düşmüş fakat daha sonra bu olayın şer gözükten tarafı hayra çevrilmiştir. İftira edenler masum gözüktüğü halde, Allâhü Teâlâ onların gerçek yüzünü ortaya çıkarmıştır. Böylece Hz. Âişe ve Peygamberimiz (s.a.v) Allâhü Teâlâ’nın bizzat bildirmesiyle bu hüzünden kurtulmuşlardır. Sonuç olarak işlenen suç toplum için faydalı hale gelmiştir.¹⁵²

¹⁴⁶ Murtaza Köse, “*Fi Sebilillah Kavramının Zekât Açısından Tahlili*” Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2004, c.0, sayı 21

¹⁴⁷ Kuduri, Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed, *Muhtasar'ul Kuduri*, çev. Soner Duman-Osman Güman, (İstanbul: Beka Yayınları, 2017), 135

¹⁴⁸ Ak, *Kamu Hukuku*, 151

¹⁴⁹ Maverdî, Ebu'l Hasan b. Ali b. Muhammed b. Habib, “*Ahkamu's Sultaniyye*”, (İstanbul, 1987),285.

¹⁵⁰ Rıfat Uslu, “*İslam Hukukunda Suç ve Ceza Kavramı*” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2015, c.8, sayı 37

¹⁵¹ Nur 24/11

¹⁵² Mehmet Boynukalın, “Suç”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37: 453-457

1.3.2. Ceza

Ceza, suçluya uygulanacak maddi ve mânevî yaptırımdır. “İkab” ve “müeyyide” de denir.¹⁵³ Ceza kelimesi Kurân’da yaklaşık 100 yerde geçmektedir.¹⁵⁴ Fakat bunların tamamı “ikab” anlamına gelmez. Mükâfat manasına gelen anlamları da mevcuttur.¹⁵⁵

1.3.3. Suç ve Cezada Kanunilik

İslâm, suç ve cezada kanunilik ilkesini âyetlerle belirlemiştir.¹⁵⁶ Yani Kur’an ve sünnete dayanmayan ceza yoktur. Hâkimin cezalarda keyfiyeti, şarî tarafından belirlenen cezalar sebebiyle mümkün değildir.¹⁵⁷ Ayrıca ceza geçmişe dönük yürütülemez.¹⁵⁸ Had ve kısas suçlarında verilen cezalar nasslar ile bellidir ve kanunilik esastır. Ta’zir suçlarında ise kıyas usulü kullanılır ve kanunilik geçerlidir.¹⁵⁹ Ancak Ta’zir cezalarında, bu yetki hâkime bırakılmıştır.¹⁶⁰

1.3.4. Suçların Sınıflandırılması

İslâm Hukukun’da suçlar; had, ta’zir ve kısas diye ayrılır. Had cezaları, Allah tarafından belirlenen ve Allah hakkı olan suçlardır. Had cezaları; içki içme (şürb), zinâ iftirası (kazf), zinâ, hırsızlık, hirabe (terör), bağı (isyan), ve irtidat (dinden dönme)’dir. Kısas cezalarına gelince, cezası Allah tarafından belirlenen, hakkı şahsa ait olan suçlardır. Had ve kısas suçları sınırlı sayıdadır. Fakat ta’zir suçları çok ve çeşitlidir.¹⁶¹

1.3.4.1. Had Suçları ve Cezaları

1.3.4.1.1. İçki İçme (Şürb) ve Sarhoşluk

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ

تُفْلِحُونَ" ¹⁶²

¹⁵³ Ak, *Kamu Hukuku*, 180

¹⁵⁴ Abdülbaki, “el-Mu‘cem”, “czy”md.

¹⁵⁵ Adil Bebek, “Ceza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7: 469-470

¹⁵⁶ "Allah yasakladığı şeyleri size tek tek açıklamıştır." (Enam 6/119); "Yasaklananlar dışındakiler size helal kılınmıştır." (Nisa 4/24); Mustafa Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, (Konya, Mimoza Yayınları, 2014), 187

¹⁵⁷ Ali Bardakoğlu, “Ceza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7: 470-478

¹⁵⁸ Bakara 2/275; Nisa 4/22-23; Maide 5/95; Enfal 8/38

¹⁵⁹ Ebu Zehra, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa, “*El cerime*”, Kahire, 1394/974, s.235

¹⁶⁰ Hayrettin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2014), I/150

¹⁶¹ Ak, *Kamu Hukuku*, 161

¹⁶² Maide 5/90

"أَنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ" ¹⁶³

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, içki içmenin, kumar oynamanın, fal okları çekmenin haram olduğunu ve bunların şeytan işi bir pislik olduğunu bildirmiştir. Eğer bunlardan kaçınılırsa ancak o şekilde kurtuluşa erilebileceğini söylemiştir. Şeytanın içki ve kumardan elde etmek istediği amacın, insanlar arasında kin ve nefret oluşturmak olduğunu bildirmiştir. ¹⁶⁴

Bu âyetlerin sebeb-i nuzülü şöyledir:

Zeyd b. Ali'den rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor; "içki ile ilgili âyetler şöyle geldi"der. İlk olarak "sana içkiyi soruyorlar..." Bu âyet geldiğinde içki içmek isteyenler içmeye devam etti. İki Müslüman içki içtikten sonra namaz kılarken, âyetleri yanlış ve anlaşılmaz okudular. Bunun üzerine "sarhoşken namaza yaklaşmayın" âyeti geldi. Bundan sonra bazıları içmeye devam etti fakat namaz kılacağı zaman bıraktı. Bir gün birisi içip, Bedir'de ölenlere ağıt yakmaya başladı. Peygamberimiz (s.a.v)'e haber verilince o da telaşla oraya geldi. Adamı o halde görünce elindekini ona vurmak için kaldırdı. Adam ayılmıştı ve "Allah ve Resûlünün gazabından Allah'a sığınırım, yemin olsun ki bir daha içmeyeceğim" dedi. Bunun üzerine "artık onları bıraktınız değil mi" âyet-i kerîmesi indi. Hz. Ömer âyeti işitince "bıraktık, bıraktık" dedi. ¹⁶⁵

Sûddi'den rivâyetle; "sana içkiyi soruyorlar..." âyeti nazil olduğunda, bir gün Abdurrahman b. Avf, Hz. Ali'nin de bulunduğu bir topluluğu yemeğe davet etti. Yiyip içtikten sonra namaza kalktılar. Abdurrahman namaz da "Ey o kâfirler, ben elbet sizin tapındığınıza tapınmam..." suresini okudu. Ancak ne kendi ne de dinleyenler bişe anlamadı. Bunun üzerine "sarhoşken namaza yaklaşmayın" âyeti nazil oldu. Sabah namazından öğleye kadar içmezler. Namaza ayık gelirler. Daha sonra yatsıya kadar yine içmezler. Yatsıyı kıldıktan sonra gece yarısına kadar içerler, yatıp uyurlardı. Sabah namazına kadar ayılırlardı. Nihâyet bir gün Sâd b. Ebî Vakkâs yemek daveti verdi. Bir deve başı ikram edildi, yediler içtiler. Bir ara bir kişi Sâd'a sinirlendi. Devenin başını alıp Sâd'a vurdu ve burnunu kırdı. Bunun üzerine "artık onları bıraktınız değil mi" âyet-

¹⁶³ Maide 5/91

¹⁶⁴ Maide 5/90-91),

¹⁶⁵ Taberî, "Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an", 2/211

i kerîmesi nazil oldu. Bu olayın, Hendek savaşıdan bir iki gün sonrada olduğu rivâyet edilir.¹⁶⁶

Bu âyetlerin iniş sebepleri olarak muhtelif vakalar ve düşmanlıklar oluşmaya başlanmıştır, denilir. Bunlardan biri de Hz. Ali ve Hz. Hamza arasında şöyle gerçekleşmiştir. Hz. Ali şöyle anlatıyor. Bedir savaşı ganimetleri dağıtılırken Resûlullah bana da yaşlı bir deve vermişti. Daha sonra bir tane daha verdi. Bende bunların üzerine izhir otu yükledim. Ensar'dan birilerinin evinin önüne devemi bağladım. O sıra Hz. Fâtima'yla evleneceğim zamanlardı. Evin yanında da düğün yemeği için yardım isteyeceğim bir kuyumcu vardı. Bende oraya gittim. Meğerse develeri bağladığım evde Hz. Hamza ve arkadaşları varmış. Yiyip içerken yanlarındaki cariye Hz. Hamza'nın kahramanlıklarından bahsetmiş. Hamza'da kılıcını çekip benim develerimin hörgüçlerini kesmiş ve böğürlerini deşmiş sonra da ciğerlerini almış. Ben döndüğümde manzarayı görünce çok üzıldüm, gözyaşlarımı tutamadım. Oradakilere bunu kim yaptı diye sordum. Onlar da Hz. Hamza'nın yaptığını söylediler. Oradan ayrılıp Hz. Peygamber'in yanına vardım. Zeyd b. Hârise'de oradaydı. Allah'ın Resûlü beni görünce olumsuz birşey olduğunu anlayıp, “sana ne oldu?” diye sordu. Bende “Ey Allahın elçisi, bugünkü gibisi başıma gelmemiştî” deyip olayı anlattım. Allahın Resûlü ridâsını giyip, yürümeye başladı. Zeyd ve bende onun arkasından gittik. Hamza'nın bulunduğu eve gelince izin istedi. İzin verilince içeri girdi. Bir de baktı ki, içki içiyorlar. Hamza'yı kınamaya başlıyordu ki sarhoş olduğunu gördü. Hamza o sırada Resûlullahı görüp baştan aşağı süzdü. Yüzüne bakarak “sizler babamın kölelerin den başka nesiniz ki!” dedi. Allah'ın Resûlü onun sarhoş olduğunu anladı ve gerisin geri döndü.¹⁶⁷

İçki içmeyle ilgili ilk gelen âyette içkiliyken yaklaşmayın şeklinde¹⁶⁸, daha sonra gelen âyette ise zararlarının yararlarından daha çok olduğu ifade edilir.¹⁶⁹ En sonunda da yasaklanması ile ilgili âyet gelmiştir.¹⁷⁰

Hamr anlamına gelen içkinin,¹⁷¹ az veya çok olması hükmü değiştirmez, haramdır. Bu da hadislerle belirlenmiştir.¹⁷² Bu konuyla ilgili hadislerde ayrıca içki

¹⁶⁶ Taberî, “*Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an*”, 2/212

¹⁶⁷ Vahîdî, “*Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân*”, 143-144

¹⁶⁸ Nisa 4/43

¹⁶⁹ Bakara 2/219

¹⁷⁰ Maide 5/90-91

¹⁷¹ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, 1/210-211

içene lanet edildiği geçmektedir.¹⁷³ Hadislerde içki içmenin cezası sabittir. Peygamberimiz (s.a.v): “İçki içene sopa vurunuz.”¹⁷⁴ Buyurmuştur. Cezanın ne kadar olduğu net değildir. 40¹⁷⁵ veya 80¹⁷⁶ olduğu rivâyet edilir.

Cezayı gerektiren fiilin ne olduğu konusunda, İslâm âlimleri arasında ittifak yoktur. Ebû Hanîfe’ye göre içki içen kişinin cezalandırılması, içme ile değil sarhoşluk sebebiyledir.¹⁷⁷ Zaman zaman devlet başkanları cezayı farklı uygulamışlardır.¹⁷⁸

İçki içen kişinin ilk önce akli melekeleri etkisiz hale gelir. Bu melekeleri kaybettiğinde beyindeki düşünme ve idrak etme yetisi devre dışı kalır. İşlediği davranışları bilinçli olarak yapmaz. Bu yüzden kişi sarhoşluktan çıktığında hiçbir şey hatırlamaz. İçkiliyken birçok insana veya mala zarar verebilir. İslâm’da korunması gereken 5 temel esaslardan biri de akıldır. Aklın korunması için bir dizi önlem alan dinimiz, insana her türlü zarar veren içkiyi de yasaklamıştır.¹⁷⁹

1.3.4.1.2. Zina İftirası (Kazf) Suçu

"وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ"¹⁸⁰

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, namuslu bir kadına yapılan zina iftirasının cezasının seksen sopa olduğunu bize bildirmiş ve bu kişinin ebedi olarak şahitliğinin kabul edilmemesi gerektiğini emretmiştir.¹⁸¹

Bu âyet-i kerîmenin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Sehl İbn-i Sâd’dan rivâyet edildiğine göre: Uveymir bir gün Âsım’a gelip, “karısıyla birlikte yabancı bir adamı bulan, onu öldürsün, (öldürürse kısas gerekir) yoksa ne yapsın” bunu Resulullah’a sorar mısın?” dedi. Âsım’da Resulullah’a gidip

¹⁷² İbn Mâce, Eşribe, 6

¹⁷³ Ebu Dâvud, Eşribe 5; Tirmizi, Ebû İsa Muhammed, “*es-sünen*”, (İstanbul, Çağrı Yayınları, 1981), Eşribe, 3

¹⁷⁴ Buhâri, Hudud, 4; Ebû Dâvud, Hudud, 36

¹⁷⁵ Buhâri, Hudud, 2

¹⁷⁶ Ebu Dâvud, Hudud, 36

¹⁷⁷ Ak, *Kamu Hukuku*, 190

¹⁷⁸ Servet Armağan, *Anahatlarıyla İslam Hukuku (Temel Bilgiler- Kaynaklar)*, (İzmir: Akademi Yayınları, 2009),150

¹⁷⁹ Sabri Erturhan, *İslam Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2008),214-215; Mustafa Baktır, “İçki”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21: 458-462

¹⁸⁰ Nur 24/4

¹⁸¹ Nur 24/4

sordu. Resulullah (s.a.v), bu sorudan hoşlanmayıp sükût etti. Âsım gelip Uveymir'e olanı söylediğinde Uveymir: "Vallahi bundan vazgeçmeyeceğim ve gidip Resulullah'a soracağım." dedi. Uveymir Resulullah'a sorduğunda Allah Resûlü "Allah sen ve karın hakkında Kur'an indirdi" buyurup, ikisinin birbirine Allah'ın kitabında olduğu şekilde mülaane yapmalarını emretmiş. Lian'dan sonra Uveymir "Ey Allah'ın elçisi ben bundan sonra karımı tutsam ona eziyet etmiş olurum" deyip onu boşadı. Bu olaydan sonra lian yaparak boşanma eşler arasında tercih edilen bir yol olmuştur. Efendimiz (s.a.v) "Bakın (kadının ne doğuracağına), eğer siyah, göz bebekleri koyu siyah, baldırları iri bir çocuk doğurursa, bilin ki Uveymir doğru söylemiştir. Şâyet kırmızımsı ve kızıl renkte olursa bilin ki karısı doğru söylemiş, Uveymir ona iftira etmiştir." buyurmuştur. Kadın, Resûlullah'ın Uveymir'i haklı bulduğu şekilde, kırmızımsı bir çocuk doğurdu. Bu çocuk arap âdetinin tersine göre daha sonra annesine nispeten çağrıldı. Bu haber küçük farklılıklarla başka rivâyetlerde de geçmektedir.¹⁸²

Bazı müfessirlere göre bu âyetin sebep-i nüzûlü, Hz. Aişe'ye iftira edilmesi hadisesidir. Ancak hükümler tek bir sebebe istinad etse de umumilik ifade eder.¹⁸³

Zina iftirası suçu; namuslu kadınlara zina isnadı veya nesebi sahih olmadığı ile ilgili söylemlerdir.¹⁸⁴ İslâm dini nesli ve namusu sözlü ve fiili yaptırımlara karşı korumuş ve cezasını kat'i olarak koymuştur. Zina iftirası suçunun, âlimlerin çoğunluğuna göre açık bir şekilde yapılması gerekir.¹⁸⁵ Kazf suçu sabit olduğunda, suçluya celde yani sopa vurulur ve şahitliği kabul edilmez.¹⁸⁶ Hz. Peygamber'in beyan ettiği, helak olacak 7 sınıfın içerisinde kazf suçu da vardır. Buna eşcinsellik iddiası da girer.¹⁸⁷ Zina iftirasının cezası, âyette de belirtildiği gibi seksen sopadır. Bunun oluşabilmesi için şartlar vardır. Bunlar; isnadın zinayla ilgili olması, zina edenin ergenlik çağına girmesi, iftiraya uğrayanın muhsan olması gerekir.¹⁸⁸

¹⁸² Müslim, Lian, 1; İbn Mace, Talak, 27/2066; Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed b.e Şeybani, "Müsned", (Beyrut, 1995), V/334

¹⁸³ Muhammed Ali Sâbûni, *Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri*, (İstanbul, Şâmil Yayınları, 2017), II/122

¹⁸⁴ Servet Armağan, Anahatlarıyla İslâm Hukuku, 149

¹⁸⁵ Talip Türçan-Ünal Yerlikaya, "Ceza Hukuku", içinde *İslâm Hukuku El Kitabı*, ed. Talip Türçan, (Ankara, Grafiker Yayınları, 2013), 529

¹⁸⁶ Hamza Aktan, "Kazf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25: 148-149; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1976), III/238

¹⁸⁷ Buhâri, Vasaya 23, Hudud 44; Müslim, İman 144; Ebu Davud, Vasaya 10; Nesai, Vasaya 12

¹⁸⁸ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, I/210

Kazf, İslam'daki aile yapısını temelinden sarsan bir suçtur. Allah, Kur'an-ı Kerim'de bu suçun cezasını belirlemiş, problemi kökünden çözmüştür. Günümüz toplumlarında kazf çok yaygınlaşmıştır, hiçbir cezayı müeyyide de uygulanmamaktadır. Bunun sonucunda zina çoğalmış, doğan çocuklar, kanayan bir yara olmuştur. Bu toplumsal meseleye hala bir çözüm üretilmemiştir.

1.3.4.1.3. Zina Suçu

"الرَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيَشْهَدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ"¹⁸⁹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, zina eden erkeğe ve kadına yüzer değnek vurulması gerektiğini emretmiştir. Allah'a ve ahiret gününe inananların onlara acıma duygusu beslememesi gerektiğini buyurmuş, bazılarının da onların cezasına şahit olmalarını istemiştir.¹⁹⁰

İslâm, zinayı ve ona giden yolları yasaklamıştır.¹⁹¹ İslâm'ın ilk dönemlerinde zinanın cezası kadının ev hapsi, erkeğin ise sözlü eziyete uğratılmasıydı.¹⁹² Fakat daha sonra, bekârın zinası 100 sopa ve sürgün, dulun ise 100 sopa ve recm olduğu hadislerle düzenlendi.¹⁹³ Ardından ise ayırım olmaksızın 100 sopa vurulması âyeti gelmiştir.¹⁹⁴ Yani muhsanın zinası recm, muhsan olmayanın zinası 100 sopa artı sürgün denilebilir. Nikâh bağı olmayan bütün cinsel ilişkiler zina kapsamına girer.¹⁹⁵

Zina; genel ahlâk, neseb ve aile düzenini bozan bir günahdır. Genelde fuhuş özelde zina kapsamına girer. Bunun cezasının Allâhü Teâlâ tarafından sert bir biçimde verilmesinin en büyük nedeni, insanın evlilik hayatındaki huzur ve güveni bozan etken olmasıdır. İnsanda oluşan nefsanî dürtülerin meşru zemin ve edep çerçevesinde giderilmesi esas kabul edilir. Dinimiz de bu çirkin fiilin önüne geçerek, en küçük yapı taşımız olan aileyi korumuştur.

¹⁸⁹ Nur 24/2

¹⁹⁰ Nur 24/2

¹⁹¹ Nisa 4/15, Enam 6/151, Nahl 16/90, İsrâ 17/32

¹⁹² Nisa 4/15-16

¹⁹³ Buhari, Hudud 21, 30; Müslim Hudud 12; Ebu Davud Hudud 24; Tirmizi, Hudud 10

¹⁹⁴ Hüseyin Esen, "Zina", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44: 440-444

¹⁹⁵ Meydânî, Abdulğani el-Ğanimî, "*el-Lübâb fi Şerhi'l Kitâb*", (Beyrut, 1982), 66

1.3.4.1.4. Hırsızlık (Sirkat)

"وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ"¹⁹⁶

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, hırsızlık eden erkek ve kadının günahlarına karşılık ellerinin kesilmesini emretmiştir.¹⁹⁷

Bu âyet-i kerîmenin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Katâde İbn-i Nûman'dan rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Medîne ehli olan amcam, Rifâa İbn-i Zeyd'in bir yük beyaz unu vardı. Silahlarını ve bu unu bir odaya koydu. Gece koyduğu yerin duvarını delip silahlarla unu çalmışlar. Amcam bana gelip bu olayı anlattı. Soruşturma yaptık. Bunun sonucunda Übeyrık oğullarının geceleyin ışıklarının yandığını ve bizim yiyeceklerin onlarda olduğunu tespit ettik. Onlar da suçu güvenilir bir kişi olan Lebîd İbn-i Sehl'in üzerine attılar. Lebîd bunu duyunca, Übeyrık oğullarının üzerine yürüdü. "Ben mi hırsızlık yapmışım, Allah'a yemin olsun ki ya bunu ortaya çıkarın ya da hepinizi kılıçtan geçiririm" dedi. Onlar da "Bizden uzak ol, sen bunu yapacak adam değilsin" dediler. Daha sonra amcam beni Resûlullah'a gönderdi. Olayı anlattım. Resûlullah (s.a.v): "Bu konuya bakacağım, bir düşüneyim" buyurdu. Übeyrık oğulları Peygamberimiz'e bu olayın kendilerine iftira olduğunu söylediler. Efendimiz (s.a.v) bunun üzerine bana "Müslümanlığıyla ve doğruluğuyla bilinen bir aileye delilsiz, ispatsız hırsızlık ithamında bulundun" buyurdu. Amcam ne olduğunu sorunca olayı anlattım, o da bana "Allah, kendisinden yardım istenecek olandır" dedi. Sonra şu âyet nazil oldu: "Sakın hainlerin savunucusu olma"¹⁹⁸ emri gelmiştir. Âyet nazil olunca çalınanlar Resulullaha getirildi. Efendimiz silahı Rifaa'ya verdi. Bu sebep-i nüzûl, Maide Sûresi 38. âyet için de geçerlidir.¹⁹⁹ Bu olay bazı farklılıklarla şöyle rivâyet edilir: Un çuvalının delik olması sonucunda suçlunun belirlendiği, peygamberimizin huzurunda suçu işlemediğine dair yemin ettirildiği, asıl suçlunun ise bir başkası olduğu, eman verilmesinin istenmesi üzerine, Resullullah'ın hüküm vereceği anda âyetin nazil olması şeklinde olay sonuçlanmıştır.²⁰⁰

¹⁹⁶ Maide 5/38

¹⁹⁷ Maide 5/38

¹⁹⁸ Nisa 4/105-107

¹⁹⁹ Taberî, "Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an", V/170-171

²⁰⁰ Vahidî, "Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân", 124

Hırsızlık, mülkiyetinde olmayan nisap miktarı bir malı, bilerek ve isteyerek kendi zimmetine geçirmektir. Had cezası gerektiren bir suçtur. Şartları tam olduğunda had gerekirken, eksik olursa ta'zir cezası gerekir. Hırsızlıktaki had cezasının şartları; akıllı ve baliğ olup, isteyerek, açlık şüphesi olmadan bu suçu işlemektir. Kişinin itirafı da suçu sabit kılar. Malın korunmuş olma şartında, bazı yerlerin kilitli olmasına gerek yoktur. Meselâ ev, dükkân gibi mekânlar bu kapsamdadır. Ancak kamuya açıksa, görevlisinin mevcut olması gerekir.²⁰¹ Ayrıca bir malın had cezasına dâhil olması için kişinin zilyetinde olması şarttır. Âyette geçen el kesme cezası, aynı zaman da hadislerde de geçer. Peygamberimiz: “Önceki toplumların helâklerinden biri de soyluların elini kesmezken, fakirlerin hırsızlık yaptığında ellerini kesmeleridir.”²⁰² Ve “kızım Fatıma’da olsa elini keserim”²⁰³ buyurmuştur.

Hırsızlığın cezası, elin kesilmesidir. Ayrıca mal mevcutsa, tazmin edilir değilse tazmin edilmez.²⁰⁴ Hanefîlere göre hırsızlığın oluşması için en asgari miktar, on dirhemdir.²⁰⁵

1.3.4.1.5. Hirâbe (Terör)

"إِنَّمَا جَزَاُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَاداً أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خَلْفٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ"²⁰⁶

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, Allah’ın ve Resûlü’nün hükümlerine karşı savaş açmış kimselerin, yeryüzünde fesat çıkardıklarını, bunların cezalarının ise öldürülmeleri veyahut asılmaları; sağ el ve sol ayaklarının çapraz olarak kesilmesi ya da sürülmeleri olduğunu bildirmiştir.²⁰⁷

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir;

Enes b. Mâlik’ten rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Ukr kabilesinden bir grup, Müslüman olduklarını söylemek için Hz. Peygamber’e geldiler. Medîne’de

²⁰¹ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, I/207,208

²⁰² Buhari, Fezail 18, Megazi 53, Hudud 11-12; Müslim, Hudud 8-9; Ebu Davud, Hudud 4; Tirmizi, Hudud 6; Nesai, Sarik 6; İbn Mace, Hudud 6; Darimi, Hudud 5

²⁰³ Buhari, Fezail 18, Megazi 53, Hudud 11-12; Müslim, Hudud 8-9; Ebu Davud, Hudud 4; Tirmizi, Hudud 6; Nesai, Sarik 6; İbn Mace, Hudud 6; Darimi, Hudud 5

²⁰⁴ Ali Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17: 384-396

²⁰⁵ Kâsânî, Alaaddin Ebu Bekir b. Mesud, “*Bedâi’u’s-Sanâi fî tertibi’s-Şer’ai*”, (Kahire, 1910), VI/67

²⁰⁶ Maide 5/33

²⁰⁷ Maide 5/33

kaldıkları sırada, karınlarından rahatsız oldular. Efendimiz (s.a.v) onlara, şehir dışına çıkmalarını ve zekât develerinin sütlerinden içmelerini emretti. Peygamberimiz'in dediğini yaptılar ve iyileştiler. Hastalıktan kurtulunca, irtidat ettiler. Develerin çobanını öldürüp, develeri de alıp gittiler. Efendimiz (s.a.v)'e bu haber ulaşınca, yakalanıp getirildiler. Peygamberimiz'de onların çobanlara yaptığı şekilde, ellerini ve ayaklarını çaprazlama kestirdi, gözlerini oydu ve güneşin altında taşlık araziye attırdı rivayetleri bulunmaktadır.²⁰⁸

Raziden gelen başka bir sebep-i nüzûl de şöyledir: Peygamberimiz'le anlaşmalı olan, Hilâl İbn-i Uveymir el Eslem-i "Müslümanlara yardım etmeyecek ama onlara karşı olanlara da yardım etmeyecekti." Ancak Uveymir'in yokluğunda Medine'ye gelmekte olan adamlarından birkaçı, yolda karşılaştıkları Kinane kabilesinden bazı kimseleri öldürüp, mallarını almışlardı. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil oldu.²⁰⁹

Hirâbe suçuna, "Kat'ül Tarîk" denir. Müslüman ya da gayrimüslim kişinin veya topluluğun haklı bir gerekçe olmadan, yolculuğa engel olması, mala ve cana zarar vermesiyle oluşan suçtur. Âyette geçen Allah'a savaş açmanın manâsını müfessirler farklı şekilde yorumlamışlardır.²¹⁰ Hirâbe suçunun şartları şunlardır: Yol kesme kastı olmalı, fail erkek olmalıdır. Hirâbe suçunun yaptırımları ise şöyle sıralanabilir: Nef'i (hapis), el ayak çapraz kesme, katl (idam), sâlb'tır (çarmıha germek). Ebû Hanîfe'ye göre adam öldürme yoksa suçlu öldürülmez. Ebû Hanîfe dışındaki müçtehitlere göre ise suçlu asılır.²¹¹ Bu cezalar, İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre devletin yetkisinde olan bir sınırlamaya tabidir.²¹²

1.3.4.1.6. Bağy (İsyan)

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا"²¹³

²⁰⁸ Ebu Davud, Hudut, 3/4364 4370

²⁰⁹ İbnü'l Cevzî, "Zad'ul Mesîr fî İlmi't Tefsîr", 2/344

²¹⁰ İbn Kesir, "Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri", 3/94; Taberî, "Camîu'l-Beyan Fî Te'vil'il-Kur'an", 3/63-64

²¹¹ Bilmen, Hukûk-ı İslâmiyye ve Istîlâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu, 3/289

²¹² Ali Bardakoğlu, "Eşkiya", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11: 463-466

²¹³ Nisa 4/59

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, Allah ve Resûlüne itaat edilmesi gerektiğini ve herhangi bir anlaşmazlık olduğunda, Allah’a ve Resûlüne arz edilmesini emreder.²¹⁴

"وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنَّ فَاءَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسَطُوهَا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ"²¹⁵

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, inananlardan olan iki topluluk arasında bir anlaşmazlık çıktığında, onların hemen aralarının düzeltilmesini emreder. Hangi taraf haksızsa onlarla savaşılmamasını, eğer haksızlıklarından dönerlerse aralarında adaletle hükmedilmesini emretmiştir.²¹⁶

Bu âyetin 3 tane sebep-i nüzûlü nakledilir:

1-) Vâhidî’nin Enes bin Malik’ten rivâyetinde anlatılıyor. Abdullah İbn-i Übey peygamberimizle görüşmek istedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v), eşeğine binerek onun yanına gitti. Fakat yol tozlu olduğu için rüzgârla birlikte eşeğin kokusu da Abdullah İbn-i Übey’e ulaştı. Abdullah İbn-i Übey Peygamberimiz’e, “eşeğinin kokusundan rahatsız oldum.” dedi. Bunun üzerine ensardan biri Abdullah İbn-i Übey’e, “eşeğin kokusu senin kokundan daha güzel” dedi. Aralarında kargaşa çıktı. Sonra da bu âyet-i kerîme nazil oldu.²¹⁷ İbn-i Şahâb’tan gelen bir diğer rivâyette, olaydaki kişinin Abdullah İbn-i Selûl olduğu söylenir.²¹⁸ Başka bir rivâyette, Efendimiz’in hasta olan Sâd İbn-i Ubâde’ye gittiğini, Hazreç’ten Abdullah İbn-i Revâha’nın orda olduğu,²¹⁹ İbn-i Ubey’in ise Evs’den olduğu ve bu ikisi arasında kargaşa çıktığı aktarılır.²²⁰

2-) Sûddî’nin anlattığına göre ensardan İmrân, eşi Ümmü Zeyd’i akrabasını ziyarete göndermedi. Bunu duyan kadının yakınları geldiler ve onu götürmek istediler. İmrân olayı duyunca oraya vardı ve aralarında kargaşa çıktı. Bu sebepten yukarıdaki âyet nazil olmuştur.²²¹

3-) Katâde’nin rivâyetine göre ensardan iki kişi, bir alacak üzerine anlaşmazlığa düştüler. Onlardan birisi, akrabasının çokluğuna güvenerek üste çıkmaya çalıştı. Bunun

²¹⁴ Nisa 4/59

²¹⁵ Hucûrat 49/9

²¹⁶ Hucûrat 49/9

²¹⁷ Vahidî, “Esbâbü Nüzûli’l-Kur’ân”, 278; Buhari, Sulh, 1; Müslim, Cihat, 117; Ahmed b. Hanbel “Müsned”, 3/157-219; Taberî, “Camîu’l-Beyan Fi Te’vil’il-Kur’an”, 26/81

²¹⁸ Taberî, “Camîu’l-Beyan Fi Te’vil’il-Kur’an”, 26/82

²¹⁹ Müslim, Cihad, 116

²²⁰ Alûsî, “Rûhu’l-Meânî”, 26/150

²²¹ İbn Kesir, “Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri”, 7/354

üzerine ikisinin arasında arbede çıktı. Kabilesi az olan, peygamberimizi hakem kılacağını söyledi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.²²²

"قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْأَتْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ"²²³

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, azgınlık yapmayı, kötü fiiller işlemeyi, Allah'a ortak koşulmasını ve Allah hakkında bilinmeyen bilgilerin söylenmesini haram kılmıştır.²²⁴

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

İbn-i Abbas'tan rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor; câhiliye halkı birtakım şeyleri yapmayı kendilerine yasaklamışlardı. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme indirildi.²²⁵ İbn-i Abbas'tan gelen başka bir rivâyette de giydikleri elbiseleri ve bazı yiyecekleri hacda tavaf sırasında kendilerine yasakladılar. Buna uymayan Müslümanları'da kınadılar. Bu olay üzerine bu âyet-i kerîme nazil oldu.²²⁶

İsyân, devlete karşı silahlı veya silahsız kalkışma hareketi olup, toplumun düzenini bozma girişimidir. İsyân suçunun tek kişiyle ya da toplu olarak işlenmesi konusunda âlimler arasında farklı görüşler öne sürülmüştür. İsyancıların, kendilerince haklı bir gerekçeleri olması gerekir. Ebu Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel'e göre gerekçeleri olmayan isyancılar terörist sayılır. Bu kimseleri devlet yakalayıp cezalandırır.²²⁷

Adalet vasfını²²⁸ ve meşruiyetini kaybetmiş bir devlet başkanına isyan etmek, devlete karşı isyan sayılmamıştır.²²⁹

1.3.4.1.7. İrtidat (Dinden dönme)

"كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيْمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ"²³⁰

²²² Süyûtî, "Lübabu'n Nükûl fî Esbabı-n Nüzûl", 2/133

²²³ Araf 7/33

²²⁴ Araf 7/33

²²⁵ Taberî, "Camî'u'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an", 8/121

²²⁶ İbnu'l Cevzî, "Zad'ul Mesîr fî İlmi't Tefsîr", 3/189; Kurtubi Kurtubi, "el Camî'u li Ahkâmî'l Kur'an", 7/128

²²⁷ Bilmen, Hukûk-ı İslâmiyye ve Istîlâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu, 3/410

²²⁸ Buhari, Ahkâm, 4; Müslim, İmare, 40

²²⁹ Ali Şafak, "Bağy", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4: 451-452

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, iman edip kendi hak kitaplarındaki delilleri gördükten ve Resûlullah'a şahitlik ettikten sonra küfre giren bir kavmi, Allâhü Teâlâ nasıl hidâyete eriştirsin. Allah zalimlere hidâyet vermez, buyurmuştur.²³¹

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Hâris İbn-i Sûveyd, Uhud savaşında irtidat edip müşriklerin safına geçmişti, müslümanlardan 3 kişiyi öldürmüş ve savaş bitince Mekke'ye dönmüştü. Mekke'de iken yaptıklarından pişmanlık duyup tekrar müslüman olmak istediğini, Medine'deki kardeşine mektupla bildirmişti. Kardeşi de tekrar islama girmesinin mümkün olduğunu ona bildirmiş, O da Medine'ye gelip yeniden İslam'a girmişti.²³²

Bu âyetlere ilaveten, dinden dönme ile ilgili âyetler şunlardır: Bakara 2/108, 217; Ali İmrân 3/86-91; Mâide 5/54; Tevbe 9/66, 74; Nahl 16/106; Hac 22/11; Muhammed 47/25-28.

İrtidat, İslâm dininden bir başka dine geçmek veya İslâm dininden çıkmak suretiyle olan bir suçtur. Bu fiili ergen, akıllı ve müslüman olan bir kişinin kasıtlı olarak yapması gerekir. İrtidat cezası; özgürlükten alıkonulmak, ibadetlerinin boşa gitmesi, evlilik bağının kopması, mallarına devletin el koyması ve idam olmak üzere 5 ana maddede toplanır. Delili, Peygamber Efendimiz'in şu hadisidir: "İslâm dininden çıkanı öldürün" buyurmuştur.²³³ Ebû Hanîfe'ye göre kadınlar öldürülmez, hapsedilir. Burada erkekle kadın arasındaki fark, erkek tevbe etmediği takdirde öldürülür. Diğer müctehidlere göre ise irtidat edenler, tevbe etmedikleri takdirde öldürülürler. Burada kadın erkek ayrımı yoktur.

²³⁰ Ali İmrân 3/86

²³¹ Ali İmrân 3/86

²³² İbnü'l Esîr, İzzeddin Ali b. Muhammed, "Üsdü'l Gabe", (Kahire1970), I/396-397

²³³ Tirmizi, Hudut, 28; Fiten, 1; Buhari, Cihat, 149; Tirmizi, Hudut, 25; İbn-i Mace, Hudut, 2; Müsned, 1/217 282 322 ve 5/231

1.3.4.2. Kısas Suçları ve Cezaları

1.3.4.2.1. Kasten Öldürme

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقَتْلُ بِالْحَرْ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَىٰ بِالْأُنْثَىٰ فَمَنْ عَفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ"²³⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, kasten öldürenlere kısası farz kılmış. Hür kimseye karşılık hür kimse, köle kadına karşılık köle kadın kısas olunmuştur. Fakat burada bir bağışlanma olduğunda ise diyetinin ödenmesi gerektiğini emretmiştir.²³⁵

Bu âyetin sebep-i nüzûlü ise şöyledir:

Ebû Mâlik'ten rivâyetle o şöyle anlatıyor. Ensardan olan aileler arasında kavga çıkmıştı. Bu arbede sonucunda kadınlardan ve erkeklerden ölenler olmuştu. Birbirlerine üstünlük taslayarak diyetle fazla mal istemişlerdi. Bu konuda anlaşılmayınca peygamberimiz'e gelmişler. Bunun üzerine bu âyet nazil olmuştur.²³⁶ Kasten adam öldürmeyle ilgili diğer âyetler şunlardır: Maide 5/44-45; Nisa 4/92-94.

Kasten öldürme, silahla veya silah benzeri keskin bir şeyle, insan bütünlüğüne zarar vererek, bir kimsenin canına kıymaktır.²³⁷ Kasten öldürmede planlamak veya tasarlamak gibi olaylar neticeyi değiştirmez. Önemli olan öldürme kastının olup olmamasıdır. Kısas gerektiren suçlardan biri olan kasten öldürme; Allah hakkı değil, kul hakkıdır. Bu nedenle müçtehitlerin çoğunluğuna göre, kişinin canı korunmuş ve masum olmalı, katil olan kişiyede denk olmalıdır. Bundan dolayı Müslüman gayrimüslime, hür ise köleye denk değildir. Yani gayrimüslimi öldüren kişi, Müslümana denk olamaz. Hanefîler ise bunun tam tersini savunmuşlardır. Hürle köleyi eşit görmüşlerdir.²³⁸ Asli cezası kısas olmasına rağmen mirasçı murisini öldürürse, kısasa ilaveten mirasçı mirastan mahrum olur.²³⁹

²³⁴ Bakara 2/178

²³⁵ Bakara 2/178

²³⁶ Taberî, "Camî'u'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an", 2/61

²³⁷ Kuduri, Muhtasar'ul Kuduri, 453

²³⁸ Sâbûni, Ahkâm Tefsiri, 499

²³⁹ Şâmil Dağcı, "Kısas", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25: 488-494

1.3.4.2.2. Kasten Yaralama

"وَكُتِبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ"²⁴⁰

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, Tevrat'ta can, göz, burun, kulak, dış yaralanmalarında, misliyle kısas yapılması gerektiğini buyurmuştur. Kim bu konuda bağışlamaya giderse, bu kendi günahlarının bağışlanması için keffârettir.²⁴¹

Katâde'den rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Câhiliye ehli şeytana uymuş ve çok azmış insanlardı. Bu yüzden bir kabilenin kölesini, bir başka kabilenin kölesi öldürdüğünde, "biz ancak buna karşılık hür birisini isteriz" derlerdi. Bir kadın öldürüldüğünde ise "bu kadına karşılık, biz bir adam isteriz" diye diretirlerdi. Bunun üzerine Allâhü Teâlâ, Bakara 178 ve Maide suresi 45.âyeti inmiştir.²⁴²

Sûddi'den rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Evs ve Hazreç kabileleri arasında, öldürme hadisesinin diyeti hususunda anlaşmazlık çıktı. Daha sonra bu anlaşmazlığın giderilmesi ve ortadan kaldırılması için, Nisa suresi 60 ve Maide 50. âyet inmiştir.²⁴³

Kasten bir kişiyi veya organı yaralamak suretiyle oluşan suçun cezası, misli ile cezalandırılmaktır. Kısas fiili, suç işlenen fiilden daha acı verici olamaz. Cezanın suç işlenen aletten daha hafifiyle yapılması esastır. Kısasın affedilmesi veya uygulanamaması durumunda ise diyet ödenmesi gerekir.²⁴⁴

İnsana her türlü sıkıntı vermek ve zarar vermek yasaktır, istisnalarında ise meşru müdafaa vardır.²⁴⁵

1.3.4.3. Ta'zir Suçları ve Cezaları

Ta'zir suçları, işlendiğinde had ve türevlerinden cezaları olmayan, Allah veya kul hakkı söz konusu olan ve cezası Ülü'l-Emr'e bırakılan fiillerdir.²⁴⁶ Had ve kısas suçları takibi şikâyetle bağılıken, ta'zir suçları takibi şikâyetle bağılı değildir. Bundan

²⁴⁰ Maide 5/45

²⁴¹ Maide 5/45

²⁴² Taberî, "Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an", 2/61

²⁴³ Süyûtî, "Lübabu'n Nükûl fi Esbabı-n Nüzûl", 2/581

²⁴⁴ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, I/217

²⁴⁵ Armağan, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, 153

²⁴⁶ Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, 3/28

dolayı hâkimin burada takdir yetkisi vardır. Had suçlarında kişi affetse bile, Allah hakkı sabit olduğundan ceza uygulanır. Fakat ta'zir suçlarında, kişi veya devletin affetmesi, suçun cezasının düşürülmesi için yeterlidir. Ta'zir suçlarının birçok çeşidi vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Haramı işleme yoluyla olan suç, ihmal ve terk dolayısıyla oluşan suç, kamu yararı olan suç ve hadlerin uygulanmaması sonucu ortaya çıkan suçlardır. Mesela hırsızlık yapan kişinin el kesme cezası uygulanamazsa yani şartları gerçekleşmezse, hâkim ta'zir cezası verir. Yaralama da ise bire bir uygulama mümkün değilse hâkimin belirlediği ceza yeterlidir.²⁴⁷

²⁴⁷ Ak, *Kamu Hukuku*, 216

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL HUKUK

2.1. Aile Hukuku

2.1.1. Nikâh/Evlilik

Nikâh, erkek ve kadını evlenme engeli olmadan, beraber hayat ortaklığı kuracakları, karşılıklı hak ve hukukları bulunan ve meşrû faydalanmayı içeren bağıdır.

²⁴⁸Nikâh, icap ve kabulden oluşan bir anlaşmadır.²⁴⁹ Peygamberimiz'in en büyük sünnetlerinden, Allâhü Teâlâ'nın en sevdiği helallerdendir. Kur'an-ı Kerim, nikâh için "ağır ve mesuliyetli bir sözleşme" diye bahseder.²⁵⁰

2.1.1.1. Nikâhın Rükûnları

"وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا"²⁵¹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, Peygamber Efendimiz'e şöyle öğüt vermektedir. Sen ki Zeyd'e "hanımını yanında tut" diye emredersin fakat Allah içinde gizlediğini bilmektedir. Bu yüzden Zeyd hanımını boşadığında, onunla nikâhlan, buyrulmuştur.²⁵²

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Zeyd b. Hârise, peygamberimiz'e eşi Zeynep'le ilgili sürekli şikâyetle bulunuyordu. Peygamberimiz'de "eşini yanında tut" diye buyurdu. Fakat Zeyd,

²⁴⁸ Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, 2/1

²⁴⁹ Kuduri, *Muhtasar'ul Kuduri*, 363

²⁵⁰ Nisa 4/21

²⁵¹ Ahzab 33/37

²⁵² Ahzab 33/37

şikâyetine devam edince ona, Zeynep'i boşamasını emretti. Daha sonra Zeynep'in iddeti bitince Allah onu peygamberimize nikâhladı.²⁵³

Nikâhın rükûnları; akdin tarafları, irâde beyanı ve akdin mevzuu'dur. Bu rükûnları şöyle açıklayabiliriz. Evlenecek kişilerin tarafları bir erkekle bir kadındır.²⁵⁴ Ayrıca veli, vekil veya vasîlerde taraf sayılır.²⁵⁵ İrade beyanı, iki tarafın ortak rızası demektir.²⁵⁶ Akdin mevzuu ise evlilik çerçevesinde karşılıklı istifade (mülkü'l mut'a) demektir.²⁵⁷

2.1.1.2. Nikâhın Şartları

"وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُثَلَّى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ الَّتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامَى بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا"²⁵⁸

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, Peygamber Efendimiz'den kadınlar hakkında fetva isteyenlere, şöyle cevap vermesini emretmiştir. Eğer yetim ve zayıf olan kadınlarla evlenmek istemezseniz, onlara Allah'ın âyetlerinde emredildiği gibi haklarını verin.²⁵⁹

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Cahiliye döneminde yetim kızların malları bulunurdu. Yakınları o mallara konmak ister fakat onlarla evlenmek istemezlerdi. Sahabeden Câbir'in yanında babasından çok sayıda mal kalan, kör ve çirkin bir kız vardı. Câbir onu nikâhına almak istemiyor ama mallarının alınma korkusundan da onu evlendirmiyordu. Bu uygulama yaygın bir şekildeydi ve kadınların mağduriyetine yol açıyordu. Bunun üzerine Allâhü Teâlâ bunu yasakladı. Sadece nikâhlanmak suretiyle malın elde edileceğini bildirdi.²⁶⁰

Nikâh şartları;

İnikad şartları: Ehliyet, meclis birliği, devamlılık, evlenme engellinin olmaması.

Sihhat şartları: Evlenmeye mâni olmama, velinin bulunması, şahitler ve ilan.

²⁵³ Müsned, 3/195; Müslim, Nikâh, 89-93

²⁵⁴ Rum 30/21

²⁵⁵ Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, 362

²⁵⁶ Bakara 2/187

²⁵⁷ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, II/90

²⁵⁸ Nisa 4/127

²⁵⁹ Nisa 4/127

²⁶⁰ Taberî, *"Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an"*, 5/193

Geçerlilik- nefaz şartları: Şahitler, ikrah olmaması.

Devamlılık-lüzum şartları: Denklik, buluş muhayyerliği'dir. ²⁶¹

2.1.1.3. Velâyet

"وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَلِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْزِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ" ²⁶²

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâla, sizin içinizde bulunan bekârları, köle ve câriyelerinizden elverişli olanları evlendirin; eğer fakir iseler, Allah'ın onları lütfuyla zengin edeceğini buyurmuştur. ²⁶³

"وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنَ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِأَذْنِ أَهْلِهِنَّ وَأَثْوَهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَ فَإِنَّ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ" ²⁶⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, içinizdeki iffetli ve hür kadınlarla evlenmeye güçleriniz yetmezse, elinizin altındaki câriyelerle evlenmenizde bir beis yoktur. Fuhuş yapmayan, namuslu olan câriyelerin, velilerinin izniyle nikâhlanabileceğini söylemiştir. Onların mehir haklarını örfe göre vermelerini istemiştir. Eğer evlendikten sonra fuhuş yaparlarsa, hür kadınlara verilen fuhuş cezasının yarısının onlara tatbik edilmesini emretmiş, sabretmeyi tavsiye etmiştir. ²⁶⁵

Hiz. Âişe'nin rivâyetine göre bu âyet nazil olduktan sonra, insanlar kadınlar hakkında fetva istemeye başladılar.

Sûddi'den rivâyet edildiğine göre, fetva isteyen kişi Câbir İbn-i Abdullah'dı. Câbir'in gözleri görmeyen ve çirkin bir amcağı vardı ve onun çokça da malı vardı. Câbir onu nikâhlamak istiyor fakat evlendireceği kocasına da malını vermek istemiyordu. Gelip Peygamber Efendimiz'e, "Ey Allah'ın Resûlü, kız çocuğu kör ve

²⁶¹ Fahrettin Atar, "Nikâh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33: 112-117

²⁶² Nur 24/32

²⁶³ Nur 24/32

²⁶⁴ Nisa 4/25

²⁶⁵ Nisa 4/25

çirkin, yine de varis olur mu” diye sordu. Efendimiz “Evet” diye buyurdu. Bunun üzerine Allâhü Teâlâ onlar hakkında bu âyet-i kerîmeyi indirdi.²⁶⁶

Nikâh akdine başkası adına katılan kişiye, veli veya vekil denir. Âlimlerin çoğuna göre vekâlet sahibi kişi aklı ve buluğ çağına ermiş olması gerekir. Hanefîlerde ise bu şartlara ilaveten mümeyyiz olma şartı aranır. Akıllı ve ergenlik çağına gelmiş erkeklere vekil tayin edilmesine gerek yoktur. Ayrıca henüz buluğa ermemiş kişiyi velâyet sahibi evlendirebilir. Ancak bu evlilik buluğa erince başlar. Bu sürede kişi kendi ailesinin yanında ikamet eder. Bazı ilk dönem fâkihleri, buluğa ermemiş çocuğun henüz evliliği kavrayamadıkları gerekçesiyle velinin evlendiremeyeceği görüşündedirler. Osmanlı aile kararnamesinde bu görüş tercih edilmiştir.

Hanefî mezhebine göre kadınlar evlilik konusunda erkekler gibi tercihlerini kendileri yapabilirler. Veliye veya vekile ihtiyaçları yoktur. Ancak bu hususta mücade almaları müstehaptır. Kadın kendisine denk olmayan birisiyle evlenecek olursa velâyeti uzak olan şahısların itiraz ertme hakkı vardır.²⁶⁷

2.1.1.4. Küfüv (Denklik)

"يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ"²⁶⁸

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, insanları erkek ve kadından yarattığını, bunda kendileri için iyilikten başka bir murâdının olmadığını ve kavimler halinde yarattığını bildirmiştir.²⁶⁹

Bu âyetin sebab-i nüzûlü şöyledir:

Mukâtil'den rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Mekke'nin fethi akabinde Peygamberimiz Bilâl-i Habeşî'ye, Kâbe'nin damına çıkıp ezan okumasını emretti. Bunun üzerine oradakiler “Muhammed (s.a.v.) ezan okumak için şu kara kimseyi mi seçti” dediler. Ebû Süfyân “ben birşey demeyeceğim, korkarım ona vahiy gelir” dedi. Cebrail (a.s) peygamberimize onların dediklerini haber verdi. Peygamberimiz onları

²⁶⁶ Taberî, “*Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an*”, 5/193

²⁶⁷ Fahrettin Atar, “Nikâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33: 112-117

²⁶⁸ Hucurat 49/13

²⁶⁹ Hucurat 49/13

yanına çağırdı ve konuştuklarını ikrar ettirdi. Daha sonra bu âyet-i kerîme nazil oldu. Allâhü Teâlâ; mülk, soy ve sople övünmekten onları men etmiştir.²⁷⁰

Vâhidî'den rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Köle pazarındaki bir köle “beni alın ama bir şartım var, Resûlullah’ın arkasında farz namazlarımı kılmamı engellemeyeceksiniz” dedi. Bir sahabe bu şartı kabul ederek, onu satın aldı. Köle, Resûlullah’ın arkasında namazlarını kılıyordu. Bir gün Resûlullah bakındığında onu göremedi. Kölenin sahibine sordu, o da hummaya yakalandığını söyledi. Peygamber Efendimiz, “kalkın onu ziyarete gidelim” buyurdu. Ashabıyla birlikte ziyaretine gittiler. Efendimiz, birkaç gün sonra onun durumunu sorunca, sahibi “Ey Allah’ın elçisi, onun ölümü yakındır” dedi. Peygamberimiz köleyi tekrar ziyarete gitti fakat o vefat etmişti. Teçhizini ve tedfinini peygamberimiz üstlendi. Ashab bunu garipseince, Muhacirler; “biz Resûlullah için evimizi terk ettik ama ondan böyle bir muamele görmedik” dediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.²⁷¹

Küfûv, kefâet anlamında da kullanılır. Evliliğin lüzum şartlarının içerisinde yer alır. Denklik erkekte aranan bir şarttır. İslam âlimlerinin çoğunluğuna göre evlenilecek erkekte denklik yoksa kadın veya velileri nikâhı feshedebilir. Azınlığa göre ise kefâet, evlilik için yararlı bir husus olup, şart değildir.

Denkliğin hangi hususlarda aranacağı konusunda âlimler arasında ihtilaf vardır. Şöyle ki denklik; soy ve milliyet, ailenin İslâmı buluşması, ailenin hür olma tarihi, servet, dindarlık, meslek ve iş açısından aranır.²⁷² Hanefîler bu konuda en katı olanlardır. Çünkü onlar velinin iznini evlilikte şart koşmazlar. Burada esas olan husus evlilikte bir sıkıntı çıktığında, veliye ve yakınlarına zarar gelmemesidir. Yukarıda saydığımız şartların hepsini Hanefîler kabul eder. Şafiîler, bunlara ilaveten yaş şartını da ararlar. Hanbelîler ise bu şartları kabul ederek, takvayı da önemsemişlerdir. Osmanlı aile kararnamesinde Hanefîlerin kabul ettiği şartlar reddedilmiş, sadece zenginlik ve sanat açısından denklik kabul edilmiştir.²⁷³

²⁷⁰ Vahîdî, “*Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân*”, 280-224

²⁷¹ Vahîdî, “*Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân*”, 280-281

²⁷² Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, II/90

²⁷³ Hamza Aktan, “Kefaet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25: 166-168

2.1.1.5. Nikâhı Haram Olanlar

"وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنُ وَلَا أَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ" ²⁷⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ müminlere, İslâmla şereflenmeyen kadınlarla müslüman oluncaya kadar evlenmemeleri gerektiğini tavsiye etmiş, imanlı bir câriyenin onlardan daha hayırlı olduğunu söylemiştir. Mümin kadınları da müşrik erkeklerle evlendirmemeleri gerektiğini, bunun yerine imanlı bir kölenin tercih edilmesini istemiştir. ²⁷⁵

Bu âyetin sebab-i nüzûlü şöyledir:

Sûddi'den rivâyet edildiğine göre bu âyet, Abdullah b. Revâha hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki onun zenci bir câriyesi vardı ve ona öfkelenip tokat attı. Sonra da pişman olunca Peygamberimize geldi. Peygamberimiz de "Ey Abdullah o nedir?" diye sordu. Abdullah da "Ey Allah'ın Resûlü, o ibâdet ediyor, oruç tutuyor, namaz kılıyor" diye cevap verince Allah'ın elçisi "o halde o iman etmiş bir câriyedir" dedi. Abdullah'da "yemin ederim ki şimdi gidip onu azad edecem ve onunla evlenecem" dedi. Bunun üzerine oradakiler onu kınadılar, sağda solda "bir cariye ile mi evlendi" diye konuştular bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur. ²⁷⁶

Başka bir rivâyette de şöyle bildirilir. Mukâtil bir Hayyân'ın rivâyet ettiğine göre bu âyet Ebû Mersed el Kanevî hakkında nazil olmuştur. Ebû Mersed, Anâk adında kureyşli yoksul bir kadınla evlenmek istemişti. Hz. Peygamber'den izin istedi. Ancak bu kadın müşrik, Eb'u Mersed ise Müslüman idi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil oldu. ²⁷⁷

"فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ" ²⁷⁸

²⁷⁴ Bakara 2/221

²⁷⁵ Bakara 2/221

²⁷⁶ Taberî, "Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an", 2/223; Vahîdî, "Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân", 39

²⁷⁷ İbnu'l Cevzî, "Zad'ul Mesîr fi İlmi't Tefsîr", 1/245

²⁷⁸ Bakara 2/230

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ mümin erkeklerin, hanımlarını üçüncü kez boşadıklarında, başka bir erkekle evlenmedikçe onlara helâl olmayacağını buyurmuş. Ancak o ikinci kocası onu boşadığında, eski kocalarına dönebileceklerini bildirmiştir.²⁷⁹

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Bu âyet-i kerîme, Âişe b. Atik el Kurazî hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki Âişe amcasının oğlu Rifâ b. Vehb ile evliydi. Fakat Rifâ onu üç talak ile boşadı. O da Abdurrahman b. Zübeyr ile evlendi. Daha sonra Peygamberimiz'in yanına giderek bu olayı bildirip, "Ya Resûlullah, ben eski kocama dönmek istiyorum. Çünkü onun ki şu elbisenin saçağı gibi yumuşaktır." dedi. Peygamberimiz gülümseyerek "Rifâ'ya mı dönmek istiyorsun?" buyurunca, kadın "evet" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz "Hayır, o senin balcağızını, sen de onun balcağızını tatmadıkça tekrar ona varamazsın." buyurmuştur.²⁸⁰

"وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا"²⁸¹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, geçmişte olan bir âdet üzere babalarının nikâhladığı kadınlarla evlenmeyi yasaklamış. Bunun bir hayâsızlık olduğunu bildirmiştir.²⁸²

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

İbn-i Abbas şöyle rivâyet ediyor. Câhiliye devrinde, ölen kişilerin eşleri için insanlar elbiselerini üstüne atınca onunla evlenmeye daha çok hakkı bulunurdu. Ne mehir verir ne de ona mirastan bir hak verirlerdi. Dilerlerse başkasıyla bile evlendirip, mehrini alabilirlerdi. Yine ensar'dan Ebû Kays b. Eslet vefat ettiğinde, karısıyla evlenmek isteyen kişi, onun bıraktığı evladiydı. Bunun üzerine kadın "ben seni oğlum bilirim, bu işi Resûlullah'a soracağım" dedi. Resulullah'a gittiğinde; "evine dön, inşallah Allah bu konuda bir şey indirir" buyurdu. Daha sonra bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.²⁸³

"حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ الَّتِي
أَرْضَعْتُمْ وَأَخَوَاتُكُمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ الَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ الَّتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ

²⁷⁹ Bakara 2/230

²⁸⁰ Kadi, *Esbâb-ı Nüzûl*, 38

²⁸¹ Nisa 4/22

²⁸² Nisa 4/22

²⁸³ Vahidî, "*Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân*", 84

تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَتْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً²⁸⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, müminlere haram kılınan zümreyi tek tek açıklamıştır. Analarınız, kız çocuklarınız, kız kardeşleriniz, babanızın kız kardeşleri, annenizin kız kardeşleri, erkek kardeşlerinizin kız çocukları, kız kardeşlerinizin kız çocukları, emziren analarınız, süt kız kardeşleriniz, eşlerinizin anaları, evlendiğiniz eşlerin kızları, oğullarınızın hanımları, iki kız kardeşi bir nikâh altında tutmak haram kılınmıştır.²⁸⁵

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

İbn-i Cüreyc'den rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Ata'ya “öz oğullarınızın hanımları ile evlenmeniz... Haram kılındı.” âyetini sordum. Bana dedi ki, Peygamberimiz evlatlığı Zeyd b. Hârise'nin hanımıyla evlenince, müşrikler peygamberimiz hakkında ileri geri konuşup dedikodu ettiler. Allâhü Teâlâ şu âyet-i kerîmeleri nazil buyurdu. “Allah evlâtlıklarınızı kendi oğullarınız gibi tanımadı.”²⁸⁶ “Tâ ki evlâtlıklarının boşandıkları eşlerini nikâhlamakta mü'minler üzerine bir günah olmasın.”²⁸⁷ “Peygamber, adamlarınızdan kimsenin babası değildir.”²⁸⁸ âyetlerini indirmiştir.²⁸⁹

Kişinin süt hısımlarıyla evlenememesini belirten yukarıdaki âyet, evlenme engellerinin kimleri kapsadığını bize bildirir. Bunlardan bazıları sütanne ve süt kardeşlerdir.²⁹⁰ Ayrıca “nesep sebebiyle haram olanlar emzirme sebebiyle de haram olur” hadisi de bunu açıklamıştır.²⁹¹

"الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرْمٌ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ"²⁹²

²⁸⁴ Nisa 4/23

²⁸⁵ Nisa 4/23

²⁸⁶ Ahzâb, 33/4

²⁸⁷ Ahzâb, 33/37

²⁸⁸ Ahzâb, 33/40

²⁸⁹ Kadi, *Esbâb-ı Nüzûl*, 104 105

²⁹⁰ Osman Kaşıkçı, “Rada”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34: 384-386

²⁹¹ Buhari, Nikâh, 20, Müslim, Rada, 1

²⁹² Nur 24/3

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, zina eden bir kadının ancak zina eden ve müşrik olan bir kadınla evlenebileceğini, müminlere bu kimselerin haram kılındığını bildirmiştir.²⁹³ Bu âyetin hükmü aynı sûrenin 32. âyetiyle nesh edilmiştir.²⁹⁴

Bu âyet-i kerîmenin temelde iki tane sebep-i nüzûlü vardır:

1-) Muhacirler Medîne'ye geldiklerinde, orada zina eden kadınlar vardı ve bunların da kazançları iyiydi. Fakir olan muhacirlerden bazıları, bunların kazançlarına imrenerek, “bu kadınlarla evlensek onlarla yaşasak” dediler. Peygamberimiz'den izin istediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.²⁹⁵

2-) Merset adında biri vardı ve Mekke'den Medîne'ye esir götürürdü. Mekke'de Anâk adında bir fahişe onun dostu idi. Mersed'de, onunla evlenmek için peygamberimizden izin istedi. Peygamberimiz ona bir şey söylemedi. Daha sonra bu âyet-i kerîme nazil oldu. Peygamberimiz “sakın bu kadınla evlenme” diye buyurdu.²⁹⁶

Nikâhı Haram olanlara, sürekli evlilik engelleri de denebilir.²⁹⁷ Bunlar;

1-) Akrabalık: Kişinin usûlü²⁹⁸, fûrû²⁹⁹, anne babasının fûrû (alt soyları), dede ve ninesinin sadece çocukları.

2-) Süt emme sebebiyle olan: Kan hısımlığından haram olanlar,³⁰⁰ süt anne ve kardeşleriniz...³⁰¹, (medeni kanunda, süt hısımlığı olmasına rağmen sonradan çıkarılmıştır.)³⁰²

3-) Sıhriyyet hısımlığı: Kişinin usûl ve fûrû'nun eşleri, eşinin usûl ve fûrû.³⁰³

İslam'da evliliğin tüm ayrıntıları, bizzat Allâhü Teâlâ tarafından Kur'an-ı Kerim'deki birçok âyet-i kerîmeyle açıklanmıştır. Aile kavramı ve kurumu toplumun temel taşı olduğu için, bunun sağlam bir şekilde kurulması gerekir. Mutlu ve huzurlu bir

²⁹³ (Kur'an-ı Kerim, Nur 24/3),

²⁹⁴ Heyet, Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, 4/76

²⁹⁵ Vahidî, “Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân”, 179 180

²⁹⁶ Ebu Davud, Nikâh, 4/2051; Nesai, Nikâh, 12/3226; Tirmizi, Nikâh 24/ 3177

²⁹⁷ Kuduri, Muhtasar'ul Kuduri, 363

²⁹⁸ Usûl; kişinin annesi, babası, dedesi, ninesi ve kendisine kan bağıyla bağlı üst soy hısımlarını ifade eder.

²⁹⁹ Fûrû: kişinin alt soy hısımlarını yani çocuk ve torunları, onların çocuklarını kapsar.

³⁰⁰ Buhari, Nikâh, 20; Müslim, Rada, 1

³⁰¹ Nisa 4/23

³⁰² <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=592>

³⁰³ Karaman, Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku, II/85; Avcı, Türk Hukuk Tarihi Dersleri, 370

yuvanın ancak sağlam ve güvenilir kurallara ve kaynağa dayanması gerekir. Peygamberimiz, kendi aile yaşantısını buna göre düzenlemiş, müminlere örnek olmuş, eşleri olan annelerimiz de bu ailedeki bütün ayrıntıları bizlere ulaştırmışlardır.

Aile hukuku, İslâm hukukunun en geniş yer tutan hükümlerine sahiptir. Bu hükümlerin uygulanması, toplumsal hayatta geçerliliğin devamı ve cezaî müeyyidelerinin harfiyen yerine getirilmesi ile sağlanmıştır. İslâm devletlerinin birçoğunun, yüzyıllarca ayakta kalmasının temel sebebinin de bu olduğu söylenebilir.

2.1.1.6. Kâfir ile Nikâh

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَأَمْتَحِنُوهُنَّ ۚ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَاثُوهُنَّ مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسَلُّوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ أَنْفَقُوا ذَلِكَمُ حُكْمُ اللَّهِ يَخُكُّمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ" ³⁰⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, hicret sebebiyle kendilerine gelen mümin kadınların geri gönderilmemesi gerektiğini ve bunların kâfirlere verilmemesini emretmiş. Eğer onları nikâhlamak isterlerse, mehir vermelerini ve bu durumun günah olmayacağını bildirmiştir. ³⁰⁵

Bu âyetin sebab-i nüzûlü şöyledir:

İbn-i Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre: Hudeybiye antlaşması olduktan sonra bazı müşriklerin Müslüman olan hanımları, peygamberimize geldiler. Müşrikler, hanımlarını geri istediklerinde, bu âyet-i kerîme nazil olmuştur. ³⁰⁶

Taberânî'nin rivâyet ettiğine göre: Ukbe b. Ebû Muayt'ın kızı Ümmü Gülsüm, Hudeybiye antlaşması sonrasında Medîne'ye hicret etmişti. Daha sonra iki kardeşi onun kendilerine iade edilmesini istediler. Peygamberimiz bu antlaşmanın mümin kadınlarla ilgili kısmında değişiklik yaparak, müşriklere iade edilmelerini yasakladı. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur. ³⁰⁷

Kâfir ile nikâh fıkıhta geçici engellere girer. İslâm dinindei Müslüman olan kadının, Müslüman olmayan erkekle; Müslüman erkeğin, Müslüman olmayan veya ehli

³⁰⁴ Mümteherine 60/10

³⁰⁵ Mümteherine 60/10

³⁰⁶ Vahidî, "Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân", 303- 304

³⁰⁷ Süyûtî, "Lübabu'n Nükûl fi Esbabı'n Nüzûl", 2/164-165; İbnü'l Esîr, "Üsdü'l Gabe", 3/171

kitap olmayan kadınla evlenmesi haramdır. Yani kadın hiçbir şekilde Müslüman adamdan başkasıyla evlenemez. Erkek ise ancak ehli kitap olursa evlenebilir.³⁰⁸

İslâm 5 şeyi korumak için gelmiştir. Bunlardan biri de neslin korunmasıdır. Kadınların, İslâm'ın dışındaki dine mensup olan erkeklerle evlenmelerinin yasaklanması, aynı zamanda neslin korunmasına da girer. Şâyet böyle bir evlilik yapılırsa çocukların yetiştirilmesi ve terbiyesinden babayı sorumlu tutan İslâm, bu durumda nasıl bir konum üstlenecektir. Çocukların inanç bakımından durumu ne olacak, hangi din üzerine yetiştirilecek, ilerleyen yaşlarda bu tezat ortadan nasıl kaldırılacaktır. Aile hukuku devreye girince, çıkan bu problemlerin çözümü nasıl olacaktır. Hatta çocuklara verilen isimlerin ölçüsü ne olacaktır. İşte İslâm dini, bu problemlerin oluşmaması için kadınların başka din mensubu kişilerle evlenmesini yasaklamıştır.

2.1.1.7. Çok Evlilik (Eşler Arasında Adaletli Olmak)

"وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً"³⁰⁹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, kadınlar arasında ne kadar gayret etselerde, adil davranamayacaklarını bildirmiş. Birine kapılıp da diğerini mahrum bırakmalarını yasaklamıştır.³¹⁰

Bu âyetin sebep-i nüzûlüyle ilgili İbn-i Kesîr'in tefsirinde şöyle bir izah geçmektedir. Hadiste, "iki eşi olup da sadece birine ilgi gösterenin, kıyamet günü bir tarafına eğik olarak geleceği" bildirilmiştir. Hz. Ömer, peygamberimizin evine hediye göndermişti. Bu hediyenin dağıtımında peygamberimizin hanımlarından sadece Kureyşli olanların alması gerektiğini şart koşmuştu. Hz. Âişe annemiz peygamberimizin gelen hediyeleri dağıtma konusunda eşleri arasında ayırım yapmadığını, can ve mal konusunda eşit davrandığını söylemiştir. Belli bir süre sonra eve gelen Hz. Peygamber kendisine bu olay bildirilince, ayırım yapmadan bütün eşlerine gelen hediyeleri eşit bir şekilde dağıtmıştır.³¹¹

³⁰⁸ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, II/87

³⁰⁹ Nisa 4/129

³¹⁰ Nisa 4/129; bkz 4/3

³¹¹ İbn Kesir, "*Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*", 5/1956-1957

İslâm dini tek eşliliği tavsiye etmiş fakat çok eşliliği yasaklamamıştır. Bunun gerçekleşmesi için de birçok şart getirmiştir. Bunlardan biri eşler arasında adaletli olmaktır. Peygamberimiz bu konuda “kimin iki hanımı olur, birine farklı muamele ederse kıyamette bir yanı felçli olur” buyurmuştur.³¹² İslâm âlimleri, kişinin adaletli olma konusunda tereddüdü varsa çok eşliliğin caiz olmayacağını belirtmişlerdir.³¹³ Ayrıca kadın eşinin adaleti sağlamadığını düşünürse, mahkemeye başvurabilir.³¹⁴

2.1.1.8. Nüşûz /Geçimsizlik

"وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْتَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا"³¹⁵

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, eşlerine âsi olan kadınlara, önce nasihat edilmesini, yataklarında yalnız bırakmalarını, eğer yine yola gelmezlerse onlara hafifçe vurulmasını emretmiştir. İtaat ettiklerinde ise aleyhlerinde davranılmaması gerektiğini buyurmuştur.³¹⁶

Bu âyetin sebab-i nüzûlü şöyledir:

Hasan-ı Basrî'den rivâyet edildiğine göre: Bir kadın, peygamberimize gelip kocasının ona tokat attığını söylemiş ve onu şikâyet etmişti. Bu yüzden kısas yapılmasını istedi. Peygamberimiz kısas edilmesini kararlaştırmıştı ki, bu âyet-i kerîme nazil oldu. Kadın da kısas tatbik edilmeden evine dönmüştür.³¹⁷

"وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا"³¹⁸

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, bir kadının kocasından kötü muamele görmesinden veya ondan yüz çevirmesinden endişe ederse, karşılıklı olarak uzlaşmalarında bir günah olmadığını bildirmiş. Güzel davrananların, Allâh'a itaat edenlerin mükâfatlandırılacağını buyurmuştur.³¹⁹

³¹² Müsned, Nikâh, 295; Ebu Davud, Nikâh, 38; Tirmizi, Nikâh, 42

³¹³ Cessâs, “*Ahkâmu'l Kur'an*”, II/55

³¹⁴ Kevser Kâmil Ali, Salim Ögüt, “Çok Evlilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8: 365-369

³¹⁵ Nisa 4/34

³¹⁶ Nisa 4/34

³¹⁷ Taberî, “*Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an*”, 5/37

³¹⁸ Nisa 4/128

³¹⁹ Nisa 4/128

Bu âyetin sebab-i nüzûlü şöyledir:

Hiz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre: Sevede vâlidemiz yaşlanmıştı. Hiz. Peygamberin kendisini boşamasından korkuyordu. Peygamberimiz'e gelip, "benim günüm Âişe'nin olsun" dedi. Peygamberimiz'de bu teklifi kabul etti. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.³²⁰

Bir başka rivâyette Said b. Müseyyeb şöyle anlatıyor: Bu âyet-i kerime, sahâbeden bir kadın ve kocası hakkında nazil oldu. Adam karısını yaşlılığından ve kıskançlığından dolayı boşamak istemişti. Kadın, eşine onu boşamamasını, ona bir gün tahsis etmesini söyledi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.³²¹

Nüşûz yani geçimsizlik; İslâm Hukuku'na göre her iki tarafı da ilgilendiren bir durumdur. Kadın ve erkeğin taşıdığı farklı sorumluluklar vardır. Bunlardan ailenin reisliği erkeğe verilmiştir. Yerleşik bakışa göre din ve örfteki çatışmalarda kadının kocasına itaat etmesi konusunda görüş birliği vardır. Buna bağlı olarak kadının hangi davranışlarının nüşûz sayılacağı tartışılmıştır. Nüşûz sayılan davranışlardan bazıları şöyledir. Kadının kocasından izinsiz haklı bir sebep olmaksızın evden çıkması, özrü olmadan cinsel ilişkiye girmemesi konusunda âlimler tarafından ittifak vardır. Kocanın nafakayı karşılamaması, geceleyin evinde kalmaması, sevgisiz ve ilgisiz olması, kadına fena muamele etmesi de nüşûz kapsamına girmektedir.³²²

2.1.1.9. Mufavaza /Terk Edilen Kadınlar

"لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدَرُهُ مَتَاعاً بِالْمَعْرُوفِ حَقّاً عَلَى الْمُحْسِنِينَ"³²³

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, kendileriyle birleşme olmadan ayrıldığınız kadınlardan boşanmanızda bir sakınca yoktur, buyurmuş. Zenginin gücü yettiği kadar, fakirin de örfe uygun bir şekilde hediyelerle onları faydalandırmaları gerektiğini emretmiştir.³²⁴

Bu âyetin sebab-i nüzûlü şöyledir:

³²⁰ Ebu Davud, Nikâh, 38

³²¹ Taberî, "Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an", 5/311

³²² Hacı Mehmet Günay, "Nüşûz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33: 303-304

³²³ Bakara 2/236

³²⁴ Bakara 2/236

Sa'lebî'nin rivâyet ettiğine göre; ensardan bir kişi, Hanife oğullarından bir kadınla evlenmiş, ona mehir belirlememiş ve zifaf olmadan onu boşamıştı. Bunun üzerine Efendimiz “başındaki şapkanla da olsa onu faydalandır” buyurmuştur.³²⁵

2.1.1.10. Mehir

"وَأْتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنَاءً مَرِيًّا"³²⁶

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, nikâhladığınız kadınların mehirlerini verin diye emretmiş. Eğer o kadınlar size mehirlerini gönüllerinden geçerek bağışlar iseler onu da yiyin buyurmuştur.³²⁷

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

İbn-i Ebî Hâtim rivâyet ediyor ki: Câhiliye döneminde kişi kızını başkasına nikâhlar ama mehrini kızına vermezdi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme indi.³²⁸ Mukâtil der ki, câhiliye devrinde erkek, kadına mehir vermeden onunla evlenirdi. Karşılıklı mirasçı olalım teklifini yaptıktan sonra kadına daha mehir vermezdi.³²⁹

"وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا"³³⁰

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, kendilerinden ayrılmak istediğiniz kadınların mehirlerini verin. Bunu hiçbir şekilde geri istemeyin, buyurmuştur.³³¹

"وَكَيفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا"³³²

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, mehirlerin geri alınmaması gerektiğini buyurmuş. Mehrin onlarda kalmasının kendilerine kuvvetli bir teminat olduğunu bildirmiş. Geri alınmasını yasaklamıştır.³³³

³²⁵ Kurtubi, “el Cami’u li Ahkâmi’l Kur’an”, 3/133

³²⁶ Nisa 4/4

³²⁷ Nisa 4/4

³²⁸ Süyûtî, “Lûbabu’n Nûkûl fi Esbabı-n Nüzûl”, 1/94

³²⁹ İbnü’l Cevzî, “Zad’ul Mesîr fi İlmi’t Tefsîr”, 2/10

³³⁰ Nisa 4/20

³³¹ Nisa 4/20

³³² Nisa 4/21

³³³ Nisa 4/21

"وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُجَلَ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا"³³⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, evli bir kadınla nikâh kıyılmasını haram kılmıştır. Câriyeler bunun dışında kalır. Evlenmek istedikleri kadınlara mehirlerini vermelerini ve böylece kadınların onlara helal kılındığını bildirmiştir. Kadınların bu mehri almalarının hakları olduğunu ve kocalarına bağışarlarsa, müminlerin bunu gönül rahatlığıyla yiyebileceklerini açıklamıştır.³³⁵

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Ebû Sâid el Hudrî'nin rivâyet ettiğine göre: Hz. Peygamberimiz, Huneyn günü Evtas'a bir ordu gönderdi. Burada birçok kadın esir alındı. Fakat bu kadınlar müşriklerle evliydi. Ashab'da onlarla evlenmekten çekinmişti. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.³³⁶

Mehir, kişinin evlenince zevcesine vermiş olduğu mal veya onun karşılığıdır.³³⁷ Mehir, kadının bedeli değil de erkeğin ona verdiği değer bir nişânesidir. İslâm'ın kadına vermiş olduğu değeri mehirden de anlayabiliriz. Kadının rağbet edilecek şeyi kendisidir. Kısacası mehir bir sigortadır diyebiliriz.³³⁸ Ayrıca Mehir evliliğin doğurmuş olduğu bir haktır yani belirlenmese de kadın onu almaya hak kazanır.³³⁹

Mehirin miktarının en asgarîsi, 10 dirhem gümüş yahut 5 gram altındır. Bu miktar konusunda mezhepler arasında ittifak yoktur. Hanefî mezhebi 10 dirhem gümüş, Mâlikîler ise 3 dirhem gümüş olarak kabul eder. Diğer iki mezhep olan Şafîî ve Hanbelî, mehir de bir alt sınır belirlememişlerdir. Mehir'in üst sınırı konusunda herhangi bir belirleme olmasa da Hz. Ömer'in halifeliği döneminde, bir sınırlama teşebbüsünde bulunulmuştur. Hz. Ömer'in bu teşebbüsü Kureyşli bir hanım sahâbenin itirazı sebebiyle gerçekleşmemiştir. Kadının delili ise, "kendilerinden ayrılmak istediğiniz kadınların mehirlerini verin ve bunu hiçbir şekilde geri istemeyin" âyetidir.

³³⁴ Nisa 4/24

³³⁵ Nisa 4/24

³³⁶ Ebu Davud, Nikâh, 43-44/2155; Nesai, Nikâh, 59/3331

³³⁷ Mehmet Akif Aydın "Mehir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28: 389-391

³³⁸ Hadi Sağlam, *İslam Hukuku Denemeleri 2*, (Konya çizgi Yayınları Kasım 2017), 91

³³⁹ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, II/98

Daha sonra ki dönemlerde mehirin üst sınırı tekrar belirlenmek istenmiş, bu işlem Osmanlı'da sadece yeniçeriler için uygulanmıştır.³⁴⁰

2.1.1.11. Nafaka

"أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأَتَمُّوا بِبَيْتِكُمْ مَعْرُوفًا وَإِنْ نَكَسْتُمْ فَسْتَرْضِعْ لَهُ أُخْرَى" ³⁴¹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, erkeğin kadının nafakasını karşılaması gerektiğini ve bunun şöyle olmasını emretmiştir. Eğer durumunuz uygun ise kendi oturduğunuz yerde kadınlarınızı da oturtun. İmkânlarını kısıtlayıp onlara zarar vermeyin. Eğer hâmile iseler onlar doğuruncaya kadar nafakalarını ödeyin. Çocuğunuzu emzirirlerse bunun ücretini verin. Anlaşmazlık yaşarsanız başka bir kadına emzirtin, buyurmuştur.³⁴²

"لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا" ³⁴³

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, varlığı olanın varlığı kadar, rızkı daralmış olanın ise elindeki kadar harcaması gerektiğini emretmiş. Kimseyi fazlasıyla yükümlü tutmayacağını bildirmiştir.³⁴⁴

Sahih bir evliliğin sonuçlarından olan nafaka; aile hukuku veya mülkiyet ilişkisinden doğan bakım yükümlülüğü ve bu kapsamda yapılan harcamalardır. İslâm Hukukunda, kadının bütün geçimi kocaya aittir. Barınacak ev, yeme, giyinme vb. ihtiyaçlar bu kapsamdadır. Nafaka alacaklıları; karı, erkek çocuk buluğa erene kadar, kız çocuk evlenene kadar, hasta veya özür durumu olan çocuk ölene kadar, öğrenci ise mezun oluncaya kadar nafaka alır.³⁴⁵

³⁴⁰ Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istîlâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, II /16

³⁴¹ Talak 65/6

³⁴² Talak 65/6

³⁴³ Talak 65/7

³⁴⁴ Talak 65/7

³⁴⁵ Celal Erbay, "Nafaka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32: 282-285

2.1.2. Talâk/Boşanma

2.1.2.1. Talâk

Talâk, evlilik bağının koca tarafından belli sözlerle feshedilmesidir.³⁴⁶Sözlükte; bağından kurtulmak, serbest kalmak anlamına gelir. Evlilik birliğini sonlandırma vasifesi ilk önce kocaya verilmiştir. İstisnâî durumlarda kadın bunu kullanabilir (tefvizi talak).³⁴⁷ Tek taraflı veya her iki tarafın irâdelerinin uyuşmasıyla (muhâlea) oluşabilir. Hakem kararı “şâyet evlilerin anlaşmazlığa uğramasından çekinirseniz, aranızda hakem tayin edin³⁴⁸ ile de yapılabilir. Bir de hâkimin boşama yetkisi bulunur.

Günümüzde boşanma sadece mahkeme kararıyla uygulanabilir. Taraflardan herhangi birinin boşanma davası açmasıyla mahkeme kararıyla boşanırlar. Bu boşama dinen de geçerli sayılır. Mahkeme boşanma kararı verdikten sonra, taraflar bâin talak ile boşanmış olurlar. Yeniden evlenmek istedikleri takdirde yeni bir nikâh olması gerekir.³⁴⁹

2.1.2.2. Kinayî Lafızlar

"يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكِ إِن كُنْتُمْ تُرِيدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهُنَّ فَأَعَالَيْنَّ أُمْتِعْكُنَّ وَأَسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا"³⁵⁰

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, peygamberimize eşlerine şöyle demesini emretmiştir. Eğer dünyayı ve dünyanın güzelliklerini istiyorsanız, gelin size iyilikle bir şeyler verip sizi serbest bırakayım.³⁵¹

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Câbir der ki; Hz. Ebûbekir, Allah resûlünü ziyarete geldiğinde kapıda bekleyenleri ve içeriye girmelerine izin verilmediğini gördü. Hz. Ebûbekir izin istediğinde içeri aldılar. Hz. Ömer geldi, izin istediğinde yine içeri alındı. Hz. Ömer, peygamberin hanımları ile peygamber'i bir arada otururken gördü. Peygamber Efendimizi (sav) güldürmek istedi ve şöyle söyledi: “Ey Allah’ın Resûlü bir görmüş

³⁴⁶ Ahmet, Yaman, “İslam Aile Hukuku”, (Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 1998), 62

³⁴⁷ Tefvizi talak: kocanın talak yetkisini karısına, vekiline, elçisine veya karısının velisine vermesidir.

³⁴⁸ (Kur'an-ı Kerim, Nisa 4/35)

³⁴⁹ Vecdi Akyüz, “Dini Boşanma, Resmi Boşanma”, Yeni Şafak Gazetesi, 05.05.2006 (Erişim Tarihi, 25.10.2022), <https://www.yenisafak.com/arsiv/2006/mayis/05/vecdiakyuz.html>

³⁵⁰ Ahzab 33/28

³⁵¹ Ahzab 33/28

olsaydın, Harici kızı benden dünyalık istediğinde, onun kalkıp boynunu büküverdim” dedi. Peygamber Efendimiz(sav) azı dişleri görülecek şekilde güldü. Onun üzerine şöyle buyurdu: “Bu etrafında gördüklerin de benden dünyalık istiyorlar. Daha sonra Hz. Ebûbekir kalkıp Hz. Aişe’ye, Hz. Ömer’de Hz. Hafsa’nın boyunlarına vurdu ve şöyle dediler: “Allah’ın elçisinde olmayan şeyleri mi istiyorsunuz.” Bunun üzerine onlar “vallahî bundan sonra Allah Resûlünün elinde bulunmayan hiçbir şey istemeyeceğiz” diye yemin ettiler. Peygamberimiz 29-30 gün civarında hanımlarından ayrı kaldı. Bunun üzerine bu âyeti kerîme nazil olmuştur.³⁵²

Boşamadaki kinâi lafızlar şunlardır: “Başkası ile evlen, çık git, seni serbest bıraktım, terk ettim, benden kurtuldun.” Bu tabirler, boşama niyetiyle kullanılmalı ve ortamda buna müsait olmalıdır. Ancak “seni istemem” lafzı boşama demek değildir.³⁵³

2.1.2.3. Ric’î Talak

"الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ"³⁵⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, boşanmanın iki kere olduğunu, her iki tarafında iyilik içerisinde serbest bırakılması gerektiğini bildirmiştir.³⁵⁵

Kocanın yeni bir nikâh yapmasına gerek kalmadan eşine iddet süresince dönebildiği talak çeşididir. İslâm’ın bu hükmünün gayesi eşler arasındaki sevginin ve muhabbetin devamlılığını sağlamak, aile yuvasının meyveleri olan çocukların anne ve babasız olarak büyümelerini ve yetişmelerini engellemektir.

2.1.2.4. Bâin Talak

"فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَجِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ"³⁵⁶

³⁵² Buhari, Mezalim, 25; Müsned, Mezalim, I/33

³⁵³ Yaman, “İslam Aile Hukuku”, 69-70

³⁵⁴ Bakara 2/229

³⁵⁵ Bakara 2/229

³⁵⁶ Bakara 2/230

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ mümin erkeklerin, hanımlarını üçüncü kez boşadıklarında, başka bir erkekle evlenmedikçe onlara helâl olmayacağını buyurmuş. Ancak o ikinci kocası onu boşadığında, eski kocalarına dönebileceklerini bildirmiştir.³⁵⁷

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Bu âyet-i kerîme, Âişe b. Atik el Kurazî hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki Âişe amcasının oğlu Rifâ b. Vehb ile evliydi. Fakat Rifâ onu üç talak ile boşadı. O da Abdurrahman b. Zübeyr ile evlendi. Daha sonra Peygamberimiz'in yanına giderek bu olayı bildirip, "Ya Resûlullah, ben eski kocama dönmek istiyorum. Çünkü onun ki şu elbisenin saçağı gibi yumuşaktır." dedi. Peygamberimiz gülümseyerek "Rifâ'ya mı dönmek istiyorsun?" buyurunca, kadın "evet" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz "Hayır, o senin balcağızını, sen de onun balcağızını tatmadıkça tekrar ona varamazsın." buyurdu.³⁵⁸

Bâin talak, eşlerin tekrar bir araya gelmesi için yeniden nikâh yapılması gereken talak çeşididir. Üç boşama hakkı kullandığında, bâin talak gerçekleşmiş olur. Bu talak, eşleri birbirinden derhal ayırır. Eşler birbirlerine yabancı olurlar. Yukarıdaki âyettede belirtildiği gibi kadın bir başkasıyla sahih nikâh yapıp, normal yollardan ondan boşanmadığı takdirde, bu eşler bir araya gelemezler.³⁵⁹ Burada yapılacak olan herhangi bir hileyi, peygamberimiz lanetlemiştir.³⁶⁰

2.1.2.5. Muhâlea/Mal Karşılığı Boşama

"الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِخْسَانٍ وَلَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ"³⁶¹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, boşanmanın iki kere olduğunu, her iki tarafında iyilik içerisinde serbest bırakılması gerektiğini bildirmiş. Allâh'ın koyduğu kurallara uymalarını ve erkeklerin mehirden hiçbir miktarda geri almamalarını emretmiştir. Bu

³⁵⁷ Bakara 2/230

³⁵⁸ Kadi, *Esbâb-ı Nüzûl*, 38

³⁵⁹ H. İbrahim Acar, "Talâk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39: 496-500

³⁶⁰ Ebû Dâvûd, Nikâh, 15; Tirmizî, Nikâh, 28; Nesâî, Talâk, 13, Zinet, 25; İbn Mâce, Nikâh, 33

³⁶¹ Bakara 2/229

kurallara kadının uymasından endişe edildiği durumda ise tarafların bir miktar mal karşılığında ayrılmasının bir günahı olmadığını bildirmiştir.³⁶²

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرَاهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِيَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا"³⁶³

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, kadınlara zorla varis olunmaması gerektiğini, kadının edepsizlik yapmadıkça mehirlerinin bir kısmını ele geçirmek için zorluk çıkarmamaları gerektiğini emretmiştir.³⁶⁴

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Hiz. Âişe vâlidemizden şöyle rivâyet edilir: Erkek karısını istediği kadar boşayabilirdi. Mesela bir sefer boşar daha sonra iddet süresi bitmeden tekrar yanına gelirdi. Öyle ki bir gün adam karısına, “yemin ederim ki seni asla bain talakla boşamayacağım karım olarak da evimde barındırmayacağım” dedi. Kadın, “peki bu nasıl olacak” diye sorunca, adam “seni hep boşayacağım, her defasında da iddetin bitmeden tekrar sana döneceğim” dedi. Bunun üzerine kadın peygamberimizin yanına gitti ve kocasının ona yapmış olduğu şeyi söyledi. Peygamberimiz sükût etti. Nihâyet bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.³⁶⁵

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

İbn Abbâs’tan şöyle rivâyet ediliyor: Cahiliye âdetine göre, bir adam ölürse geriye kalan eşinin üzerindeki hak, kadının velilerine aitti. Kadının yakınlarından bazıları isterlerse onu başkasıyla evlendirir veya kendi evlenirdi. Bunu yapmazlarsa, hiçkimseyle evlenmesine müsâde etmezlerdi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.³⁶⁶

Muhâlea; kadının, kocasına vereceği bir bedel-mal karşılığında boşanmasıdır. Bu, kadının kullanabileceği bir boşanma hakkıdır. Genellikle geçimsizlik söz konusu olduğunda uygulanır. Muhâlea sonucunda, kadına verilen mehir vb. şeyler geri

³⁶² Bakara 2/229

³⁶³ Nisa 4/19

³⁶⁴ Nisa 4/19

³⁶⁵ Tirmizi, Talak, 16/1192; Taberî, “Camîu’l-Beyan Fi Te’vil’il-Kur’an”, 2/276; Süyûtî, “Lübabu’n Nükûl fi Esbabı-n Nüzûl”, 1/59 60

³⁶⁶ Buhari, İkraḥ, 5; Ebu Davud, Nikâḥ, 22/2089

alınamaz.³⁶⁷ Kadın verilmeyen mehiri ve nafakayı geri isteyemez. Muhâlea’da verilen bedel mehirden fazla olamaz.

Âlimler’den bazılarına göre muhâlea, icap ve kabulden oluşur. Muhâlea ile boşanma bir bâin talak hükmündedir. Bundan dolayı yeniden nikâh kıyılabilir.³⁶⁸ Muhâlea genelde mahkemeler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Bunun sebebi ise eşler arasında oluşacak mehir vb. meselelerde anlaşmazlıkların önüne geçmektir.

2.1.2.6. İlâ

"الَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ قَاؤُ فَإِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ"³⁶⁹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, kadınlardan uzak kalacaklarına dair yemin edenlerin, beklemesi gereken sürenin 4 ay olduğunu ve geri döndükleri takdirde Allâhü Teâlâ’nın çok bağışlayıcı ve merhamet sahibi olduğunu bildirmiştir.³⁷⁰

"وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ"³⁷¹

Boşamaya karar vermiş olurlarsa, şüphe yok ki Allah her şeyi işitir ve bilir.³⁷²

Bu âyetlerin sebep-i nüzûlü şöyledir: Sâid b. Müseyyeb’ten rivâyet edilir ki, îlâ yani erkeğin kadına yaklaşmama yemini, câhiliye adetlerinden kötü ve zararlı olanlarındandır. Onlardan biri, karısını sevmez ve onu başka erkeğe de vermek istemezdi. Ona ebediyen yaklaşmama yemini ederdi. Böylece hanımını ne dul ne de evli bırakırdı. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil oldu. İlâ 4 ay ile sınırlandırıldı.³⁷³

İlâ, kocanın karısına “vallahî bir daha sana yaklaşmayacağım” veya “sana 4 ay yaklaşmayacağım” diye yemin etmesidir.³⁷⁴ Bunun sonucunda koca, 4 ay içinde karısına dönerse keffaret gerekir. Bu da ya on fakiri bir gün doyurmak veya giydirmek yahut bir köle azat etmektir. Bunları yapamazsa üç gün oruç tutması gerekir.³⁷⁵

³⁶⁷ Fahrettin Atar, “Muhalea”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30: 397-401

³⁶⁸ Serahsi, “*el-Ebsut*”, 6/171; Kâsânî, “*el-Bedâ’î*”, 3/144

³⁶⁹ Bakara 2/226

³⁷⁰ Bakara 2/226

³⁷¹ Bakara 2/227

³⁷² Bakara 2/227

³⁷³ Vahîdî, “*Esbâbü Nüzûli’l-Kur’ân*”, 43

³⁷⁴ Kuduri, *Muhtasar’ul Kuduri*, 401

³⁷⁵ Maide 5/89

Hanefîler'e göre koca, 4 ay dolduktan sonra geri dönmezse, bir bâin talakla boşanırlar. Diğer müctehidler ise bu durumda kadının, hâkime başvurma yetkisinin oluşacağını söyler. Böylece koca, dava nisbetinde ya evine dönmeli yahut hâkim onları boşamalıdır.³⁷⁶ Buradaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere İslâm dini eşler arasında oluşabilecek problemlerin önüne geçmiştir.³⁷⁷

2.1.2.7. Zihâr

"الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مَنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا الْيَ لَدَنَّهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ" وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ ذَلِكَ مِنْكُمْ تُوْعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ" فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَلِكَ لِنُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ³⁷⁸

Âyet-i kerîmelerde Allâhü Teâlâ, hanımlarına karşı zihâr yapanların, karılarının asla anneleri olmadığını, onların annelerinin kendilerini doğuran kadın olduğunu ve zihârın çok çirkin bir iş olduğunu, buyurmuş. Zihâr keffaretinin kadınlara dönmeden önce bir köle azad etme olduğunu, buna güçleri yetmezse iki ay ard arda oruç tutmaları gerektiğini buna da güçleri yetmezse altmış fakiri doyurmalarını emretmiştir.³⁷⁹

Bu âyeti kelimelerin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Abdullâh b. Selâm'dan rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Havle bint Sa'lebe şöyle demiştir: "Vallahi bu âyetler benim ve kocamla ilgilidir, kocam olan amcamın oğlu bana bir gün kızdıığında, sen bana anamın sırtı gibisin." dedi. Bir müddet sonra da benden faydalanmak istedi. Ben de ona, "asla, Allah'a yemin ederim ki böyle söyledikten sonra Allah ve Resûlü hakkımızda hüküm verene kadar bana dokunamazsın" dedim. Sonra peygamberimizin yanına gittim. Ona: "Ey Allah'ın Resûlü, ben Evs b. Sâbit ile evlendiğimde gençtim ve ona çocuk verdim. Yaşım ilerleyince beni annesine benzetir oldu" dedim. Daha oradan ayrılmadan Allah'ın Resûlüne vahiy geldi. Vahyin etkisi geçince bana: "Ey Havle, "Allah senin ve eşin hakkında âyet inzal buyurdu" deyip âyeti okudu. Resulûllah bana "git ve ona bir köle azad etmesini söyle" buyurdu. Ben de "ey Allah'ın Resûlü onun durumu yoktur" dedim.

³⁷⁶ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, II/126

³⁷⁷ Hamdi Döndüren, "İla", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22: 61-62

³⁷⁸ Mücadele 58/2-4

³⁷⁹ Mücadele 58/2-4

Resûlullah “öyleyse iki ay art arda oruç tutsun” buyurdu. Ben de “Ya Resûlullah o yaşıldır” dedim. Resûlullah “o halde 60 fakiri doyursun” buyurdu. Ben de “vallahi onun buna da gücü yetmez” dedim. Resûlullah “öyleyse ben ona bir vask hurma ile yardım edeceğim” buyurdu. Ben de “bende ona bir vask hurmayla yardım edeceğim” dedim. Resûlullah “haydi git amcanın oğluna iyi bak, sadakaları onun yerine dağıt” buyurmuştur.³⁸⁰

Zihâr, câhiliye devrinde kocanın karısıyla ilişkisini bitirmek için yapmış olduğu bir eylemdir. Sözel olarak “sen bana annemin sırtı gibisin” diyerek koca evliliğini bitirirdi.³⁸¹ İslâm, zihârı haram kılarak, bu çirkin fiile son verdi. Zihâr yapanlara keffâret cezası vermiştir.³⁸²

Zihârın keffâreti yukarıdaki âyette belirtildiği üzere, bir köle azat etmek bunu yapamazsa iki ay peşpeşe oruç tutmak, bunu da yapamazsa altmış fakiri doyurmaktır. Zihâr fiilinde dört tane unsur bulunur. Bunlar; zihâr yapan koca, zihâr yapılan kadın, kadının benzetildiği kişi ve edilen ifadedir.³⁸³ Zihâr yapıldıktan sonra 4 ay geçmişse, ilâ hükümleri tatbik edilmiştir.³⁸⁴

2.1.2.8. Liân

"وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ"³⁸⁵

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, eşlerin birbirlerine zina suçuyla iftira ettiklerinde, kendilerinden başka şahitleri olmazsa yemin etmelerini ve bunun dört defa olması gerektiğini, beşinci yeminde kim yalancılardan ise Allâh'ın laneti onun üzerine olsun, demesini buyurmuştur.³⁸⁶

"وَيَذَرُوهَا عَنْهَا الْعَذَابُ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ"³⁸⁷

³⁸⁰ Müsned, 6/414-111; Ebu Davud, Talak, 17/2214-2218, Vahidî, “Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân”, 292-293

³⁸¹ Sâbûnî, *Ahkâm Tefsiri*, 2/640

³⁸² Mehmet Zihni, *Nimeti İslam*, (İstanbul: Özgü Yayınları, 2012), 727

³⁸³ Kuduri, *Muhtasar'ul Kuduri*, 409

³⁸⁴ Ahmet Yaman, “Zihar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44: 387-390

³⁸⁵ Nur 24/6-7

³⁸⁶ Nur 24/ 6-7

³⁸⁷ Nur 24/ 8-9

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ iftiraya uğrayan kadının, kocasının yalan söylediğine dair 4 kere yemin etmesini, beşinci yeminde kocası doğru söylüyorsa Allâh'ın lanetininin kadın üzerine olacağını buyurmuştur.³⁸⁸

Bu âyetlerin sebep-i nüzûlü şöyledir:

İbn Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Hilâl b. Ümeyye peygamberimizin huzurundayken karısına zina isnadında bulundu. Efendimiz(s.a.v.) 4 şahit getirmesini yoksa had uygulayacağı söyledi. Hilâl: “Ey Allah'ın Resûlü, içimizden biri bir adamı karısının üstünde bulunca şahit aramaya mı başlayacak” deyince, peygamberlerimiz söylediğini tekrar etti. Hilâl: “Allâh'a yemin olsun ki doğru söylüyorum, Allâh'da beni had den kurtaracaktır.” dedi. Bu sırada Cebrâil (a.s) vahiy getirdi. Bu âyet-i kerîme nazil oldu. Başka bir rivâyette, peygamberimizin Hilâl'in hanımını çağırıp, karşılıklı lanetleşmelerini sağladığı geçmektedir.³⁸⁹

Liân, erkeğin karısını ya zina isnadıyla veyahut çocuğun kendinden olmadığına dair bir beyanda bulunması durumunda gerçekleşen lanetleşmedir.³⁹⁰ Bu durumda kocanın, yaptığı isnadı ispat etmesi gerekir. Eğer ispat edemezse; ya iftira cezası olan seksen sopaya razı olur. Ya da hâkimin karşısında karşılıklı lanetleşirler. Liân'ın başlaması için kadının, mahkemeye iftiraya uğradığını bildirmesi gerekir.³⁹¹

Karşılıklı lanetleşmeye önce erkek başlar ve 4 kere “Allah şahit olsun ki doğru söylüyorum”, beşincide ise “yalan söylüyorsa Allah'ın lanetinin üzerine olmasını” söyler. Aynı şekilde kadında bu sözlerle yemin eder.³⁹² Hâkim bundan sonra karı kocayı boşar. Bu bir bâin talak olur. Bu görüş Hanefîlere göredir. Diğer müctehitlere göre lanetleşme kendiliğinden gerçekleşir.³⁹³

³⁸⁸ Nur 24/ 8-9

³⁸⁹ Müsned, Talak, I/ 19, 57, 239

³⁹⁰ Kuduri, *Muhtasar'ul Kuduri*, 415

³⁹¹ Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*,

³⁹² Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, II/127

³⁹³ Mehmet Akif Aydın, “Lian”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27: 172-173

2.1.2.9. İddet

"وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ"³⁹⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, boşanan kadınların 3 hayız süresi boyunca beklemeleri gerektiğini, rahimlerinde olanları gizlemelerinin helal olmayacağını bildirmiştir.³⁹⁵

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Esmâ bint el Ensâri şöyle der: Ben peygamberimiz zamanında boşanmışım. O zaman iddet mevcut değildi. Bu sebeple bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.³⁹⁶

Mukâtil'den rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: İsmail b. Abdullah, karısı Kâtîle'nin hâmile olduğunu bilmeden onu boşamıştı, durumu öğrenince onu tekrar geri aldı. Fakat çocuğu doğunca hem çocuk hem annesi vefat etti. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.³⁹⁷

"وَالَّذِينَ يَتَوَقَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَرْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ"³⁹⁸

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, kocası ölen kadınların iddet sürelerinin, 4 ay 10 gün olduğunu bildirmiştir.³⁹⁹

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عَدْوٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَعَّوُهُنَّ وَسِرَّخُوهُنَّ سِرَاحًا جَمِيلًا"⁴⁰⁰

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, mümin kadınlarla evlenen erkeklerin eğer birleşme olmazsa, onlar üzerinde bir iddet haklarının olmadığını bildirmiş. Bu durumda onları bir şeylerle mükâfatlandırıp güzellikle boşamaları gerektiğini emretmiştir.⁴⁰¹

³⁹⁴ Bakara 2/ 228

³⁹⁵ Bakara 2/ 228

³⁹⁶ Ebu Davud, Sünen, Talak 36; İbn Kesir, "Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri", I/296

³⁹⁷ Süyûtî, "Lûbabu'n Nûkûl fî Esbabı-n Nüzûl", I/59

³⁹⁸ Bakara 2/234

³⁹⁹ Bakara 2/234

⁴⁰⁰ Ahzab 33/49

⁴⁰¹ Ahzab 33/49

"وَالَّذِي يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا"⁴⁰²
أَنْ يَضَعَنَّ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا"⁴⁰²

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, hâmile olanların iddet sürelerinin doğum gerçekleşinceye kadar, yaşlı veya küçük olanların ise 3 ay beklemeleri gerektiğini bildirmiştir.⁴⁰³

İddet, evliliği bitmiş bir kadının yeniden bir nikâh olması için beklemesi gereken süredir. Kadın hâmile ise doğuma kadar, kocası öldüğünde 4 ay 10 gün, boşama gerçekleşirse 3 kur(temizlik) dönemi, küçük veya adetten kesilmiş ise 3 ay iddet beklemesi gerekir.⁴⁰⁴

2.1.2.10. İhdâd

"وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ"⁴⁰⁵

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ kocalara, vefat ettiklerinde eşlerinin 1 yıl evlerinden çıkarılmadan, kalacakları müddet için mallarından vasiyet etmelerini buyurmuştur.⁴⁰⁶

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Mukâtîl b. Hayyân'dan rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Taif dönüşü bir adam, yanında oğullarını, kızlarını, anasını, babasını, karısını alıp Medîne'ye gelmişti. Bu kişi Medîne'de vefat etti. Efendimiz onun mirasını anası, babası ve çocukları arasında bölüştürdü. Fakat hanımına birşey vermedi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.⁴⁰⁷

"يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا"⁴⁰⁸

⁴⁰² Talak 65/4

⁴⁰³ Talak 65/4

⁴⁰⁴ H. İbrahim Acar, "İddet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21: 466-471

⁴⁰⁵ Bakara 2/ 240

⁴⁰⁶ Bakara 2/ 240

⁴⁰⁷ Kadi, *Esbâb-ı Nüzûl*, 67

⁴⁰⁸ Talak 65/1

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, kadınları boşamaları gerektiğinde, iddetlerini titizlikle hesap etmelerini emretmiştir. Açık bir hayâsızlık yapmış olmadıkları sürece onları evlerinden çıkarmamalarını emretmiştir.⁴⁰⁹

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Peygamberimiz hanımı Hz. Hafsa'yı boşadığında, o ailesine gitti. Daha sonra bu âyet-i kerîme nazil oldu. Peygamberimiz'e "Hafsa'ya dön, o sürekli oruç tutan, namaz kılan kadındır. Cennette senin eşlerinden olacaktır" diye bildirildi.⁴¹⁰

İhdâd, kocası ölen veya bâin talakla boşanan kadının bazı davranışlardan kaçınması anlamına gelir. İslâm dininde doğum nasıl önemliyse, ölümden o kadar mühimdir. Dolayısıyla kocası ölen kadının da bir âdap çerçevesinde hareket etmesi gerekir. Kadının iddet beklediği süreçte yas tutması konusunda âlimler ittifak etmişlerdir. Hadis kaynaklarında bir kişinin, 3 günden fazla yas tutması yasaklanmıştır.⁴¹¹ Kocasını ölen kadına yas tutması için 4 ay süre verilmiştir.⁴¹²

2.2. Miras Hukuku

Miras, ölen kişinin bıraktığı maldır. Geride kalan kişilerin ne kadar alacağı ile ilgili bilgileri içerir. İslâm Hukukunun ilk tamamlanan kısmı, miras hukukudur. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de ve Hâdis-i şeriflerde miras hukuku çok detaylı bir şekilde işlenmiştir. Bu konuda hiçbir âlim ihtilafa düşmemiştir. Hükümleri olduğu gibi uygulamışlardır.⁴¹³

2.2.1. Mûris

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْسِبُوهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَتُشْمَانِ بِاللَّهِ إِنْ اَرْتَبْتُمْ لَا تَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا تَكُنُمْ شُهَدَاءَ اللَّهِ إِنَّا إِذَا لَمِنَ الْأَثِمِينَ"⁴¹⁴

⁴⁰⁹ Talak 65/1

⁴¹⁰ Vahidî, "Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân", 245

⁴¹¹ Buhari, Cenaiz, 31

⁴¹² Mustafa Baktır, "İhdad", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21: 530-532

⁴¹³ Hamza Aktan, "Miras", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30: 143-145

⁴¹⁴ Maide 5/106

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, ölüm geldiği vakit iki şahidin, vasiyet zamanı hazır bulunması gerektiğini ve şahitlikten kaçmamalarını emretmiştir. Vasiyetin uygulandığı sırada şüphenin içlerine düşmesi halinde namazdan sonra onların yemin ettirilmesini bildirmiştir.⁴¹⁵

Bu âyetin tefsirinde, mûrisin vasiyetini iki şahitle yapması hususu peygamberimiz zamanında şöyle gerçekleşmiştir. İnsanların en sakın zamanı olan, ikinci vakti namazdan sonra şahitlere yemin ettirilmiştir.⁴¹⁶

"فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ"⁴¹⁷

"فَمَنْ خَافَ مِنْ مَوْصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ"⁴¹⁸

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, vasiyet edildikten sonra değiştirilmesinin günahının bunu yapanlara ait olduğunu bildirmiş. Vasiyette bulunacak kişinin hata işlemesinden veya günaha girmesinden korkulması durumunda, mirasçıların aralarını düzeltmelerinden dolayı herhangi bir günahın olmayacağını buyurmuştur.⁴¹⁹

Mûris, miras bırakan kişidir. Mûrisin, malının üçte birinden fazlasını vasiyet etme hakkı yoktur. Bu şekilde bir uygulama olduğunda vasiyet geçerli sayılmaz. Ayrıca mûris, mirasçılarını mirastan mahrum edemez. Sadece mûrisini öldüren, mirastan pay alamaz.⁴²⁰

2.2.2. Ölüm

"كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ"⁴²¹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, muhakkak ki bütün canlı olanların ölümü elbet tadacağını bildirmiştir.⁴²²

"إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ"⁴²³

⁴¹⁵ Maide 5/106

⁴¹⁶ Sâbûni, *Ahkâm Tefsiri*, 2/153

⁴¹⁷ Bakara 2/181

⁴¹⁸ Bakara 2/182

⁴¹⁹ Bakara 2/181-182

⁴²⁰ Hamza Aktan, "Miras", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30: 143-145

⁴²¹ Al-i İmran 3/185

⁴²² Al-i İmran 3/185; Enbiya 21/35; Ankebut 29/57

⁴²³ Zümer 39/30

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, Peygamberimize muhakkak öleceğini ve diğerlerinin de öleceğini bildirmiştir.⁴²⁴

"وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُّوَجَّلًا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ"⁴²⁵

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, kimsenin Allah'ın yazdığı süre dışında ölmeyeceğini bildirmiş. Kim dünya da güzellik ve nimet isterse onu veririz, kimde ahirette güzellik isterse onu da veririz buyurmuştur.⁴²⁶

Ölüm, miras bırakan kişinin yani mûrisin vefat etmesidir. Gerçek, hükmi ve takdiri ölüm olmak üzere üçe ayrılır. Gerçek ölüm, tıbbi ve hukuki olarak kişinin hayatının son bulmasıdır. Bir kişinin vârisleri, kişinin ölümünden itibaren ölenin malının mâlikî olurlar. Hükmi ölüm, hâkimin kararına dayanır. Belirli bir müddet kayıp olan kişinin, mahkemeye başvurulması sonucu, hâkim tarafından öldüğüne hükmedilir. Hüküm belirlendiği tarihte, mûrisin terekesi vârislere geçer. Takdiri ölüm ise anne karnındaki çocuğun, haksız şekilde düşürülmesi sonucu ortaya çıkar. Cenin yaşamış kabul edilip, ölüm nedeniyle kazanılan tazminatı, vârisi olan anne ve babası alır.⁴²⁷

2.2.3. Vâris

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرْتُوا النِّسَاءَ كَرَاهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِنُدَّهَبُوا بِبَعْضِ مَا اتَّيَمُّوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا"⁴²⁸

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, iman edenlere kadınlarınıza zorla mirasçı olmayın diye emretmiş. Bir edepsizlik veya uygunsuzluk yapmadıkça, onların mallarını elde etmek için vayahut verdiklerinizi geri almak maksadıyla zulüm etmeyin buyurmuştur.⁴²⁹

Bu âyet-i kerîmenin sebep-i nüzûlü şöyledir:

İbn Abbas'tan rivâyet edildiğine göre, câhiliye devri âdetlerinde, biri öldüğünde velilerin, ölenin eşi üzerinde herkesten fazla hakkı olurdu. Bazıları isterlerse onu başkasıyla evlendirebilir, isterse kendi alırdı. İsterse de evlenmesine mâni olurdu.

⁴²⁴ Zümer 39/30

⁴²⁵ Al-i İmran 3/145

⁴²⁶ Al-i İmran 3/145

⁴²⁷ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, II/169

⁴²⁸ Nisa 4/19

⁴²⁹ Nisa 4/19

Onların kadın üzerindeki hakkı, ailesinden daha fazlaydı. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.⁴³⁰

"وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِي مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلَّذِينَ عَقَدْتَ أَيْمَانُكُمْ فَأَتَوْهُمْ نَصِيْبُهُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا"⁴³¹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, ana, baba ve akrabaların geriye bıraktıkları için yakın vârisler tayin ettiğini bildirmiş. Sulh yoluyla akrabalık bağı kurduklarınıza da paylarını vermelerini emretmiştir.⁴³²

Bu âyet-i kerîmenin sebep-i nüzûlü şöyledir:

İbn Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Câhiliye devrinde insanlar, "hangimiz erken ölürsük o ona mirasçı olsun" diye antlaşma yaparlardı. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.⁴³³

Vâris, mûrisin mal varlığının alacaklılarıdır. Kişinin vâris olabilmesi için; mûrisin ölmesi, vârisin bu arada hayatta olması, vârisliği engelleyen bir şeyin olmaması gerekir. Vâris olmaya engel durumlar; vârisin mûrisini öldürmesi, din farkı, tebaalık farkı, kölelik şartları vardır.⁴³⁴

2.2.4. Tereke

"كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ"⁴³⁵

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, ölümü yaklaşan birisinin bıraktığı mallardan, akrabasına ve ana babasına uygun bir vasiyette bulunmasını emretmiştir. Bunun bir borç olduğunu bildirmiştir.⁴³⁶

Bu âyetin sebep-i nüzûlü şöyledir:

Miras'la ilgili âyetler gelmeden önce, anne baba veya yakın akrabalar birbirlerine vâris olamıyordu. Çünkü anne Müslüman ise çocuğu kâfir, çocuk Müslüman ise anne baba kâfir olduğundan, din ayrılığı söz konusu oluyordu. Kur'an-ı

⁴³⁰ Buhari, İkrâh, 5; Ebu Dâvud, Nikâh, 22/2089

⁴³¹ Nisa 4/33

⁴³² Nisa 4/33

⁴³³ Taberî, "Camî'u'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an", 5/34

⁴³⁴ Karaman, Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku, 170-171

⁴³⁵ Bakara 2/180

⁴³⁶ Bakara 2/180

Kerim'deki bu âyet-i kerîme, akrabalık hakkını muhafaza etmek üzere vasiyette bulunulabileceğini bildirdi.⁴³⁷

Kur'an-ı Kerim'de vasiyet şu âyetlerde geçer: Bunlar; “ölümü yaklaşan birisinin bıraktığı mallardan akrabasına ve ana babasına uygun bir vasiyette bulunun.”⁴³⁸ “Ölen kişi vasiyet etmişse vasiyetini yerine getirin.”⁴³⁹ “Ölüm geldiği vakit iki şahitle vasiyet edin.”⁴⁴⁰ Bunlardan Bakara suresi 180. Âyeti, feraiz ile miras âyetlerinden önce inmiştir.⁴⁴¹

Câhiliye devrinde ölen kişinin geriye bıraktığı malları sadece erkek mirasçılar alırdı. Bazen vasiyet edilerek mal dağıtımı da olurdu. Efendimiz, veda haccı sırasında “miras paylarındaki hakları Allah belirledi, artık vâris olana vasiyet edilerek, mal bırakmak yoktur” buyurmuştur.⁴⁴² Böylece yukarıda belirttiğimiz âyetlerdeki vasiyet hükümleri, bu hadis-i şerife de dayanarak değişmiştir.

Peygamberimiz'in sahabeliyle yaşadığı bir başka olay da şöyledir: Sa'd b Ebû Vakkâs hastalanmıştı. Efendimiz onu ziyarete gitti. Sa'd, malının hepsini Allah rızası için vasiyet edeceğini söylediğinde, üçte biriyle yetinmesini söyleyen Efendimiz: “yakınlarını zengin kimseler olarak bırakman, halka ellerini açıp yalvaran yoksullar olarak bırakmandan daha hayırlıdır” buyurdu.⁴⁴³ Böylece daha önce farz kılınan vasiyet, miras âyetleriyle birlikte tavsiye edilen davranış haline gelmiştir. Müctehidler in çoğunluğu bu hükümde ittifak etmişlerdir.⁴⁴⁴

Tereke, mirasçının bıraktığı mallardır. Bu tarifte müctehitler tarafından ihtilaf vardır. Şöyle ki Hanefîler “mallar ile mala bağlı haklardır”, diğer müctehitlere göre ise “mala bağlı kaydı bulunmaksızın” haklardır, diye tarif ederler. Terike üzerindeki haklar şöyledir; cenaze masrafları, mûrisin borçları, vasiyet, vârislerin hakları ve göz hakkıdır.

445

⁴³⁷ Nesefi, Abdullah İbn-i Ahmet, “*Medarikût Tenzil ve Hakaiku't Tevil*”, (Beyrut 1416/1996), 1/150

⁴³⁸ Bakara 2/180

⁴³⁹ Nisa 4/12

⁴⁴⁰ (Kur'an-ı Kerim, Maide 106)

⁴⁴¹ Kurtubi, “*el Cami'u li Ahkâmi'l Kur'an*”, 2/173

⁴⁴² Tirmizi, Vesaya, 5; Müsned, Vesaya, 4

⁴⁴³ Buhari, Vesaya, 2

⁴⁴⁴ Heyet, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 1/273-275

⁴⁴⁵ Hamza Aktan, “Miras”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30: 143-145

2.2.5. Mirasçılar ve Payları

"يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا"⁴⁴⁶

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, miras konusunda geride kalan çocukların erkeğine iki kadın payı miktarınca verilmesini, ikiden fazla kadın olmaları durumunda üçte ikisinin verilmesini, tek ise yarısı olduğunu bildirmiştir. Ölen kimsenin çocuğu olma durumunda altıda bir hissesi olduğu, çocuğu yok fakat vâris olmuşlarsa ananın hakkının üçte bir olduğunu açıklamıştır.⁴⁴⁷

Bu âyetin sebab-i nüzûlü şöyledir: Sûddi der ki, câhiliye devrinde halk, kız çocuklarına veya küçük erkek çocuklara mirastan pay vermezlerdi. Sadece savaşma durumunda olan erkek çocuklara miras verirlerdi. Abdurrahman b. Sâbit vefat ettiğinde, eşi ile beş kızı vardı. Vârisler, ondan geriye kalan malları gelip aldılar. Eşine ve çocuklarına birşey bırakmadılar. Eşi gelip, Hz. Peygamber'e şikâyet etti. Bunun üzerine Allâhü Teâlâ bu âyet-i kerîmeyi nazil buyurmuştur.⁴⁴⁸

"وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورِثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَلَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ"⁴⁴⁹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, mirasın vasiyet ve borçlardan kalanının şöyle taksim edilmesini buyurmuştur. Eşlerin çocukları mevcut değilse yarısı, mevcutsa dörtte biri, sizin çocuğunuz mevcutsa dörtte biri, mevcut değilse sekizde biri onların olur. Bir kişinin anası, babası veyahut çocuğu yok ise, bir tane erkek veyahut kız kardeşi mevcut ise bu durumda altıda bir olur. Sayıları fazla ise üçte bir olur, buyurmuştur.⁴⁵⁰

⁴⁴⁶ Nisa 4/11

⁴⁴⁷ Nisa 4/11

⁴⁴⁸ Taberî, "Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an", 4/185; Süyûtî, "Lübabu'n Nükûl fi Esbabı-n Nüzûl", 1/96

⁴⁴⁹ Nisa 4/12

⁴⁵⁰ Nisa 4/12

"يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنْ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الشُّلْثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ"⁴⁵¹

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, Resulullah'a babası ve çocuğu olmayanın miras konusunda ne yapacaklarını sormaları üzerine, kız kardeşi bulunma durumunda yarısını, kız kardeş bulunmazsa erkek kardeşin vâris olacağını, kız kardeş iki olursa üçte ikisini, kız erkek karışık ikiden fazla olursa, erkeğe kadının iki katı verilir buyurmuştur.⁴⁵²

Bu âyet-i kerîmenin sebab-i nüzûlü şöyledir: İbn-i Abdullah şöyle rivâyet ediyor: Bir hastalığım oldu ve Allah Resûlü beni ziyarete geldi. Ona, "kız kardeşlerim var malımın üçte birini onlara vereyim mi?" diye sordum. Peygamber Efendimiz "ihsanda bulun" buyurdu. "O zaman yarısını vereyim mi?" dedim. Hz. Peygamber "iyilik et" diye buyurdu. Sonra yanımdan ayrıldı. Tekrar yanıma geldiğinde "senin bu hastalıktan öleceğini zannetmiyorum" buyurdu. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.⁴⁵³

İslâm dini, câhiliye döneminden kalan âdetlerin birçoğunu ortadan kaldırmış. Öncelikle kadınların, kız çocukların değerini yüceltmıştır. Mirastan hiç pay alamayan kızların ve kadınların mirasa dâhil edilmesi, bunun en somut örneklerindendir. Câhiliyede erkek, bütün sorumlulukların ait olduğu bir zümredir. İslâm, aile kurumuna kadını da eş bir değer olarak koymuş ve toplumdaki statüsünü yükseltmiştir. Peygamberimiz "cennet annelerin ayakları altındadır"⁴⁵⁴ ve "üç kızı olan cennetliktir"⁴⁵⁵ buyurmuştur. Allâhü Teâlâ bunu, mirasta da iki pay erkeğe bir pay kadına olarak teyit edip, kadını olabilecek olumsuz şartlardan korumuştur. Maddi güvence altına almıştır.

Allâhü Teâlâ miras taksimini, bizzat Kur'an-ı Kerim'de bildirmiştir. Bu dağıtım ilk önce belirli pay sahibinden (ashab-ı feraiz) başlar. Sonra, asabeye verilir. Asabe, ashab-ı feraizle birlikte alabilir. Mirasçısı yoksa veya mûrisin vasiyeti bulunmuyorsa, devletin hazinesine aktarılır.⁴⁵⁶

⁴⁵¹ Nisa 4/176

⁴⁵² Nisa 4/176

⁴⁵³ Ebu Dâvud, Feraiz, 2; Buharî, Feraiz, 1; Müslim, Feraiz, 1616, Tirmîzî, Feraiz, 7/2097; İbn-i Mace, Feraiz, 5

⁴⁵⁴ Nesai, Cihad, 6

⁴⁵⁵ Ebû Dâvûd, Edeb, 121; Müsned, Edeb, III/97

⁴⁵⁶ Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, 446

2.2.6. Taksim

"الرَّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرُ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا"⁴⁵⁷

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, miras taksiminde ölen anne ve babaların bıraktıklarından erkeklere pay olduğunu ve kadınlara da pay olduğunu bildirmiştir.⁴⁵⁸

Bu âyetin sebab-i nüzûlü şöyledir: İkrime'den rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Ümmü Kücce ve kızı Peygamberimize gelerek, "Ey Allah'ın elçisi kocam öldü ve biz ikimize de miras bırakmadılar" dedi. Çocuğun amcası ise "bu kız ne yük taşıyabilir ne de bir düşmana karşı gelebilir, o bir şey kazanamaz" deyince, bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.⁴⁵⁹

"وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا"⁴⁶⁰

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, vâris olmayan kimselerin paylarının haksızlık yapılmadan verilmesi gerektiğini emretmiş.⁴⁶¹

"وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ لِّلرَّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ وَسْئَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا"⁴⁶²

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, Allah'ın birinize diğerinden fazla verdiği şeyleri istemeyin. Hak ettiklerinden, erkeklere bir pay vardır. Kadınlara da kazandıklarından bir pay vardır, buyurmuştur.⁴⁶³

Bu âyetin sebab-i nüzûlü şöyledir: Mücâhid'ten rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Ümmü Seleme validemiz, "Ey Allah'ın elçisi erkekler gaza ediyorlar, savaşıyorlar. Biz yapamıyoruz. Bize erkeklerin mirasının yarısı veriliyor. Keşke biz de erkek olsaydık." dedi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.⁴⁶⁴

Tereke'nin taksimi şöyledir:

⁴⁵⁷ Nisa 4/7

⁴⁵⁸ Nisa 4/7

⁴⁵⁹ Taberî, "Camî'ul-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an", 4/176

⁴⁶⁰ Nisa 4/8

⁴⁶¹ Nisa 4/8

⁴⁶² Nisa 4/32

⁴⁶³ Nisa 4/32

⁴⁶⁴ Vahidî, "Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân", 104; İbnu'l Cevzî, "Zad'ul Mesîr fi İlmi't Tefsir", 269

1- Ashab-ı feraiz (belirli pay sahipleri); koca, karı, baba, dede, ana, babanın anası (nine), anabir kardeşler, kız, oğlun kızı, oğlun oğlunun kızı, öz kardeşler, baba bir kardeşler.⁴⁶⁵

2- Asabe; ölenin erkek altsoyu, ölenin erkek üstsoyu, ölenin babasının erkek altsoyu, ölenin dedesinin erkek altsoyu.⁴⁶⁶

3- Zevi'l-erhâm; teyze, hala, kızın oğlu, ananın babası.⁴⁶⁷

2.3. Eşya Hukuku

2.3.1. Mülkiyetin Kazanılması

"وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ" ⁴⁶⁸

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, malları haksızlıkla yemeyi, bilerek ve isteyerek malları haram yolla yemek için hâkimlere rüşvet verilmesini yasaklamıştır.⁴⁶⁹

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا" ⁴⁷⁰

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, kişilerin birbirlerinin mallarını ancak rızayla yiyebileceklerini buyurmuş. Haksızlıkla yenilmesini yasaklamıştır.⁴⁷¹

Bu âyetin sebab-i nüzûlü şöyledir: Mukâtil şöyle anlatıyor: Gatafanlı bir adamın yanında yetim olan bir yeğeni vardı. Çocuk, ergenlik çağına girince malını istedi. Ama amcası vermedi. Bunun üzerine peygamberimize müracaat ettiler. Bu âyeti kerime nazil oldu. Amcası çocuğun malını verdi. Yetim çocuk, malı alır almaz hepsini infak etti.⁴⁷²

⁴⁶⁵ Hamdi döndüren, "Ashabü'l feraiz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3: 447-468

⁴⁶⁶ Hayrettin Karaman, "Asabe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3: 452-453

⁴⁶⁷ Hamza Aktan, "Zevi'l-Erham", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44: 307-308

⁴⁶⁸ Bakara 2/188

⁴⁶⁹ Bakara 2/188; bu âyetin sebebi nüzûlü yukarıda belirtilmiştir (bkz. Malın Korunması)

⁴⁷⁰ Nisa 4/2

⁴⁷¹ Nisa 4/2

⁴⁷² Vahidî, "Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân", 100

Kurân-ı Kerim’de, kişinin malını hakkıyla kazanması ön plana çıkmış ve haksız kazanç yasaklanmıştır. Yani kişi ve toplumlar mülkiyete helal yollardan ulaşabilirler ve mâlik olabilirler.⁴⁷³

2.3.2. Mülkiyet

"وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ"⁴⁷⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, göklerin ancak Allah’ın olduğunu, hükümlerinin ona ait olduğunu bildirmiştir.⁴⁷⁵

Görüldüğü gibi “mülk yalnız Allah’ındır.” Fakat bu mülkün, sadece Allah yolunda harcanması gerekir. Kurân-ı Kerim’de bu hususta malların ancak Allah yolunda harcanması gerektiği ve bunu yapanların kurtuluşa ereceği bildirilmiştir.⁴⁷⁶ Aksi takdirde azabın yakın olduğu haber verilmiştir.⁴⁷⁷

2.3.2.1. Konusu Bakımından Mülkiyet Çeşitleri

2.3.2.1.1. Ayn

Ayn kavramının birçok anlamı vardır. Mecelle ‘ye göre: “Muayyen ve müşahhas olan şeydir.”⁴⁷⁸ Bunun dışında; malın bizzat kendisine malik olmak,⁴⁷⁹ mevcut, hazır ve belirlenmiş mal⁴⁸⁰ anlamlarına da gelmektedir.

Ayn mülkiyeti, malın kullanımının normal şartlarda kişiye verilmesidir. Bu durumda malın kullanılması ve tasarrufu sahibine ait olur. Ama istisnai durumlarda, ayn mülkiyeti mevcut olup menfaat mülkiyeti olmayabilir. Bu mülkiyet ise satım akdiyle gerçekleşir.⁴⁸¹

⁴⁷³ Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, 475

⁴⁷⁴ Nur 24/42

⁴⁷⁵ Nur 24/42; Al-i İmran 3/189; Maide 5/17, 18,40,120; Tevbe 9/116; Nur 24/42; Casiye 45/27; Fetih 48/14

⁴⁷⁶ Bakara 2/261, 262, 264, 265, 274; Nisa 4/95; Tevbe 9/20

⁴⁷⁷ Nisa 4/38; Enfal 8/36; Tebbet 111/2

⁴⁷⁸ Ali Himmet Berki, “*Açıklamalı Mecelle, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*”, (İstanbul: Hikmet Yayınevi, 1985), mad.159, s.34

⁴⁷⁹ Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, 472

⁴⁸⁰ Hayreddin Karaman, “Ayn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/257

⁴⁸¹ Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, 472

2.3.2.1.2. Deyn

Deyn mülkiyeti en geniş anlamıyla, zimmette sabit olan şeydir. Yani deyn, kişinin kendisinde mevcut mal olup, varlığı başkasına ait olan borçtur.⁴⁸² Bu tanım müctehidler tarafından bir başka anlamda da kullanılmıştır. Hanefiler, deyn kavramının kapsamını daraltıp, sadece maddi borç değil, manevi borç olabileceğini söylemişlerdir. Nitekim hadis-i şerifte deyn kavramı, tutulmayan oruç anlamında kullanılmış.⁴⁸³ Bunu delil göstererek âlimler, kılınmayan namaz, tutulmayan oruç ve hac gibi ibadetleri de deyn kapsamına almışlardır.⁴⁸⁴

2.3.2.1.3. Menfaat

İslâm Hukukunda hakların özü, genel kabul gören bir teoriye göre maslahat ve menfaattir.⁴⁸⁵

“Mülk, insanın sahip olduğu şeydir ister a’yan olsun ister men’afi olsun.”⁴⁸⁶ İbaresinde olduğu gibi menafi, eşyadan yararlanma hakkı olup, menfaatlerin mülkiyet ilişkisine konu olabileceğini gösterir.⁴⁸⁷

Bir malın ayn ve menfaat mülkiyeti aynı kişilerde olmayabilir. Ayn mülkiyeti devamlı, menfaat mülkiyeti sürelidir. Bu sebeple ayn ve deyn mülkiyeti miras yoluyla intikal eder. Menfaat mülkiyeti ise mirasçılara geçmez. Buna göre kira, ariyet gibi akitler taraflardan birinin ölümü ile sona erer.⁴⁸⁸

2.3.2.2. Sahiplerine Göre Mülkiyet Çeşitleri

2.3.2.2.1. Müstakil Mülkiyet

Mal sahibinin, tek olma durumudur. Müstakil mülk sahibi, malı üzerinde arzu ettiği gibi tek başına tasarruf hakkına sahiptir.⁴⁸⁹ Medenî hukuk terimi olarak mülkiyet kavramıyla kastedilen, özel mülkiyettir.⁴⁹⁰

⁴⁸² Berki, “Açıklamalı Mecelle, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye”, mad.158, s.34

⁴⁸³ Buhârî, Savm, 43; Müslim, Sıyâm, 154, 155

⁴⁸⁴ Mehmet Akif Aydın, “Deyn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/266-268

⁴⁸⁵ Hasan Hacak, “Menfaat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29: 131-134

⁴⁸⁶ Berki, “Açıklamalı Mecelle, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye”, mad.125, s.31

⁴⁸⁷ Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, 472

⁴⁸⁸ Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, 472

⁴⁸⁹ Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, 475

2.3.2.2. Müşterek Mülkiyet

Müşterek mülkiyete, kolektif mülkiyet de denir. İslâm âlimleri, “eş-şeriketü'l-âmmeh” ve “ibâha” gibi kavramlarla ifade etmişlerdir. Müşterek mülkiyet, sayılan ve ekseriyeti kamu mallarından oluşan nesnelerin, toplumun bütün fertlerinin mülkiyeti altında olduğu belirtilir.⁴⁹¹

Müşterek mülkiyette payı olan kişi, malda bulunan bütün kısımlarda pay sahibidir. Bu nedenle iştirak sahibi, maldaki payına müştereklerin izni olmadan sahip olamaz. Müşterek mülkiyete, mülk şirketi de denir.⁴⁹²

2.3.3. Mal Çeşitleri

2.3.3.1. Mislî- Kıyemî Mal

Mislî mal: Benzerleri çarşı ve pazarlarda mevcut olan, birbirinin yerine geçebilen, ölçü birimleri kullanılan mallardır.⁴⁹³ Örneğin para, arpa, fındık, yumurta gibi şeylerdir.

Kıyemî mal: Aynı özelliklere sahip fakat benzeri bulunmayan, mevcut olsa bile fiyatı farklı olan mallardır.⁴⁹⁴ Örneğin yazma eser, inek, koyun, tarla, ev, market gibi şeylerdir.

Mislî mal herhangi bir işleminden geçtikten sonra kıyemî mala dönüşür. Örneğin, ceviz ağacından elde edilen mobilyalar gibi.⁴⁹⁵

2.3.3.2. Mütakavvim- Gayri Mütakavvim Mal

Mütakavvim mal, kullanılması mübah olan mala denir. Hanefîler tarafından kullanılan bu kavram, özellikle malla ilgili bir ara kavram olup derecelendirme içindir.⁴⁹⁶ Geri kalanlar ise gayri mütakavvim maldır.⁴⁹⁷ Mesela domuz eti, meyte ve

⁴⁹⁰ Hasan Hacak, “Mülkiyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31: 541-546

⁴⁹¹ Hasan Hacak, “Mülkiyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31: 541-546

⁴⁹² Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, 475

⁴⁹³ Berki, “Açıklamalı Mecelle, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye”, mad.145, s.33

⁴⁹⁴ Berki, “Açıklamalı Mecelle, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye”, mad.146, s.33

⁴⁹⁵ Faruk Yıldız, “İslâm Hukukunda Mislî ve Kıyemî Mal Kavramları ve Hukukî Yansımaları”, *Erciyes Akademi Dergi*, 2021, Özel Sayı, 664-675

⁴⁹⁶ Hasan Hacak, “Mal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27: 261-265

⁴⁹⁷ Berki, “Açıklamalı Mecelle, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye”, mad.127, s.32

şarap bu mukabildendir. Müslümanlar için mal sayılmayan bu mallar, ehli kitap için maldır.⁴⁹⁸ Gayri mütekavvim mallar helak olursa bedeli ödenmez. Denizde olan balık, gayri mütekavvim, yakalanırsa mütekavvim olur.

2.4. Borçlar Hukuku

2.4.1. Genel Borçlar Hukuku (Helal Yolla Borç)

2.4.1.1. Borç

Borç, daha sonra ödenmesi gereken ve başkasından ödünç yoluyla alınan, zimmette sabit olan paradır. Bu borç, bir kişi ile birden fazla kişi arasında gerçekleşebilir. Borçlanma, karşılıklı rıza ile olur. Bunların kayda geçirilmesi mecburi değildir.⁴⁹⁹

2.4.1.2. Borcun Kaynağı

Borcun kaynağında temel ayırım, irâdedir. Irâde dışında olan borcun kaynakları şunlardır: Haksız fiil, sebepsiz zenginleşme ve kanun olmak üzere üç kısımda incelenir. Borcun kaynağı eğer irâde ile oluşmuşsa, bu hukuki bir işlem doğurur.

2.4.1.2.1. Kanun

Kanun sebebiyle oluşan borç, kişinin irâdesi ve kusuru ile oluşmaz. Kanun tarafından bu şekilde emredildiği için borç haline gelir. Mehir ve nafakanın kocaya ait olması buna örnek verilebilir.⁵⁰⁰

2.4.1.2.2. Sebepsiz Zenginleşme

Haklı bir sebep olmadan bir kimsenin mal varlığının, diğerinin mal varlığına göre çoğalıp azalmasına denir. Ayrıca buna haksız iktisap da denilir. Sebepsiz zenginleşme ile elde edilen mal mevcut ise, zarar veren kişi malın aynısını, mevcut değilse misli veya değerini vermek zorundadır.⁵⁰¹

⁴⁹⁸ Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, 469

⁴⁹⁹ Kâsânî, “*el-Bedâ’i*”, 7/196

⁵⁰⁰ Bakara 2/233; Talak 65/7

⁵⁰¹ Ali Kaya, Halit Çalış, “Haksız İktisap”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15: 212-213

2.4.1.2.3. Haksız Fiil

Hukuka aykırı olarak bir kişinin, şahsi bütünlüğüne veya kazancına zarar veren fiildir. Bu durum bazen suç teşkil ederken, bazen etmeyebilir. Suç teşkil eden fiile örnek verecek olursak, ağır hasarlı olan bir binanın yıkılması sonucu, insanların zarar görmesi bu mukabildendir. Bu davranışın mülk sahibinin ihmaliyle oluşması gerekir.⁵⁰²

2.4.1.2.4. Hukuki İşlem

Yukarıda da belirtildiği gibi hukuki işlemin oluşması için irâde olması gerekir. Bu işlemlerden herhangi biri tek taraflı olabilir. Örnek verecek olursak vakıf, vasiyet, ibra, kefâlet, cuâle tek taraflı hukuki işleme girer.⁵⁰³

2.4.2. Özel Borçlar Hukuku

2.4.2.1. Meşru Akitler

2.4.2.1.1. Satım Akdi

"وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا"⁵⁰⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, alışverişi yani alım satımı helal kıldığını fakat faizle alışverişi ise haram kıldığını bildirmiştir.⁵⁰⁵

Satım akdi, tarafların anlaşmak suretiyle, bir bedel karşılığında satıcıda olan malın alıcıya geçmesidir. Satım akdinin meşruiyeti, yukarıda verilen âyet-i kerîme dir. Ayrıca mecellede de “bey malı malla değiştirmektir” diye geçmektedir.⁵⁰⁶ Satım akdinin, birçok çeşidi ve şartları vardır. Bey olarak da kullanılan bu akdin, Kur'an-ı Kerim'de şöyle geçmesi dikkat çekmiştir.⁵⁰⁷ Âyette, alışveriş sırasında mutlaka şahit tutulması gerektiği bildirilmiştir.⁵⁰⁸

⁵⁰² Mehmet Akif Aydın,"Haksız Fiil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15: 211-216

⁵⁰³ Avcı, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri* 518

⁵⁰⁴ Bakara 2/275

⁵⁰⁵ Bakara 2/275

⁵⁰⁶ Berki, “*Açıklamalı Mecelle, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*”, mad.105, s.29

⁵⁰⁷ Ali Bardakoğlu,"Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6: 13-16

⁵⁰⁸ Bakara 2/282

2.4.2.1.2. Bağışlama (Hîbe)

Peygamberimiz'in de teşvik ettiği bir davranış olan hîbe, mecellede ki tarifiyle “bedelsiz olarak bir malı başkasının zimmetine geçirmektir.”⁵⁰⁹ Hîbe kavramının aslı yardımlaşma ve dayalışmaya dayanır. Kur'an'da hîbe kelimesi geçmemekle birlikte Allah'ın lütfu ve ikramı anlamında kullanılmıştır.⁵¹⁰ Hîbe'nin gerçekleşmesi için karşı tarafın mülküne geçmesi gerekir. Hîbe eden kişi de bulûğa erme ve akıllı olma şartı aranır. Hîbenin oluşması için rıza şarttır. Zorla ve ikrah ile yapılan hîbe geçersizdir. Hîbe edilecek malın o esnada mevcut olması gerekir. Örneğin; ineğin yavrusunun doğmadan hîbe edilmesi söz konusu olamaz.

2.4.2.1.3. Kira (İcâre)

"الَّتِ إِخْدِيَهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ"⁵¹¹

Âyet-i kerîmede, Yakup (a.s.)'ın kızlarından birisi, Hz. Musa'yı ücretle tutmasını babasından istemiş. Hz. Musa'nın güçlü ve kudretli olup, buna istihdam bakımından daha layık olduğunu söylemiştir.⁵¹²

"أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُلْخًا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ"⁵¹³

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, bir kısım kimseleri diğerlerine derece olarak üstün kıldığını, bunun sebebinin istihdam edilmeleri için olduğunu bildirmiştir.⁵¹⁴

İcâre; yararlanılması helal olan bir maldan, bedel mukabilinde bir süre faydalanmak için yapılan antlaşmadır.⁵¹⁵ İslâm fıkında icâre, hizmet ve iş akdini kapsar. Yani insanların belli bir süre çalıştırılması ve eşyaların kullanılması icâre akdi içerisinde yer alır. Hadis-i şeriflerde hizmet ve arazi kiralamasına izin verilmiştir.⁵¹⁶

⁵⁰⁹ Berki, “Açıklamalı Mecelle, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye”, mad.833, s.163

⁵¹⁰ Âl-i İmrân 3/8, 38; el-En‘âm 6/84; Meryem 19/49-50

⁵¹¹ Kasas 28/26

⁵¹² Kasas 28/26

⁵¹³ Zuhruf 43/32

⁵¹⁴ Zuhruf 43/32

⁵¹⁵ Berki, “Açıklamalı Mecelle, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye”, mad.405, s.77

⁵¹⁶ Buharî, İcârel Hars, 18; Müslim, Büyü, 112

Nikâh akdi gibi kira akdi de icap ve kabulle oluşur. Kiracının elindeki mal ona emanettir. Eğer ona bir zarar gelirse, zararı ödemek zorundadır.⁵¹⁷

2.4.2.1.4. Karz (Kredi)

"وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا"⁵¹⁸

Âyet-i kerîmede, Allah kendisine güzel ve iyi şekilde borç verilmesini emretmiştir.⁵¹⁹

Karz, geri ödenmek üzere mal veya ödünç para vermek suretiyle yapılan akittir. Kur'an-ı Kerim'de güzel bir borç olarak geçen karz-ı hasen, Allah tarafından bedelinin kat kat ödeneceğini bildirdiği borçtur. Hukuk açısından karz, bağlayıcılığı olmayan bir akittir. Bu sebeple borç veren kişi, istediği zaman verdiği borcu geri alabilir. Karz akdi, icap ve kabul ile gerçekleşir. Mal teslim edilince biter. Hanefîler'e göre mislî olan mallar karz kapsamına girerken, kıyemî mallar bu kapsam dışındadır.⁵²⁰

2.4.2.1.5. Âriyet

Âriyet, bir kişiye bir süreliğine kullanması için verilen maldır.⁵²¹ Bir çeşit emanet akdidir. Âriyet malı, eğer kişinin bir dahli olmadan zarar görürse tazmini gerekmez. Akdin kuruluşunda tarafların mümeyyiz olma şartı yeterli sayılır. Malı veren tarafın istediği zaman iade alma hakkı vardır. Âriyet akdi, ölüm veya mal sahibinin istemesi sonucu sonlanır.⁵²² Ödünç alan kişi, zarar verdiği malı tazminle yükümlüdür. Peygamberimiz: "El, aldığı şeyden onu geri verinceye kadar sorumludur." buyurmuştur.⁵²³

⁵¹⁷ Ali Bardakoğlu, "İcare", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21: 379-388

⁵¹⁸ Müzzemmil 73/20

⁵¹⁹ Müzzemmil 73/20

⁵²⁰ H. Yunus Apaydın, "Karz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24: 520-525

⁵²¹ Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, 4/44

⁵²² Serahsi, "el-Ebsut", 11/143; Kâsânî, "el-Bedâ'i", 6/215; Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, 4/198

⁵²³ Ebu Davud, *Buyu*, 88

2.4.2.1.6. Vedîa

"وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكُونُوا الشَّاهِدَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ إِثْمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ"⁵²⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, yolculukta emanetlerinizi yazacak bir kişi bulamadığınız zaman, sizlerden birşey rehin alsın. Eğer birbirinize güveniyorsanız, rehin almaya gerek yoktur. Şahitler ise tanıklıklarını gizlemesinler, buyurmuştur.⁵²⁵

Vedîa, emanet mal demektir. Vedîa akdinde icap, kabul ve tarafların mümeyyiz olması gerekir. Diğer akitlerden farkı, malı alan kişi sahibinin izni olmadan kullanamaz. Yani mal üzerinde hiçbir tasarrufta bulunamaz. Malı emanet alanın herhangi bir etkisi olmadan bir zarar gelirse, malı tazmin etmez. Fakat zarar ondan kaynaklanıyorsa malın zararını ödemek zorundadır.⁵²⁶

2.4.2.1.7. Kefâlet

Kefâlet, kefil olan kişinin zimmetindeki malın, güvence olması için borçluya geçmesidir. ⁵²⁷Hanefîler'e göre kefâlet; borçlunun, malı kefilden isteme hakkıdır. Malın borçlunun üzerinden düşüp te kefilin olması demek değildir. Diğer mezheplere göre ise borç hem kefilin hem de borçlunundur.⁵²⁸

2.4.2.1.8. Vekâlet

Vekâlet, hukuki olarak işlem yapma yetkisi veren akit türüdür. Kişinin bizzat yapabildiği herşey için vekâlet caizdir.⁵²⁹Vekâlet akdi oluşturan taraflarda sadece mümeyyiz olma şartı aranır. Akit, icap ve kabul şartlarıyla kurulur. Bir kimsenin adına haberi olmadan başka bir kimse iş yapmış olursa, daha sonra müvekkil onay verdiğinde işlem geçerli olur.

2.4.2.1.9. İstisna (Eser Sözleşmesi)

Bu konuda Kuran-ı Kerim'de herhangi bir âyet bulunmasa da hadislerde bilgi vardır. Ayrıca mecellede de: "Bir şeyi yapmak üzere, ehli sanat ile akdi mukavele

⁵²⁴ Bakara 2/283

⁵²⁵ Bakara 2/283

⁵²⁶ Mustafa Yıldırım,"Vedia", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42: 596-598

⁵²⁷ Serahsi, "el-Ebsut", 19/160

⁵²⁸ Kâsânî, "el-Bedâ'î", 4/2

⁵²⁹ Merğînânî, "el-Hidaye", 3/136

etmektedir” tanımını geçmektedir. İstisna akdi, zanaatkâr bir kişiyle bir eserin meydana getirilmesi veya yapılması için aralarında gerçekleşen sözleşmeye denir.⁵³⁰ Peygamberimiz, kendisi için bir yüzük sipariş vermiş ve mescidi nebevi için de minber sipariş etmiştir.⁵³¹ Bu uygulama sonraki dönemdeki âlimlere delil olmuştur. Ve istisna ile ilgili hükümler bu esas alınarak verilir.

2.4.2.2. Gayri Meşru Akitler (Batıl Yolla Kazanılan)

2.4.2.2.1. Kumar

"يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ"⁵³²

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, Resûlüne içki ve kumardan sorduklarında onlarda büyük günah olduğunu, faydasının az olduğunu bildirmesini ister.⁵³³

2.4.2.2.2. Ribâ

"الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ"⁵³⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, “faiz ancak alım satım gibidir” diyenlere kıyamette şeytan çarpmış gibi olacaklarını bildirir. Allah’ın faizi haram ama alım satımı helal kıldığını, faizden vazgeçenlerin kurtuluşa ereceğini bildirmiştir.⁵³⁵

"يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ"⁵³⁶

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, faizi ile birlikte gelen paranın mahvolacağını fakat sadakanın artacağını bildirir.⁵³⁷

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ"⁵³⁸

"فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ"⁵³⁹

⁵³⁰ Berki, “Açıklamalı Mecelle, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye”, mad.124, s.31; mad.388-392, s.73-74

⁵³¹ Buhari, Salat, 64, Buyu, 32, Libas 46; Müslim, Libas, 56

⁵³² Bakara 2/219

⁵³³ Bakara 2/219, ayrıca bkz. Maide 5/90-9, Bu âyetin sebebi nüzûlü yukarıda belirtilmiştir (bkz. İçki İçme)

⁵³⁴ Bakara 2/275

⁵³⁵ Bakara 2/275

⁵³⁶ Bakara2/ 276

⁵³⁷ Bakara2/ 276

⁵³⁸ Bakara 2/278

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, eğer gerçek müminler isek faizi almamamız gerektiğini, aksi takdirde Allah ve Resûlüne savaş açmış olacağımızı bildirmiştir. Tevbe edenlerin ise anaparalarının onlara helal olduğunu söylemiştir.⁵⁴⁰

Bu âyetlerin sebep-i nüzûlleri kaynaklarda şöyle geçmektedir:

İkrime'den rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: Bu âyet-i kerîme Abbâs b. Abdülmuttalib ve Osman b. Affan hakkında nazil olmuştu. Onlar insanlara hurma karşılığı borç para veriyorlardı. Bir kimseye borçlarını almak üzere gittiklerinde o kişi onlara: “Ben şu an size borcumu verirsem, aileme yetecek bir şey kalmaz. Ancak yarısını versem, daha sonra diğer yarısını versem olur mu?” dediğinde, onlar da bunu kabul ettiler. Diğer yarısını almaya geldiklerinde, fazla para istediler. Peygamber Efendimiz olayı duydu ve fazlalık almalarını yasakladı. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil oldu. Sadece ondan verdikleri kadar malı geri aldılar. “İşittik ve itaat ettik.” dediler.⁵⁴¹

Bir başka rivâyette şöyle anlatılıyor: Tâifliler, faiz ile para veriyorlardı. Muğayir oğullarından parayı istemeye geldiler. Onlar: “Elimizde size verecek bir şey yok, hasat zamanına kadar bize mühlet verin.” demişlerdi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.⁵⁴²

Hiz. Ömer'den rivâyet edildiğine göre o şöyle anlatıyor: “Tam olarak bilmiyorum, size faiz hakkında belki yanlış ve uygun olmayan şeyler emreder yahut yasaklar. Zira Kur'an'ın en son âyetleri faiz âyetleridir. Peygamberimiz, onları tefsir etmeden vefat etti. Bu yüzden, faiz konusunda sizi şüphelendireni bırakın, şüphelendirmeyeni alın.”⁵⁴³

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافاً مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ"⁵⁴⁴

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, faizi yemememiz gerektiğini bildirmiştir.⁵⁴⁵

⁵³⁹ Bakara 2/279

⁵⁴⁰ Bakara 2/278-279

⁵⁴¹ Kadi, *Esbâb-ı Nüzûl*, 72

⁵⁴² Kurtubi, “*el Cami'u li Ahkâmi'l Kur'an*”, 3/239

⁵⁴³ Taberî, “*Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an*”, 3/75

⁵⁴⁴ Al-i İmran 3/130

⁵⁴⁵ Al-i İmran 3/130

Bu âyet-i kerîmenin sebep-i nüzûlünde şöyle geçmektedir: Câhiliye döneminde Sâkifliler, Muğîre oğullarına borç verirdi. Borcun vakti geldiğinde: “Biz size faiz vereceğiz, siz de borcunuzu erteleyeceksiniz.” derlerdi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.⁵⁴⁶

2.4.2.2.3. Garar

Bir fıkıh terimi olan garar, Kur'an-ı Kerim'de geçmemesine rağmen ona yakın olan “aldatma” anlamına gelen, “garr” kelimesi 15 kere geçmektedir.⁵⁴⁷

2.4.2.2.4. Gabn

"يَوْمَ يَجْمَعُكُمُ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّعَابِينِ"⁵⁴⁸

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, dünyada aldanmanın, kıyamet günü ortaya çıkacağını haber vermiştir.⁵⁴⁹

2.4.2.2.5. İhtikâr

"وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ"⁵⁵⁰

Âyet-i kerîmede Allâhü Teâlâ, malların değerlerini düşüren insanlardan olmayın buyurmuştur.⁵⁵¹

⁵⁴⁶ Taberî, “*Camîu'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an*”, 4/90

⁵⁴⁷ Abdülbaki, “*el-Mu'cem*” “grr” md. 510-511

⁵⁴⁸ Teğabun 64/9

⁵⁴⁹ Teğabun 64/9

⁵⁵⁰ Araf 7/85

⁵⁵¹ Araf 7/85

SONUÇ

Tarihi olgu ve olayları değerlendirirken meydana geldiği dönemin sosyal, siyasi ve ekonomik özellikleri göz önünde bulundurmamız, dinin ahkâmının anlaşılması için önemli bir durum olsa gerektir. Ayetlerin Nüzul ve hadislerin vürud sebeplerine baktığımızda o günkü toplumda meydana gelen bir olay ve probleme cevap niteliğinde olduğunu görmemiz mümkündür. Kuran'ın ekserisi genel olmakla birlikte özel hükümlerde bulunmaktadır. Çalışmamızda bu özel ve genel düzenlemeler bir sistematik içerisinde incelenmeye çalışılmıştır. Hernekadar hüküm özel olması taallukunun umumi olmasına engel değildir.

Kur'an-ı Kerimdeki âyetlerin esbabı nüzûlünü bilmenin birçok faydası vardır. Bunlardan birkaçını sıralamak gerekirse;

Öncelikle hükmün hikmetini bilmemiz için yol göstericidir. Hikmeti bilmek bizim için Allâhü Teâlânın emirlerini yerine getirmemizde çok önemli bir teşvik vesilesidir. Başka bir neden ise anlamı anlaşılamayan âyet-i kerîmelerin muhtevasının daha rahat ve kolay anlaşılmasını sağlamasıdır. Âyetlerin hakkında inen kişilerin tanınması ve başka âyetlerin sebab-i nüzûlleriyle karışmamasının sağlar. Kur'an-ı Kerimin ezberlenmesinde eğer nüzûl sebepleri bilinirse hatırlama ve anımsama kolaylığı sağlar. Bundan dolayı elde edilen bilgiler ışığında Müslümanlar Kur'an'ın sırlarına vakıf olup daha ihlaslı birer Müslüman olma yolunda ilerleyeceklerdir.

Kuran âyetlerinin temel diye nitelendirdiğimiz bölümleri bulunur. Bunlara genel itibariyle ahkâm yani hüküm bildiren âyetler denilir. Bu âyetler müslümanların günlük hayatını şekillendirip dizayn eden âyetlerdir. Bu münasebetle çok büyük önem teşkil ederler. Özellikle hukuk alanında olan âyetler incelendiğinde birçok alanda müminlerin yol göstericiliğine işaret ettiğini anlamaktayız.

Günümüz hukukunda kamu ve özel hukuk ayrımı yapılmaktadır. İslâmda bunun tam olarak karşılığı olmasa da hukuk dediğimiz bölümde ukûbât, muamelât ve münakahat diye ayrım yapılır. Bunların karşılaştırılması sonucu ortaya kamu hukukuna ait anayasa, mali hukuk, ceza hukuku; Özel hukuk ise aile, miras, eşya, borçlar olarak ayrılabilir. Bunların içerisinde bulunan âyetlerin bilinmesi ise çeşitli kaynakların titizlikle incelenmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Biz bu çalışmamızda Kur'an'ın hukuki hükümleri ele aldık. İslam hukukunun sistematığı içerisinde bizim çalışma alanımız ibadetin dışında hukuk alanını ihtiva etmektedir.

Araştırmamızın dizayn edilmesinde bu ayrımı göz önüne alarak temelde âyetlerin hangi hukuk dallarına girdiklerini tespit etmiş bulunuyoruz. Bunun bize sağlamış olduğu en önemli faydası günümüz hukukunda bulunan anayasanın temel kanunları gibi Kur'an-ı Keriminde temel hükümlerine sistemli bir şekilde ulaşmak olmuştur. Böylece dağınık halde bulunan ve konu itibarıyla farklı alanları kapsayan âyetleri hukuk çatısı altında birleştirmiş bulunmaktayız.

Çalışmamızda doğruyu yakalamak için azami gayret gösterilmiştir. Bu çalışmamızda günümüzün hukuk dallarının sistematığı kapsamında kamu ve özel hukuk branşları ele alınmıştır. Kur'andaki hüküm içeren bu âyetler bir sistematığe uygun olarak taksimatı yapılmıştır. Günümüz okuyucularına bir ışık tutmak maksadıyla böyle bir çalışma ortaya konulmuştur. Gayret bizden tevfik Allah'tandır.

KAYNAKÇA

- Abdilbâkî, Muhammed Fuâd b. Sâlih el-Mısırî. *El-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1990.
- Acar, H. İbrahim. "İddet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 21: 466-471. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Acar, H. İbrahim. "Talâk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 39: 496-500. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. eş Şeybani (ö. 241/855). *Müsned*. Beyrut, 1495/1995.
- Aktan, Hamza "Kefâet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25: 166-168. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Aktan, Hamza. "Kazf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25: 148-149. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Aktan, Hamza. "Miras". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 30: 143-145. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Aktan, Hamza. "Zevî'l-Erham". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 44: 307-308. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Akyüz, Vecdi, "Dini Boşanma, Resmi Boşanma", *Yeni Şafak Gazetesi*, 05.05.2006, (Erişim,Tarihi,25.10.2022),https://www.yenisafak.com/arsiv/2006/mayis/05/vecdi_akyuz.html
- Ali, Kevser Kâmil- Ögüt, Salim. "Çok Evlilik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 8: 365-369. İstanbul: TDV Yayınları, 1993
- Alûsî, Şehâbeddin Mahmûd (ö. 1270/1854), *Rûhu'l-Meânî*. Beyrut, 1346/1927.
- Apaydın, H. Yunus. "Humus". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 18: 369-370. İstanbul: TDV Yayınları, 1998
- Apaydın, H. Yunus. "Karz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 24: 520-525. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Armağan, Servet. *Anahatlarıyla İslam Hukuku* (Temel Bilgiler- Kaynaklar). İzmir: Akademi Yayınları, 2009.
- Atar, Fahrettin. "Muhalea". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 30: 397-401. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Atar, Fahrettin. "Nikâh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 33: 112-117. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Avcı, Mustafa, "Mecelleye Göre Hâkimin Nitelikleri ve Yargılama Etiği", *"Türkiye Adalet Akademisi Dergisi"* 01.07.2016, 33-58 (04.12.2022)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52666/694134>
- Aydın, Mehmet Akif – Hamidullah, Muhammed. "Köle". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 26: 237-246. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Aydın, Mehmet Akif. "Deyn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 9: 266-268. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Aydın, Mehmet Akif. "Haksız Fiil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 15: 211-215. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

- Aydın, Mehmet Akif. "Lian". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 27: 172-173. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Aydın, Mehmet Akif. "Mehir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 28: 389-391. (Ankara: TDV Yayınları, 2003),
- Baktır, Mustafa. "İçki". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 21: 458-462. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Baktır, Mustafa. "İhdad". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 21: 530-532. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Baktır, Mustafa. "Kâide". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 24: 205-210. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Bardakoğlu, Ali. "Bey". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 6: 13-16. İstanbul: TDV Yayınları, 1992
- Bardakoğlu, Ali. "Ceza". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 7: 470-478. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Bardakoğlu, Ali. "Eşkiya". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 11: 466-469. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Bardakoğlu, Ali. "Hırsızlık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 17: 384-396. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Bardakoğlu, Ali. "İcare". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 21: 379-388. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Bebek, Adil. "Ceza". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 7: 469-470. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Berki, Ali Himmet. *Açıklamalı Mecelle, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*. İstanbul: Hikmet Yayınevi, 1985.
- Bilge, Necip. *Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel İlkeleri*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1990.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1976.
- Boynukalın, Mehmet. "Suç". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 37: 453-457. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cufî (ö. 256/870), *el-cami'us-sahih*. İstanbul, Çağrı Yayınları, 1981.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî (ö. 370/980), *Ahkâmü'l Kur'an*. İstanbul, Çağrı Yayınları, 1335.
- Çetiner, Bedreddin. *Fatiha'dan Nas'a Esbâb-ı Nüzûl Kur'an Âyetlerinin İnış Sebepleri*. İstanbul, Çağrı Yayınları, 2019.
- Çetiner, Bedrettin. "Ahkâmü'l Kur'an". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 1: 551-552. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Dağcı, Şâmil. "Kıyas". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25: 488-494. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Dalgın, Nihat, "Zekât Hükümleri" *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/16 (2004)
- Döndüren, Hamdi. "Ashabü'l feraiz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 3: 467-468. İstanbul: TDV Yayınları, 1991

- Döndüren, Hamdi. “İla”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 22: 61-62. İstanbul: TDV Yayınları, 2000
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, (ö. 275/889). *es-sünen*. İstanbul, Çağrı Yayınları, 1987.
- Ebu Zehra, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa (ö.1898-1974). *El cerime*, Kahire, 1394/974.
- Erbay, Celal. “Nafaka”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 32: 282-285. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Erkal, Mehmet. “Âmil”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 3: 58-60. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Erkal, Mehmet. “Ganimet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 13: 351-354. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Erkal, Mehmet. “Zekât”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 44: 207-209. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Erturhan, Sabri. *İslam Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2008.
- Esen, Hüseyin. “Zina”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 44: 440-444. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Eskicioğlu, Osman. “Fakir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 12: 332-338. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Fayda, Mustafa. “Fey”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 12: 511-513. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Günay, Hacı Mehmet. “Nüşuz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 33: 303-304. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Hacak, Hasan. “Mal”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 27: 261-265. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Hacak, Hasan. “Menfaat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 29: 131-135. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Hacak, Hasan. “Mülkiyet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 31: 541- 545. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Hayribolay, Süleyman. “Akıl”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2: 238-242. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- <https://dergipark.org.tr/tr/>(Erişim Tarihi 28.09.2022).
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/>(Erişim Tarihi 06.03.2022).
- <https://kuran.diyaret.gov.tr/Tefsir/>(Erişim Tarihi 15.06.2022).
- <https://www.islamiokul.com/kutuphane/>(Erişim Tarihi 06.03.2022).
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer (ö. 774/1373). Çeviren Bekir Karlığa, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*. Kahire, Çağrı Yayınları Yayınları,2000.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî (ö. 273/887), *es-Sünen* İstanbul, Çağrı Yayınları, 1981.

- İbn Manzûr, Ebül-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî (ö. 711/1311), *Lisânu'l-Arâb* Beyrut, 1409/1988.
- İbnu'l Cevzî, Ebu'l Ferec Cemaleddin Abdurrahman İbn Ali (ö. 656/1258), *Zad'ul Mesîr fî İlmi't Tefsîr*. Beyrut, 1412/1912.
- İbnü'l Esîr, İzzeddin Ali b. Muhammed (ö. 630/1233), *Üsdü'l Ğabe*. Kahire 1390/1970.
- Kadi, Abdulfettah. *Esbâb-ı Nüzûl Sahabe ve Muhaddislere Göre*, Çeviren Salih Akdemir, Ankara: Fecr Yayınları, 2016.
- Kallek, Cengiz “Miskin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 12.332-335. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Kallek, Cengiz. “Müellefe-i Kulûb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 31.473-475. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Karaman, Hayreddin. “Ayn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 4: 257-258. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Karaman, Hayrettin. “Asabe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 3: 452-453. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Karaman, Hayrettin. *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2014
- Kâsânî, Alaaddin Ebu Bekir b. Mesud (ö. 587/1191), *Bedâi'u's- Sanâi fî tertibi's- Şer'ai*. Kahire, 1402/1982.
- Kaşıkçı, Osman. “Rada”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 34: 384-386. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Kaya, Ali- Çalış, Halit. “Haksız İktisap”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 15: 211-216. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Köse, Murtaza, “Fi Sebilillah Kavramının Zekât Açısından Tahlili” *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/21(2004),
- Kuduri, Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed, *Muhtasar'ul Kuduri*, Çeviren Soner Duman-Osman Güman, İstanbul: Beka Yayınları, 2017.
- Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebu Bekr (ö. 671/1273). *el Cami'u li Ahkâmi'l Kur'an*. Beyrut, Buruç Yayınları, 2006.
- Küçük, Ali. *Besâirü'l Kur'an*. İstanbul, Kişisel Yayınları, 2011.
- Maverdî, Ebu'l Hasan b. Ali b. Muhammed b. Habib (ö. 450/1058). *Ahkamu's Sultaniyye*. Kahire, 1409/1989.
- Merğînânî, Burhaneddin Ali b. Bekir (ö. 593/1197). *el-Hidaye*. İstanbul 1986.
- Meydânî, Abdulğani el-Ğanimî (ö. 518/1124). *el-Lübâb fî Şerhi'l Kitâb*. Beyrut, 1982.
- Müslim, Ebü'l -Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. el-Kuşeyrî (ö. 261/875). *el-cami'us-sahih*. İstanbul, Çağrı Yayınları, 1981.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî (ö. 303/915). *es-sünen*. İstanbul, Çağrı Yayınları, 1981.
- Nesefî, Abdullah İbn-i Ahmet (ö. 710/1310). *Medariküt Tenzil ve Hakaiku't Tevil*. Beyrut 1416/1996.
- Nizâmülmülk, *Siyâsetname*, Çeviren Mehmet Altay Köymen, Ankara, 1999.
- Pak, Ayhan. *İslam Kamu Hukuku*. Samsun: Üniversite Yayınları, 2020.
- Sâbüni, Muhammed Ali, *Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri*. İstanbul, Şâmil Yayınları, 2017.

- Sağlam, Hadi, “Din Görevlileri Sosyal Güvenlik Rehberi, Tarihten Günümüze Sosyal Güvenlik” (DİB, SGK),
- Sağlam, Hadi. *İslâm Hukuk Tarihinde Nasslar Doğrultusunda Kurulan Sosyal Güvenlik Müesseseleri İle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teknikleri ve Fonksiyonları*. Erzincan: Doğu Yayıncılık, 2011.
- Sağlam, Hadi. *İslam Hukuku Denemeleri 2*. Konya çizgi Yayınları Kasım 2017.
- Serahsi, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed (ö.483/1090). *el-Ebsut*. Kahire 1324/31.
- Süyûtî, Abdurrahman b. Ebu Bekr b. Muhammed ö. 911/1505). *Lübabu'n Nükûl fi Esbabı-n Nüzûl*. Beyrut 1978.
- Şafak, Ali, “İslam Hukukunda İnanç, Fikir ve Söz Hürriyeti” *Diyanet İlmi Dergi*, 15/3(1976), 125
- Şafak, Ali. “Bağy”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 4: 451-452. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (ö. 310/923), “*Camii'l-Beyan Fi Te'vil'il-Kur'an*”. Beyrut, 1992.
- Topaloğlu, Bekir. “Din”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 9: 322-325. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Türcan, Talip – Yerlikaya, Ünal, “Ceza Hukuku”, içinde *İslâm Hukuku El Kitabı*, editör Talip Türcan. 529-544. Ankara, Grafiker Yayınları, 2013.
- Türcan, Talip. “Şûra”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 39: 230-235. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Uslu, Rıfat, “İslam Hukukunda Suç ve Ceza Kavramı” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/8(2015), 8/37
- Uslu, Rıfat, “İslam Yargı Hukukunda Hâkimlik Müessesesi”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/4(2018), 04.12.2022, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/639119>
- Vahidî, Ebü'l-Hasen Alî B. Ahmed B. Muhammed En-Nîsâbü'rî (ö. 468/1076). *Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân*. Nşr. Seyyid Ahmed Sakr, Kahire 1389/1969.
- Yaman, Ahmet. “Zihar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 44: 387-390. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Yaman, Ahmet. *İslam Aile Hukuku*. Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 1998.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi (ö. 1942), *Hak Dini Kuran Dili*, İstanbul, 1935/1939.
- Yıldırım, Mustafa. “Vedia”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 42: 596-598. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Yıldırım, Mustafa. *Mecelle' nin Külli Kaideleri*. İzmir: Tıbyan Yayıncılık, 2015.
- Yıldız, Faruk, “İslâm Hukukunda Mislî ve Kıyemî Mal Kavramları Ve Hukukî Yansımaları”, *Erciyes Akademi Dergi*, 5/10 (2021), 664-675

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Tuğbanur AŞKIN	
Eğitim Bilgileri:	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	